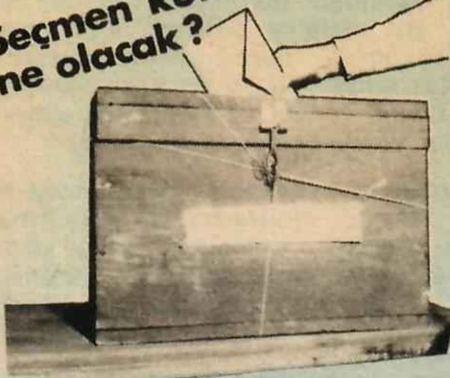
ARAYIŞ

14 MART 1981 • SAYI 4 • FİATI 30.-TL. • HAFTALIK DERGİ

Seçmen kütükleri ne olacak?

ÇULUN İÇİNDEKİ ASLAN

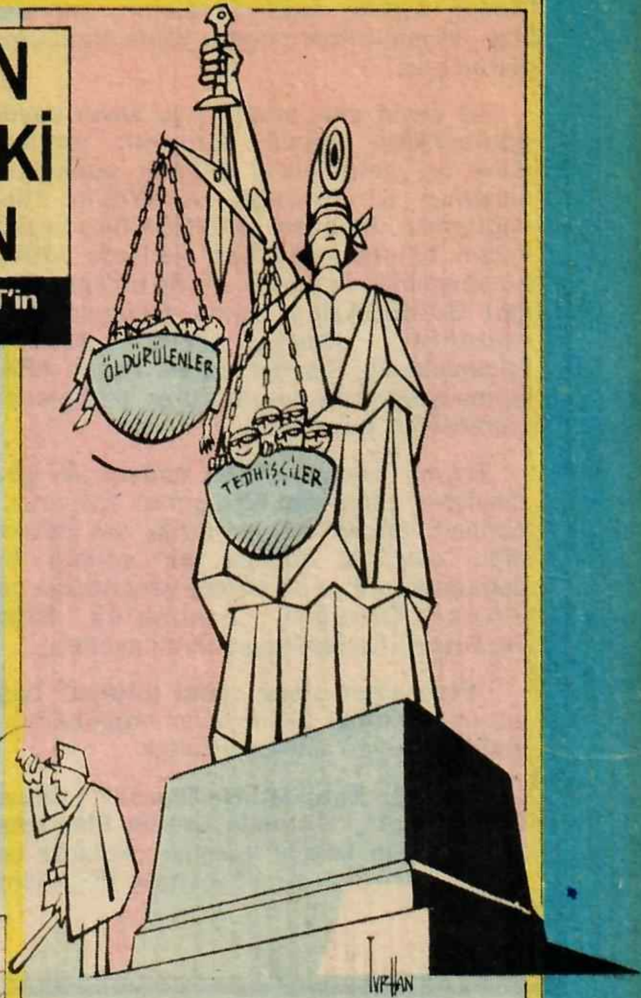
BÜLENT ECEVİT'in BAŞYAZISI

• KUVEYT'TE SEÇİMLER

• Memurların dramı

TÜRKİYE, YUNANİSTAN ve BATILI ÜLKELER

FRANSA'NIN UTANÇ VERİCİ TUTUMU..

AÇLIK ve KÖTÜ BESLENME

Beden eğitiminde ve sporda geri kalmışlığımızın nedenleri

YAZI İŞLERİ'nden

DAHA İYİYE...

Sizlere her hafta çok daha iyi bir dergi sunabilmek için çaba harcamaktan mutluyuz. Çünkü, sayısız mektup, telefon, telgraflarla bize ilettiklerinizden doğru yolda olduğumuzu görüyoruz...

Siz sayın okurlarımızın ve sayın bayilerin gösterdikleri ilginin sürmesini sağlamak, daha iyi, daha güzel dergiler sunmak için çabamızı sürdüreceğiz. ARAYIŞ'ın Türkiye dağıtımını üstlenen GAMEDA'nın titizliğine karşın okurlarımızın bazı yerlerde ARAYIŞ'ı bulamadıkları iletilince, biz de önlem alınması için GAMEDA'dan ricada bulunuyoruz. Bu nedenle okurlarımızın ARAYIŞ'ı bulamadıkları, bayiler yeteri kadar ARAYIŞ alamadıkların da durumu bize iletmelerinden memnunluk duyacağız...

Teknik olanaksızlıklar nedeni ile, güncel olayların gerisinde kaldığımızı biliyoruz. Bu nedenle geçen sayılarımızda da görüldüğü gibi, olaylara değişik bir açıdan bakıp değerlendirmeye ve sizlere yansıtmaya çalışıyoruz. Örneğin, Fransa'da Ermeni Teröristlerin işledikleri son cinayetleri;

"**Fransa'nın utanç verici tutumu**" başlıklı yazımızda öteki basın-yayın organlarının hiç değinmedikleri açıdan ele aldık...

"**Seçmen Kütükleri Ne Olacak?**", "**Kuveyt'te Seçimler**", "**Tarımda Üretim Planlaması**", "**Memurların Dramı**" başlıklı yazılarda belirtmeye çalıştığımız biçimde değerlendirilmelidir.

Burada sizlere, bize gelen mektuplardan söz etmek isterdik... İlerdeki sayılarımızda sizlerden gelen mektuplara da yer vereceğiz. Bize gelen mektuplarda, geçen sayımızda da belirttiğimiz gibi övgüler var, eleştiriler var... Övgüler için de, eleştiriler için de teşekkürler.

Kusursuz ürün düşünme olanağı yoktur. Üretilen her şeyin, o anda olmasa bile bir süre sonra bazı kusurları kendini belli eder... Sonra, üretenler kusurları görmeyebilirler, bu da doğaldır. Bu nedenle ARAYIŞ için gelen eleştiriler bize memnunluk veriyor. Memnunluk veriyor, çünkü her haklı eleştiriye gereken önemi veriyor ve kusuru gidermeye ve yanlışları yinelememeye çalışıyoruz.

Mektuplarınızı bekliyoruz. Ve bu arada bir noktayı sayın okurlarımıza duyurmak istiyoruz: ARAYIŞ'a gönderilen yazılar yayınlansın ya da yayınlanmasın geri verilmez, ARAYIŞ'a yazı gönderenlerin bu noktayı gözönünde bulundurmalarını rica ediyoruz...

Siz sayın okurlarımızın gösterdikleri ilgiye teşekkür ediyor ve bu ilginin sürdürülmesini diliyoruz.

Saygılarımızla...

DERGİMİZDEN ALINTILAR

Bazı gazeteler "Arayış". Dergisi'ndeki yazılardan alıntılar yapar veya bu yazılardan bazılarını tüm olarak yayınlarken, kaynak belirtmiyorlar.

Oysa alıntılarda kaynak belirtmek, yayımcılığın temel kurallarındandır.

Dergimizden alıntı yapan gazete ve dergilerin buna özen göstermelerini rica ederiz.

ARAYIŞ

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yayın Danışmanı:
BÜLENT ECEVİT

Sorumlu Yazı Müdürü:
NECDET ONUR

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat ANKARA
TELEFON:
28 44 74 - 26 00 56
TELEX:
43 179 RUNO - Tr.
PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ VE BASKI:
Milliyet Gazetecilik A.Ş.
tesisleri - Ankara

ABONE KOŞULLARI

YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 Tl. altı aylık 750 Tl.

YURT DIŞI:
F. Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, İsviçre, İngiltere, Fransa, Suriye, Suudi Arabistan, Libya, Lübnan, Kuveyt, İran, Mısır, Cezayir, Irak 104 DM ya da, 60 USA Dolar, Birleşik Amerika ve Avustralya 70 USA Dolar ya da, 130 DM.

(Altı aylık abone, yıllık abone bedelinin yarısıdır.)

Abone bedelinin PTT ile ya da, "Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki, "1200 numaralı hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, "PK - 75 Küçükesat - Ankara" adresine gönderilmesi rica olunur.

İLAN ÜCRETLERİ:
Dört renkli kapak: **55 bin TL.**
Kapak içleri tek renk: **35 bin Tl.**
İç sayfalar renkli: **40 bin Tl.**
Öteki sayfalar tek renk: **20 bin Tl.**
(RENKLİ İLANLARDA ORİJİNAL RENK GARANTİSİ YOKTUR.)

İMTİYAZ SAHİBİ:
ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına:
Necdet ONUR

Sayı: 4
14 Mart 1981

CUMARTESİ GÜNLERİ YAYINLANIR

Fiyat: 30 TL.

DERGİNİN İÇİNDEN

DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI:
Türkiye'deki ekonomik bunalım, dünya ekonomik bunalımından soyutlanamaz. Çünkü çağımızda dünya, tüm ülkeleri etkisi altında bırakan bir ekonomik fırtına içindedir.
SAYFA 13

İNGİLİZ İŞÇİ PARTİSİ:
(Aşağıdakiler-Yukarıdakiler): İşçi Partisi muhalefette iken çatlamış ve "Sosyal Demokrat" adı verilen bir çocuk doğmuştur. Fakat bunun İskandinav anlamında "Sosyal Demokrat" hareket sayılabilmesi olanaksızdır.
SAYFA 18

TÜRKİYE–YUNANİSTAN VE BATILI MÜTTEFİKLER:
ABD Türkiye ile Yunanistan'a "darbe vurulabilecek" uçak satmama politikasını, ambargo döneminde Yunanistan'a ilk defa A-7H uçağı vererek bozmuştur.
SAYFA 22

BURJUVA İKTİSADININ DAHİ ÇOCUĞU:
Samuelson'a göre, iktisat burjuvanın ilmidir. Burjuva olmayan toplumlarda iktisat ilminin gerilediğini ileri sürer, yaşamı, yarar çatışmasının karara bağlandığı devamlı süreç olarak görür.
SAYFA 30

KÜLTÜR: (BEN VE BAŞKASI):
Prof. Tahsin Yücel "masallardaki yetişim süreci bir bakıma kişinin kendi kendine yolculuğudur. Masal Kahramanı nice yollar aştıktan ve nice değişimlerden sonra (bir arpa boyu) yol gitmiştir" diyor.
SAYFA 41

BAŞYAZI

ÇULUN İÇİNDEKİ ASLAN

BÜLENT ECEVİT

İNSANLAR yaşamak için direnirler. Yalnız insanların değil, tüm canlıların doğasında vardır yaşamak için direnme güdüsü...

Bu güdüyü yitirenlere, ruh sağlığını, dengesini yitirmiş kimseler gözüyle bakılır.

Yaşamak için de insanlar, bir ölçüde olsun geçimlerini sağlamak, enazından yiyecek-giyecek paralarını bir yerlerden çıkarmak ve barınacak bir dam altı bulmak zorundadırlar.

Fakat bu yaygın işsizlik ve pahalılık döneminde, iş bulmak da, geçimini sağlamak da, bir dam altında barınmak da, halkın gitgide genişleyen bir kesimi için, günden güne zorlaşıyor.

Genellikle üretimi düşen fabrikalar işçi almıyorlar artık, işçi çıkarıyorlar.

Devlet dairelerine yeni görevliler almaktan olabildiğince kaçınılıyor; olur olmaz gerekçelerle bazı kamu görevlileri de kadrolardan siliniyor.

Topraktan geçimini sağlamak, bugünkü mazot, gübre, ilâç fiyatlarıyla, piyasanın gitgide daralmasıyla ve tam şu arada tarımın yaygın vergi kapsamına alınmasıyla, günden güne güçleşiyor.

Halkın satınalma gücü öylesine düştü, esnafın müşterisi ve satışı öylesine azaldı ki, toprağını, bileziğini, beşibiryerdesini satıp azçok bir sermaye bulabilenler için, bir dükkân açmak da genellikle kazanç yolu değil artık...

Ama tüm bu zorluklara karşın insanlarımız yaşamak için direniyorlar, direnecekler, direnmeliler.

★

İşsizlere iş bulamıyan, evsizlere ev sağlıyamıyan Devlet, böyle bir dönemde, hiç olmazsa, insanların o yaşama direncini desteklemelidir; desteklemeğe de gücü yetmiyorsa, o direnci kırmaktan, zayıflatmaktan, engellemekten kaçınmalıdır.

İşsizlikle mücadele, işsizleri gözden uzaklaştırmakla olmaz. Devlete topluma zarar vermeden, kendi kendilerine iş yaratıp, daracık da olsa bir geçim yolu açanların, hele o işi yaparken topluma da bir ölçüde hizmet götürenlerin önünü tıkamakla hiç olmaz.

Konut sorununa çözüm de, bugünkü fiyatlarla bir milyon-iki milyon lira ödeyip küçük bir konut edinebilecek durumda olmayan milyonlarca yurttaşımızın kendi evlerini kendileri yapmalarını güçleştirerek, veya onları "toplu konut şirketleri"yle karşı karşıya getirerek bulunamaz.

Yapılacak şey nedir öyleyse?..

Kuşkusuz, herşeyin üstünde, yatırımları hızlandırmağa, üretimi canlandırmağa, yeni iş alanları açmağa çalışmak gerekir. Ama içinde bulunduğumuz bunalım ve darlık döneminde -hele uygulanan ekonomik modelin cenderesinde- Devletin şimdilik buna gücü yetmediğine göre, öncelikle yapılacak şey, kendi başlarına birşeyler yapabilenlere -ama, dediğimiz gibi, Devlete topluma zarar vermeksizin birşeyler yapıp geçim yolu sağlıyabilenlere veya konut edinebilenlere- güçlük çıkarmamaktır.

★

Bu bakımdan talihli bir ülkedir Türkiye...

Çünkü onurlu, yapıcı, yaratıcı ve çalışkan bir halkı vardır Türkiye'nin... Ekmeğini taştan çıkarmasını bilen ve bununla öğünen bir halktır halkımız...

Böylesine bir işsizlik ve pahalılık döneminde eğer sokaklar dilenciden geçilmez olmadıysa, kimi yoksul ülkelerdeki gibi geceleri sokaklarında uyunan bir ülke durumuna gelmediyse Türkiye; çalıp çırpma yaygınlaşmadıysa; halk umutsuzluğa ve tepkiye kapılıp da teröristlerin, banka soyguncularının ardından sürüklenmediyse; halkımızın onurlu, yapıcı, yaratıcı ve çalışkan bir halk oluşu en büyük etkendir bunda...

Kuşkusuz her toplumda olduğu gibi bizde de kolaycılar vardır, soyguncular vardır, vurguncular vardır. Fakat azınlıktadır öyleleri; yasalara uygun ve dürüstçe iş yapmanın çok zorlaştığı iş hayatında bile azınlıktadır.

Nice küçük ve orta sanayicimiz, "çaresiz kaldım" diyerek varını yoğunu satıp faize yatırmak ve "sırdaş hesap" cüzdanını cebine koyup bolca bir aylık gelirle rahatına bakmak yerine; parasız, kredisiz, girdisiz, fabrikasının çarklarını döndürmeğe uğraşıyor.

Bazısı ilk okul bile bitirmemiş sanatkârlarımız, mağaradan bozma veya gecekondu atölyelerinde, gelişmiş ülkelerin ancak yüksek teknolojilerle üretebildiği bazı parçaları, kafa ve kol güçleriyle yapıyorlar.

Köylülerimiz, yiyeceklerinden giyeceklerinden kesip, mazot ve gübre parasını bir araya getirmeye ve, maliyetlerdeki dayanılmaz artışa karşın, olabildiğince tarlalarını sürmeğe çabalıyorlar.

Bu toplumun gücü onlardadır.

Ama onların da gerisinde, bu toplumun gücü, dilenmektense sokakta ayakkabı boyayarak evine ekmek götüren çocuklarındadır.

Sokakta avuç açacağına, gecekondusunun bahçesindeki üç-beş çiçeği, eğer o da yoksa, baharda topladığı bir demet kır çiçeğini, ufacık avuçlarında sıkarak yoldan geçen otomobillere sunan; veya kırmızı ışık yandığında göz açıp kapayıncaya kadar otomobil camı silen çocuklardadır bu toplumun gücü...

Yapacak başka hiçbir şey bulamadığında, sağlığını tehlikeye atarak, çöp bidonlarını ayıklayan ve gelişmiş ülkelerde Devletlerin belediyelerin karmaşık teknolojilerle yaptığı bir işlemi, kullanılıp çöpe atılmış maddelerin yeniden kullanılır ve ekonomide değerlendirilir duruma getirilmesi işlemini (henüz Türkçesi oluşmamış bilimsel deyimiyle "recycling process") yapmağa uğraşan yoksul fakat onurlu ailelerdedir bu toplumun gücü; dilenmektense, çalmaktansa çöp ayıklamayı yeğleyecek kadar onurlu kadınlarda erkeklerde çocuklardadır.

Yine bu toplumun gücü, başka bir çok ülkelerde Devlet zoruyla ve eğitimle bile sağlanamıyan bir toplumsal dayanışma örneği vererek, konu komşu elele, kendi evini, Devletten bir arsa yardımı bile görmeksizin, bir kuruş kredi almaksızın yapabilen, dağa taşa sağlam yapılı evler kurabilen insanlardadır.

Bu arada bir de işportacılar var, tabiî... Birer tezgâhla satılacak bir avuç mal edinme olanağı bulunca geçimini o yoldan sağlamağa çalışan milyonlarca yurttaşımız var. Toplumun gücü, dinamizmi bir bakıma da onlardadır.

Kısacası, bizim halkımız, büyük çoğunluğuyla, Devlete yük olmaksızın, topluma zarar da vermeksizin, geçimini emeğiyle namusuyla sağlıyabilen bir halktır. Çullar içinde de olsa gönlü zengin kalabilen, kendine güvenen, tuttuğunu koparabilen, yaşamını kendi gücüyle sürdürebilen bir halk...

★

Bazen Devletin yapması gereken kamu hizmetlerini bile, Devletten hiçbir şey beklemeksizin, halk yapar bizde...

Gecekondular buna bir örnektir.

"Devlet, yoksul ve dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyacını karşılayıcı tedbirleri alır" der Anayasamız... Ama Devlet, çok sınırlı bir ölçünün ötesinde almaz bu tedbirleri... Onun yerine halk kendi tedbirini alır.

"Çalışmak herkesin hakkıdır" der Anayasamız; **"Devlet işsizliği önleyici tedbirleri alır"** der. Ama bir ölçünün üstünde Devlet gücü yetmez buna... Halk kendi işini kendi yaratır.

Birçok ülkede devlet ve belediyeler, düzenleme satışlarını (tanzim satışlarını) büyük ölçüde üstlenmişlerdir. Bizde ise Devlet eskiden yaptığı kadarını bile yapmaz oldu artık... Bu görevi yerine getirmeğe çalışan belediyelerimiz de öteden beri engellenir. Ama işportacı, bir yandan ailesinin geçimini sağlarken, bir yandan da o halk hizmetini yerine getirmiş olur.

Aslında devletin, belediyelerin düzenleme satışlarına bir ölçüde girdiği ülkelerde bile, bu hizmeti daha çok işportacılar yaparlar. Kaldı ki Türkiye'nin şu dayanılmaz pahalılık döneminde, dar ve orta gelirli halkın, bırakınız dükkânlara mağazalara girebilmeyi, vitrinlere bakmaktan bile çekindiği bir dönemde, halkın günlük gereksinmelerinden bir bölümünü olsun, işportacı yoluyla, bir ölçüde ucuza sağlıyabilmesi, küçümsenemiyecek bir olanaktır.

Demek ki bizim halkımızın çoğunluğu, geçimini çıkarabilmek için kendine bir iş yaratırken, Devlete yük olmak, topluma zarar vermek şöyle dursun, yarar bile sağlar.

★

Kentlerde ekmeğini taştan çıkaran yoksul yurttaşlarımız nerelerde barınırlar?

Ayakkabı boyacısından, çiçek satıcısından, çöp ayıklayıcısından, işportacısına kadar, tüm bu yurttaşlarımız, genellikle kendi yaptıkları gecekondularda yaşarlar. Yalnız onlar mı?.. Bugün memurların, polislerin büyük bir kesimi de gecekondularda yaşıyor. Devletin zaman zaman gecekondu yıktırmakla görevlendirdiği memurlardan bile çoğu gecekondularda yaşar olmuşdur.

★

Fakat bir süredir böyleleri göze batar veya göz korkutur oldu.

Büyük kentlerimizi gecekonduların sarması, kimi sokakları kaldırımları işportacıların doldurması, bazılarınca "çirkin" görülür, "tehlikeli" sayılır oldu.

İşportacılık da gecekonduculuk da gitgide zorlaştırılıyor.

— Geldikleri yere geri dönsünler!,

düşüncesinin bazı çevrelerde gitgide yaygınlaştığı seziliyor.

O arada, İstanbul'dan -İstanbul'un geleneksel halk çarşısı Mahmutpaşa'dan- başlanarak, büyük kentlerimizi işportacılardan "temizleme"ğe girişildi.

Kuşkusuz, gecekonduculuk da işportacılık da bir düzene bağlanmalıdır, bağlanabilir.

Göze çirkin görünen yönleri varsa güzelleştirilebilir.

Kaldı ki, gecekondular, şimdiye kadar süregelen düzensizliğiyle bile, pek o kadar çirkinleştirmez kentlerimizi...

Güney Amerika'nın "bidon-kentler"inden, Güneydoğu Asya'nın "sal-kentler"inden çok üstün bir uygarlık birikimini yansıtır bizim gecekondularımız ve gecekondu mahallelerimiz...

Uçakla veya helikopterle Ankara'nın üstünde dolaşanlar aşağıya biraz dikkatle bakarlarsa, orta hâllilerin, varlıklıların oturduğu semtlerin kuru ve çirkin beton ve çimento yığınlarından oluştuğunu; gecekondu semtlerininse yeryer yeşillikler içinde olduğunu, Ankara'nın kirli ve boğucu havasını biraz olsun hafiflettiğini, kente biraz solunum olanağı sağladığını görebilirler.

İşportacılık da aslında pek o kadar çirkinleştirmez kentleri...

Gelişmiş ülkelerin bile büyük kentlerinde, cansız ve renksiz sokakların bahçesi gibidir rengârenk tezgâhlarıyla işportacılar...

Üstelik ülkemizde bugün, pahalılıktan boğulma noktasına gelmiş yoksulların, daracık da olsa bir nefes borusudur, onlar...

Devlet, dar ve orta gelirlilere ucuz konut edinmede yardımcı olma görevini yerine getirebilir duruma gelinceye kadar, gecekonduculuğu önlemek değil, yalnızca düzenlemek gerekir. Başkalarının arsa mülkiyetini zedelemeksizin, uygun yerlerde gecekondu yapımı sağlıklı kurallara bağlanabilir. Çok küçük bir Devlet katkısıyla ve önderliğiyle, gecekonduların hem daha güzel hem daha sağlıklı olması sağlanabilir.

Zamanla yaygınlaşan "gecekondu ağalığı"nı ve gecekonduculuğun zamanla arsa spekülasyonculuğuna dönüşmesini önleyici önlemler alınabilir. Üçüncü sayımızda sözü edilen ve 1979 güzünde uygulanabilecek aşamaya kadar getirilen, ama sonra rafa kaldırılan, "Yeni Yerleşim Alanları Projesi" bu önlemleri de içeriyordu.

İşportacılara da, yer yer fazla ayak altında iseler, gözden pek ırağa sürülmemek koşuluyla, uygun yerler ayrılabilir.

Gürültüleri arttıysa hoparlör yasağı konabilir.

Bazılarının çokça kazandığı düşünülüyorsa -formaliteli olmamak koşuluyla- hakça bir vergiye bağlanıp Devlete veya belediyelere gelir bile sağlanabilir.

Esnafın yolunu tıkaması, işini engellemesi de büyük ölçüde önlenebilir.

★

Ama bunlar yapılacak yerde, hem de kolayca yapılabilecekken, halkımızın kendi kendine oluşturduğu ev edinme, iş edinme yollarını tıkamağa, daraltmağa başlamak; onbinlerce işportacının, tezgâhını elden çıkarıp, yatağını yorganını sırtlayıp, büyük kentlerden göç etmesine sevinmek; büyük kentlerden ayrılanların, son aylarda artık, gelenlerden daha çok olduğuyla öğünmek, gerçekçi de doğru da değil...

Zaten çaresiz bırakıldıkları için kırsal alanlardan kentlere göçe zorlanmış, hattâ bazen (örneğin İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında) buna adetâ teşvik edilmiş yurttaşlarımız, şimdi kentlerde de çaresiz kalıp gerisin geri nereye gidecekler? Köydeki büsbütün yoksullaşan, kendi geçimlerini zor çıkaran hısım akrabalarının yanına mı?

Çünkü her yerde bütün iş kapıları kapalı...

Bu koşullar altında, çaresizlikten başlarının çaresini kendi kendilerine bulmuş bu yurttaşlarımızı nereye gönderiyoruz?

Bir sosyal devletin, bir çağdaş devletin bunu düşünmesi gerekir.

★

Nice büyük iş adamı, sokakta limon-portakal satarak, mutfak eşyası giyim eşyası satarak iş hayatına atılmıştır. Ünlü sanayicilerden, tüccarlardan birçoğu, özgeçmişlerini anlatırken, işportacılık günlerini kıvançla anarlar.

Hele bugünkü esnafdan çoğunun dünü işportacılıktır.

Gerçi ülkemizin düzeninde, hele yeni ekonomik modelle, artık çekirdekten yetişerek, sağlıklı bir süreç içinde gelişerek, iş adamı olabilmenin yolları büyük ölçüde tıkanmıştır. "Köşeyi dönen"ler başka türlü dönüyorlar bizde... Ama sağlıklı bir özel sektör anlayışı içinde, işportacılık iş adamlığının çekirdeğidir. Özel sektör, bir ölçüde, o çekirdekten filizlenir, fidan olur, dal-budak salar, meyva verir.

Öylesine doğal bir olgudur ki işportacılık, özel sektörü kaldıran, "hür teşebbüs"ü yasaklıyan komünist ülkelerden bile birçoğunda enazından göz yumulur ona... Kendilerine bırakılan bir avuçluk bahçelerde yetiştirdikleri sebzeleri, meyvaları, çiçekleri nice komünist ülkelerin köylüleri, tıpkı kapitalist ülkelerin tümünde olduğu gibi, büyük kent meydanlarına sokaklarına kurdukları tezgâhlarda pazarlarlar.

"Serbest pazar ekonomisi"ni bütünüyle reddeden ülkelerde bile, işportacılığın "serbest pazar"ına dokunulmaz. Doğallığından ve yararından gelen bir dokunulmazlığı vardır işportacılığın...

★

Ama ne gariptir ki, ülkemizde, üstelik de tam "serbest pazar ekonomisi"nin neredeyse kutsallaştırıldığı bir dönemde, özel sektörün, "hür teşebbüs"çülüğün, "serbest pazar ekonomisi"nin bu doğal kaynağı kurutulmağa başladı.

Kurutulan o değil yalnız... Kökleri fidanları gövdesi de kurutuluyor özel sektörün... 1980'ler Türkiye'sine özgü "serbest pazar ekonomisi"nde, kökleri ve gövdeyi kemiren kurtlarla o kurtların yiyeceği meyvalar serbest bırakılıyor veya korunuyor ancak...

Fakat gününü gün etmeğe alışmış olanlar, birkaç yıl ötesini düşünmeğe gerek görmeyenler, çok geçmeden, ortada kemirilecek ağaç da yenecek meyva da kalmıyacağını kavrıyamaz görünüyorlar.

Eskişehir Sanayi Odasının düzenlediği seminerde sanayicilerin uzmanların söylediği gibi, küçük ve orta işletmeler, maliyetlerin yüksekliğinden ve finansman güçlüğünden yatırım yapamaz durumdalar, üretimi kısmak zorunda kalıyorlar. Bunu dergimizin ikinci sayısında onların ağzından açıkladık.

Bir yandan büyükler küçükleri ezdiği, bir yandan da halkın satınalma gücü kesildiği için, esnaf ve sanatkâr gitgide cılızlaşıyor. Bunu da, Dergimizin birinci ve ikinci sayılarındaki "İçimizden Birileri" Bölümünde, esnafın sanatkârın ağzından açıkladık.

Yine Dergimizin üçüncü sayısındaki konut sorunuyla ilgili yazıda belirtildiği gibi, Devlet desteği, tekelci sermayeye dayalı "toplu konut şirketleri"ne yöneldiği için, çekirdekten yetişmiş ve kentlerimizi yıllarca sağlam konutlarla apartmanlarla donatmış konut yapımcıları da piyasadan çekiliyorlar artık...

Olanaklar, tasarruflar, krediler, dövizler, özendirici önlemler, oluk oluk, özel sektörün kaymak tabakasına aktarılırken, özel sektörün kaynağı da, kökleri de, fidanları da, ağaçları da kurutuluyor.

Boşlukta, köksüz, ve üretimi kamçılamaktan çok tüketime dayalı bir tekelci sermaye yoğunlaşmasının altında ekonomimiz ezildikçe eziliyor; bir yandan özel sektör bir yandan da halkımız, yaratıcılığını, dinamizmini yitiriyor.

"Bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler" sözü, çağını çoktan doldurmuş bir liberal ekonomi anlayışının temel kuralıdır. 1980'ler Türkiye'sinin kendine özgü "liberal" ekonomik modelinde ise, büyüklere, kolaycılara, Devlet ve toplum sırtından kolay kâra alışanlara, "bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler" denirken, küçük ve orta işletmecilere, esnafa ve sanatkâra, üretici köylüye, işçiye, işportacıya, kendi evini kendi yapana, toplumumuzun ve ekonomimizin bütün bu yapıcı, yaratıcı, dinamik unsunlarına, "bırakın ezilsinler" denmiş oluyor adetâ...

Kuşkusuz, Devleti yönetenlerin niyeti bu değildir. Ama devralınan ekonomik modelle, hele bu modelin Türkiye'deki işleyiş biçimiyle, sonuç ister istemez böyle olmaktadır.

O arada, uzun süre köylerden kentlere göçe zorlanmış insanlarımızın bir bölümü de kentlerden köylere, daha doğrusu boşluğa, çaresizliğe gitmeğe zorlanıyor, umutsuz bir göçe zorlanıyor.

Ülkemizde yaklaşık otuz yıldır büyük bir hızla süregelen ve sınırlarımızın ötesine taşan göç, gerek nedenleriyle gerek sonuçlarıyla, Türkiye'nin belki en önemli sorunudur. İşsizlikten ekonomik dengesizliğe ve bunalıma kadar varan, onun da ötesinde, son yılların toplumsal sürtüşmelerine, uyumsuzluklarına ve giderek teröre kadar varan sonuçlarıyla, birçok başka sorunlarımızın hem nedeni hem de ürünüdür göç...

İşsizlik sorunuyla göç sorunu içiçedir.

İşsizlik ve göç sorunları da, ekonomik yapımızdaki bozukluklarla dengesizliklerle içiçedir.

İçiçe geçip kördüğüm olmuş sorunların ardında, tarımın uzun süre ihmal edilmiş olması vardır; doğal kaynaklarımızın ve insan gücümüzün gereğince değerlendirilmemiş olması vardır; düzenin, üretime katkıda bulunmaksızın, yatırım yapmaksızın ve çalışma çağına gelenlere iş olanağı sağlamaksızın havadan servet yapma kapılarını ardına kadar açık tutması vardır; sanayiimizin yüzeyselliği ve dışa bağımlılığı vardır; emek-yoğun teknolojilere gereğince önem verilmemiş olması vardır; sağlıksız kentleşme vardır ve daha birçok şey vardır, bu kördüğümün ardında...

"ARAYIŞ" Dergisi, yalnız yurt içinde değil yurt dışında da çözümü gitgide zorlaşan bu kördüğüme, insanca ve hakça bir yaklaşımla gerçekçi çözüm önerilerinde bulunma çabasını, bu yönde çözümler arayışını, halkın ve uzmanların katkısıyla sürdürecektir.

Nitekim bu sayımızdaki, tarımsal üretim plânlamasıyla ilgili yazı da böyle bir arayışın ürünüdür.

Bunca zengin doğal kaynaklarıyla, dışsatım açısından çok elverişli konumuyla, ve yapıcı, yaratıcı, üstelik azımsanamıyacak sayıda da eğitilmiş insanlarıyla, bu düğümü çözme gücü vardır Türkiye'mizin... Bu düğüm çözüldükçe terör sorunu da temelinden çözülmüş olur.

Ama İskender'in bir kılıç darbesiyle kördüğümü çözdüğü gibi çözülmez böyle sorunlar... İskender, kördüğümü çözmemiş, kesip biçmiştir.

Düğümleri İskender'in kılıcıyla değil de gemici hüneriyle ve sabrıyla çözmeğe uğraşmak gerekir.

"ÇUL İÇİNDE ASLAN YATAR" demiş atalarımız...

Bizim halkımız da, en yoksul zamanında ve durumunda bile, çul içindeki aslana benzer. Çulunu beyenmeyip önlem alırken, kesip biçerken, içindeki aslanı yaralamamak, güçsüz ve çaresiz bırakmamak gerekir.

Onun yaşama direncini kırmadan, engellemeden, tersine, o direnci toplum yararına değerlendirerek, düğümü çözme yollarını bulabilmektedir hüner... ●

FRANSA'NIN UTANÇ VERİCİ TUTUMU

Moralı'nın cesedi olay yerinde...

● **Belli ki, Ermeni teröristler kendilerine en sıcak ilginin gösterildiği ve en iyi korumanın sağlandığı yer olarak Fransa'da eylemlerini yoğunlaştırmışlardır.**

● **Fransız yetkilileri kendi topraklarında üstlenen terör örgütlerine de, adeta, her kolaylığı sağlamaktadırlar.**

● **Ermeni terörü karşısında Fransız makamlarının tutumu ve kayıtsızlığı, Fransız Radyo Televizyonu ile Fransız basının yaklaşımları insanlık adına utanç vericidir.**

● **Bu tutum değişmezse, Türkiye Cumhuriyeti Fransa ile ilişkilerini artık yeniden gözden geçirmelidir.**

● **Fransa'nın utanç verici tutumu da, bütün olanaklar kullanılarak, Dünya kamuoyuna duyurulmalıdır.**

PARİS'deki Türk Çalışma Ateşesi Reşat Moralı'nın ve Din Görevlisi Tecelli Arı'nın öldürülmeleriyle, beşbuçuk yıl içinde, Fransa'da öldürülen Türk Devlet görevlilerinin sayısı beşe yükseldi.

24 Ekim 1975 tarihinde Paris Büyükelçimiz İsmail Erez ile makam şoförü Talip Yener Büyükelçiliğe dönerlerken Ermeni teröristlerce şehit edildiler. Olayın sorumluluğunu "Gizli Ermeni Ordusu" üstlendi.

Paris Büyükelçiliği Turizm Müşaviri Yılmaz Çolpan da 12 Aralık 1979 günü "Ermeni İntihar Komandoları"nca şehit edildi.

4 mart 1981 tarihinde ise Çalışma Ateşesi Reşat Moralı ile Din Görevlisi Tecelli Arı Paris'te Ermenilerce şehit edilen Türk Devlet görevlileri arasına katıldılar...

Ölümle sonuçlanan bu üç olayın yanısıra, Fransa'da Ermenilerin Türkiye'ye ve Türk Devlet görevlilerine karşı yaptıkları saldırılar şunlar:

★ 4 Nisan 1973 tarihinde Paris Başkonsolosluğu ile Türk Hava Yolları Bürosuna gaz bombası ile saldırıldı.

★ 4 Mayıs 1977 tarihinde Paris'teki Türk Turizm Bürosu bombalandı.

★ 8 Temmuz 1979 günü Paris'teki Turizm ve Çalışma Ataşelikleriyle Türk Hava Yolları Bürosuna bomba atıldı.

★ 18 Kasım 1979 tarihinde Türk Hava Yolları Paris Bürosu yeniden bombalandı.

★ 19 Nisan 1980 tarihinde Marsilya Başkonsolosluğumuzun bahçesine roketli bomba bırakıldı.

★ 5 Temmuz 1980 günü Lyon'daki T.C. Başkonsolosluk Ajanlığına yapılan saldırıda dört kişi yaralandı.

★ 26 Eylül 1980 tarihinde Paris Büyükelçiliği Basın Müşaviri Selçuk Bakkalbaşı, kendisine yapılan saldırı sonucu, ağır yaralandı.

★ 9 Kasım 1980 günü ise, Strasburg Başkonsolosluğumuza konulan bomba patladı ve bina büyük hasara uğradı.

★ 13 Ocak 1981 günü Paris Büyükelçiliği Maliye Müşaviri Ahmet Erbeyli'nin arabasına bomba konuldu ve araba hasara uğradı.

Bunlar, Fransa'da Türkiye'ye ve Türk Devlet görevlilerine karşı Ermenilerce sürdürülen saldırıların son yıllarda giderek yoğunlaştığını gösteriyor.

SANKİ CANİLERİ KORUMAKLA YÜKÜMLÜ

Ermeni terör örgütleri, bu cinayetleri işleyenlerin ve saldırıları düzenleyenlerin kendileri olduklarını öğünerek ilân ediyorlar..

Başka ülkelerde de Türk diplomatlarına, Devlet görevlilerine karşı bu tür cinayetler işleniyor ama, belli ki, Ermeni teröristler kendilerine en sıcak ilginin gösterildiği ve en iyi korumanın sağlandığı yer olarak Fransa'da eylemlerini yoğunlaştırmışlardır.

Bunda da haksız sayılmazlar...

Çünkü Fransız yetkilileri, bu cinayetleri işleyenleri ve saldırıda bulunanları yakalamak için herhangi bir ciddî çaba göstermedikleri en küçük bir ipucu elde edemedikleri (daha doğrusu etmedikleri) gibi, kendi topraklarında üslenen Türkiye'ye ve Türklere yönelik terör örgütlerine de, "çalışma"larını "özgürce" sürdürebilmeleri için adetâ her kolaylığı sağlamaktadırlar.

Sanki Fransız Devleti, kendi ülkesinde bulunan Türk Devlet görevlilerini korumakla değil de, onları öldürmek isteyenleri korumakla kendini yükümlü saymaktadır.

Bu kadarla da kalmıyor Fransız makamları ve politikacıları...

Kan davası güden bazı Ermeni kuruluşlarının, Fransa'yı, Türkler ve Türkiye aleyhine anıtlarla donatmalarına izin veriyorlar. Bu anıtların açılış törenlerinde, Fransız Devleti en yüksek düzeyde temsil ediliyor.

TÖRENLERLE DİKİLEN ANITLAR

Bundan sekiz yıl önce, 21 Şubat 1973'de Marsilya'da T.C. Başkonsolosluk binasına 100 metre uzaklıkta bulunan Ermeni Kilisesinin bahçesine "1915 yılında soykırımda katledilen birbuçuk milyon Ermeni'nin hatırasına" ibaresini taşıyan bir anıt dikildi. Bu anıtın açılış törenine Fransa'nın Gençlik ve Spor İşleriyle Görevli Devlet Bakanı ve bazı milletvekilleri katıldı. Bu tutum nedeniyle, Türkiye'nin o tarihteki Paris Büyükelçisi Hasan Esat Işık, Fransız Hükümetini protesto ederek, Paris'ten ayrıldı, Ankara'ya geldi. Bir süre, Paris'-

teki TC Büyükelçilik makamı boş kaldı. Fransız makamları umursamazlıklarını yine sürdürdüler.

Bu arada, işlenen cinayetlerin ve yapılan saldırıların failleri bulunmadı.

Fransız Radyo Televizyonu ve Fransız basını, Ermeni teröristlerin saldırılarını ve cinayetlerini kınayacakları yerde, Ermenileri savunmağa ve Ermeni terörünü "haklı" göstermeğe çalıştılar...

Geçen yıl, Türkiye ve Türkler aleyhine yeni bir Ermeni anıtı dikildi Marsilya'da... Marsilya Belediyesinin kararı ile geçen aralık ayında Marsilya'da bir sokağa "24 Nisan 1915 Ermeni Soykırımı Caddesi" adı verildi. Ayrıca, caddenin başına aynı ibareyi taşıyan insan boyunda ve anıt biçiminde bir taş sütun da törenle dikildi.

FRANSIZ DEVLET BAŞKANININ DENSİZLİĞİ

Milliyet yazarı Mehmet Ali Birand'ın yazdığına göre, Fransa'yı geçen ay resmen ziyaret eden Türk Dışişleri Bakanına şunları söyleyebiliyordu Fransız Devlet Başkanı Valery Giscard d'Estaing:

— **"Fransa Ermenilerin tarihsel olgusuna karşı gelemez"**

Birand'ın aktardığına göre, Fransız Devlet Başkanı, terör hareketlerine doğal olarak karşıydı, ama **"Ermenilerin tarihsel haklarını arama ve hesap sorma niteliğini taşıyan yaklaşımlarına Fransa'nın karşı çıkmayacağını"** söyleyebiliyordu.

Ve bu Devlet, yani Fransa, Türkiye'nin "dostu"ydu ve NATO içinde de "müttefiki"ydi...

FAŞİSTLERE HOŞGÖRÜ

Fransız makamlarının, Fransız güvenlik kuvvetleri içinde hukuk dışı bazı davranışlara nasıl göz yumdukları ve ancak iç politika hesaplarıyla, yumulan gözlerini aralamağa razı oldukları 1980'in ekim ayında Paris'teki bir Sinagog'un -içinde 600 kişi ibadet ederken- bombalanması sonucu sokaktan geçen üç kişinin ölmesi ve oniki kişinin de yaralanması olayında anlaşılmıştır.

Olay üzerine Fransız Başbakanı Raymond Barre hemen Paris'e dönmüş, Devlet Başkanı d'Estaing de olaydan "nefret" duyduğunu açıklamıştır.

Bu olay ile Fransa'da şu gerçek ortaya çıkmıştır:

Meğer Fransa'da ilgili makamlarca varlığı bilinen bir faşist dernek varmış. Bu faşist dernekte bazı Fransız polislerinin de resmen üye oldukları biliniyormuş.

Fransız makamları bu gerçeği ancak, faşistlerin Fransa'da Musevilere saldırmaları ve Fransız iç politikasında belli bir ağırlığı olan Musevilerin tepki göstermeleri üzerine açıkladılar ve faşist derneğe üye olan polisler hakkında işlem yapmağa ancak ondan sonra razı oldular.

Buna karşılık, yine Fransız iç politikasında küçük de olsa bir ağırlığı bulunan Ermeni asıllı Fransızları hoş tutmak amacıyla, aynı Fransız makamları, Türkiye'ye ve Türklere karşı işlenen cinayetler ve yapılan saldırılar konusunda umursamazlıklarını sürdürüyorlar...

BİR DEVLETİN ÇİRKİNLEŞMESİ

Fransız kültür ve uygarlığı geçmişde insan haklarının ve insanca değerlerin gelişmesine ve güçlenmesine katkılarda bulunmuştur.

Ancak öyle anlaşılıyor ki, bir takım çirkin iç politika hesapları, Fransızları, kendi kültür ve uygarlık değerlerinden bile uzaklaştırıyor...

Her ülkede "çirkin politikacı"lar çıkabilir. Ama bir Devletin, o çirkin politikacılar ardında sürüklenerek kendi kendini de böylesine çirkinleştirmesi, az görülen bir durumdur.

Amerikan iç politikasında Ermeni asıllıların, Fransa'dakinden daha büyük ağırlığı bulunduğu halde, Amerikan makamları 1973 yılında Başkonsolos Mehmet Baydar ile Konsolos Bahadır Demir'i öldüren Ermeni tedhişçiyi hemen yakalayarak adaletin gereğini yerine getirmişlerdir.

Yine 1979 yılında La Haye Büyükelçisi Özdemir Benler'in oğlu Ahmet Benler'i öldürdükten sonra Amerika Birleşik Devletlerine kaçan tedhişçi de, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletleri arasında gerçekleştirilen işbirliği sonucu Hollanda adlî makamlarına teslim edilmiştir.

İLİŞKİLER GÖZDEN GEÇİRİLMELİ

Ermeni terörü karşısında Fransız makamlarının tutumu ve kayıtsızlığı, Fransız Radyo Televizyonu ile Fransız basınının yaklaşımları insanlık adına utanç vericidir.

Belli ki, Fransa'da Türk Devlet görevlilerinin yaşama hakkına saygı gösterilmemektedir. Fransız makamları bu konuda kendilerini yükümlü saymamaktadırlar...

Hiç değilse, Türkiye'deki Ermeni topluluğunun, bu tür cinayetler ve saldırılar karşısında gösterdiği insanca ve uygarca tepkilerden biraz ders almalıdır Fransız makamları ve politikacıları...

Fransız makamlarının Türkiye'ye ve Türk Devlet görevlilerine üstüste saldırılar, cinayetler düzenleyen Ermeni tedhiş örgütlerine karşı, teşvik ölçüsüne varan hoşgörüsü, suçluları yakalamaması, ve bunca cinayet ve saldırıdan sonra bile, Fransa'daki Türk Devlet görevlileri için yeterli güvenlik önlemlerini almaması karşısında Türkiye Cumhuriyeti Fransa ile ilişkilerini artık yeniden gözden geçirmelidir.

Fransa'nın utanç verici tutumu da, bütün olanaklar kullanılarak, Dünya kamuoyuna duyurulmalıdır ●

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞININ YALANLAMASI

Yazının baskıya verilişinden sonra Dışişleri Bakanlığınca yapılan bir açıklamada, Fransa Devlet Başkanının Dışişleri Bakanı Türkmen'le yaptığı görüşmede, Birand'ın aktardığı sözleri söylemediği belirtilmiştir.

Yetkili Fransız makamları eğer gecikmeksizin böyle bir yalanlama yapmazlarsa, Birand'ın yazısında Fransa Devlet Başkanına atfen belirtilen sözleri susuşlarıyla üstlenmiş ve Türk Dışişleri Bakanını da çok güç durumda bırakmış oluyorlar.

DEMOKRASİ

SEÇMEN KÜTÜĞÜ NE OLACAK?

● Yasaya göre Nisanda seçmen kütüğünün denetlenmesi zorunlu.

● Yasa gereği olan denetimin zamanında yapılması normal siyasal yaşama dönüşün ve serbest seçimlerin gecikmeyeceği kanısını pekiştirmeğe de yardımcı olacaktır.

YÜRÜRLÜKTEKİ yasa değiştirilmezse, bu yıl, Nisan ayının ikinci pazar günü, seçmen kütüğü genel denetlemesinin yapılması zorunludur.

Fakat şu ana kadar böyle bir hazırlık yapıldığı duyulmamıştır.

Siyasal faaliyetlerin yasaklandığı ve seçimlerin ne zaman yapılacağının belli olmadığı bir sırada, bu konuyu açmak belki bazılarına zamansız görünebilir.

Oysa, konunun biraz ayrıntılarına inildiğinde, hiç de öyle olmadığı anlaşılacaktır.

Herşeyden önce, dediğimiz gibi, ortada bir yasal zorunluluk vardır. Yasa değiştirilmedikçe buna uyulması gerekir.

Öte yandan, Millî Güvenlik Konseyi'nin Kurucu Meslisle ilgili görüşleri açıklandığına göre, belki de önümüzdeki yıl veya bir dahaki yıl Anayasa için halk oylaması yapmak gerekebilir. Tıpkı seçimler gibi, Anayasa oylamasında da, güvenilir biçimde hazırlanmış seçmen kütüğüne gereksinme vardır.

Eğer 1982 ilkbaharı ile 1983 ilkbaharı arasında Anayasa için bir halk oylaması yapılacaksa, birçok eksiklikleri yanlışları bulunan eldeki seçmen kütüğü, mutlaka, bu yılın Nisan ayında denetlenmiş olmalıdır.

Çünkü yurttaşların bir Pazar günü sokağa çıkmaları yasaklanarak yapılması gereken bu denetlemeden elde edilecek bilgilerin işlenip kullanılabilir duruma gelmesi bir yıldan uzun sürecek bir çalışmayı gerektirir.

Gerçi Kurucu Meclisin, seçim yasasını ele alacağı, o arada seçmen kütüğü yasasının da değiştirilebileceği akla gelir.

Oysa. Kurucu Meclisde görüşülecek olan seçim yasasını, yeni Anayasanın getireceği kurallar çerçevesinde düzenleme zorunluğu vardır. Seçim yasası değişikliğini, herhâlde, Anayasa halk oylamasına sunulduktan sonra gerçekleştirmek uygun olacaktır. O nedenle, halk oylamasını, eldeki Seçmen Kütüğü Yasasıyla ve bu yasa uyarınca kütükteki eksiklikler aksaklıklar giderilmiş olarak yapmak gereklidir.

Öte yandan, yürürlükteki yasanın, seçmen kütüğü denetiminde, siyasal partilere verdiği yetkiler bulunduğu, siyasal çalışmalar yasak olduğuna göre, bu konudaki yasa hükmünün yerine getirilemiyeceği öne sürülebilir.

Oysa, bu konuda Partilere verilen yetki, bir siyasal faaliyeti içerecek nitelikte değil, yalnızca bir teknik kamu işlemine gözlemci olarak katkıda bulunulmasını sağlıyacak ölçüdedir.

Buna, yasada herhangi bir değişiklik yapmaksızın bir çözüm bulunabilir.

Bütün bunlar bir yana, yasaya uyularak Nisan ayında seçmen kütüğü denetiminin yapılması, Türkiye'de normal siyasal yaşama dönüşün ve serbest seçimlerin gecikmeyeceği kanısını pekiştirmeğe yardımcı olacaktır ki, bunun, hem Türk kamuoyu bakımından hem de yakın ilişkiler içinde bulunduğumuz demokratik ülkeler kamuoyu bakımından ne kadar olumlu ve rahatlatıcı bir hava yaratacağını söylemeğe bile gerek yoktur.

Herhâlde, konu üzerinde, şöyle veya böyle, bir an önce bir karara varmak ve yürürlükteki bir yasayı askıda bırakmamak gerekir. ●

KUVEYT'TE SEÇİMLER

GEÇEN ayın 23 ünde Kuveyt'te 50 üyeli Ulusal Meclis için seçim yapıldı.

Kuveyt'in nüfusu 1 milyon 350 bin. Bu nüfusun yüzde 59'u yurttaşlık hakkına sahip değil. Bu nedenle, seçimlere katılamıyor. Öte yandan, Kuveyt yurttaşları birinci sınıf ve ikinci sınıf yurttaş olmak üzere ikiye ayrılıyor. İkinci sınıf Kuveyt yurttaşları -yani 1920'le 1945 arasında Kuveyt'li olanlar ve bunların çocukları, -kadınlar, askerler ve Kuveyt'te bulunmayan yurttaşlar oy kullanamıyorlar. Seçme hakkı yalnız birinci sınıf Kuveyt yurttaşlarına -yani 1920'den önce Kuveytli olanlarla bunların çocuklarına- tanınmış. Bunların sayısı 90 bin dolayında. Çoğu da seçim için kayıtlarını yaptırmamışlar. Bu nedenle, kayıtlı seçmen sayısı 41.700 dolayında kalıyor.

Kuveyt Emiri Şeyh Jaber el Ahmet el Sabah.

Kuveyt 25 seçim bölgesine ayrılmış. Aynı aileden, ya da kabileden seçmenlerin tümünün bir seçim bölgesinde kaydolmalarını yasaklayan yasal önlemler

getirilmiş. Bazı siyasal gözlemciler bu önlemlerin Şiî oyları bölmek için alındığını belirtiyorlar. Seçim bölgelerinin yalnız üçünde seçmen sayısı 2 bini aşıyor. Öteki bölgelerde ise seçmen sayısı 1.100'den daha az.

Seçimlere 500 aday katıldı. Kuveyt'te siyasal parti kurmak yasak. Ama aynı görüşte olan adaylar biraraya gelebiliyorlar. Seçimlerde tutucu aşiret önderleri Meclis'te çoğunluğu elde ettiler. İslâmcı akımı temsil eden beş aday de seçimleri kazandı. Bu arada onun üstünde "teknotrat"da Meclis'e ilk kez girme olanağını buldular. Buna karşılık, eski milletvekili Ahmet el Kâtip'in önderlik ettiği beş radikal adaydan hiçbiri seçimleri kazanamadı.

Kuveyt'te Ulusal Meclis, 1976 yılında, Lübnan iç savaşı üzerine sürdürülen yoğun tartışmaların yasama işlevini engellediği gerekçesiyle önceki Emir tarafından tatil edilmişti. Yeni Emir Şeyh Jaber el Ahmet el Sabah geçen yılın ağustosunda Ulusal Meclis için yeniden seçim yapılacağını açıkladı. İran-Irak Savaşının da sürdüğü bir dönemde seçimlerin yapılmış olması Kuveyt Hükûmetinin kendine duyduğu güveni gösteriyor.

Kuveyt seçimleri Körfez ülkelerinde ve özellikle Suudi Arabistan'da çok yakından izlendi. Körfez ülkelerinden yalnız Katar'da bir Danışma Meclisi bulunuyor. Suudi Arabistan'da da böyle bir Danışma Meclisinin kurulacağı açıklandı.. Ancak, seçmen sayısı sınırlı da olsa, seçimle gelen Kuveyt Ulusal Meclisi bu tür Danışma Meclislerinden çok değişik nitelikte...

Kuveyt Ulusal Meclisinin Arap Dünyasında gerçekten en güçlü Meclis olacağı kabul ediliyor. Ulusal Meclis tüm yasaları çıkarma yetkisine sahip. Ayrıca, ara dönemde Emir tarafından çıkarılan yasaları da değiştirebilecek...

Kuveyt seçimlerinde tutucuların çoğunluğu elde etmesiyle ortaya çıkan sonucun Körfez ülkelerini ve Suudi Arabistan'ı bir ölçüde rahatlattığı söyleniyor. Kuveyt seçimlerinin son yıllarda ilginç bir değişim sürecine giren bölge ülkelerini nasıl etkileyeceğini ise, ancak zaman gösterecek... ●

TARIM

TARIMSAL ÜRETİM PLANLAMASI DAHA ÇOK GECİKTİRİLEMEZ

- **Tarımsal üretim planlaması yapılmadığı için yalnız tütünde bir yılda 50 milyar lira boşa harcanıyor; ayrıca yaklaşık 300 milyon dolar döviz gelirinden yoksun kalmış oluyoruz.**
- **Tarımsal üretim planlaması her ürün için biribirinden kopuk yapılırsa işe yaramaz. Geniş kapsamlı, çok yönlü, çok unsurlu bir planlama gerekir.**
- **Tarımsal üretim planlaması uzun dönemli dış ticaret anlaşmalarıyla desteklenmelidir.**
- **En liberal ekonomili ülkeler bile üstelik uluslararası düzeyde tarımsal üretim planlamasına yönelirken, bizim, kraldan daha kralcı olmamız ve "model" uğruna planlamadan kaçınmamız akıl kârı olmaz.**

TARIMDA üretim plânlaması ülkemiz için artık zorunlu olmuştur.

Bazı ürünler, yurt içinde veya dışında değerlendirilebilecek miktarın çok üstünde üretiliyor. O yüzden bu ürünler elimizde kalıyor, çürüyor veya denize dökülüyor. O ürünlerle birlikte milyarlarca liralık ulusal servet ve insanımızın emeği ve alın teri de boşa harcanmış oluyor.

Oysa birçok yörelerimizde, bu ürünlerin yerine başkalarını yetiştirme ve hem üreticiye hem de ülkeye daha çok gelir sağlama olanağı vardır.

Yeter ki belli yörelerde belli ürünlerin yasaklanması veya sınırlanması ile yetinilmesin!... Onun yerine yetiştirilmesi gereken ürünlerle ilgili aydınlatıcı bilgiler, çiftçiye köylüye zamanında verilmelidir; çiftçinin köylünün, yetiştirmeğe alışık olduğu bir üründen bir başkasına geçişte hiçbir zorluk çekmemesi ve zaman yitirmemesi için tüm önlemler alınmalıdır. O arada, gerekli Devlet desteği sağlanmalı, gerekli altyapılar yapılmalıdır; yeni bir ürünü yetiştirebilmek için gerekli tüm girdileri, köylünün çiftçinin kolayca edinebilmesine yardımcı olunmalıdır.

Bu koşullara uyularak yapılacak bir tarımsal üretim planlamasının Türkiye icin neden zorunlu ve kaçınılmaz duruma geldiği, iki belirgin örnekle açıklanabilir. Bunlardan biri tütün...

TÜTÜNDEKİ SAVURGANLIK

Son beş yıl içinde Türkiye'de yılda ortalama 265 bin ton tütün yetişmiştir. Her yıl bunun ortalama 80 bin tonu yurt içinde kullanılmıştır; yüz bin tonu dışarıya satılmıştır; 85 bin tonu ise, yani iç tüketimde kullandığımızdan daha çoğu ise, elde kalmıştır.

Parasal açıdan bunun anlamı şöyle açıklanabilir:

Her yıl elde kalan 85 bin ton tütünün bugünkü fiyatlarla değeri yaklaşık dokuz buçuk milyar liradır.

Tütün alımlarında destekleme fiyatlarını saptayan Devlet, yine bugünkü fiyatlarla, tütün alımına toplam 20 milyar lira harcıyor. Fakat elde kalan stoklar nedeniyle, bu Devlet harcamasının dokuz buçuk milyar liralık bölümü, bir başka deyişle yarıya yakını, ekonomik açıdan boşa gitmiş olmaktadır.

O kadar da değil... Buna, elde kalan ve toplam 220 bin tonu bulan stok tütünü taşıma, depolama giderlerini ve başka zorunlu giderleri de eklersek, Devletin, elde kalan tütün yüzünden boşa harcadığı para, bugünkü değerle yılda 50 milyar lirayı bulur.

Oysa bu 50 milyar lira boşa

harcanmasa da yerinde kullanılsa, örneğin bu parayla sigara fabrikaları tamamlansa veya yenileri yapılsa, Türkiye, hem tüketebildiğinin iki katından fazla tütün yetiştirip hem de sigara darlığı çeken bir ülke durumundan, bu akıl almaz, mazeret kabûl etmek durumdan, hızla kurtulur, dışarıya sigara satan bir ülke durumuna bile gelebilir.

550 bin tütün ekici aileden her birine, tütünle ilgili Devlet harcamalarından, bugünkü değerle, ortalama yılda 35 bin lira düşmüş olmaktadır.

Demek ki Devlet, tüketilebilenin çok üstünde üretim yaptırmak yerine, bu ailelerden 190 binine, hiçbir emek veya ürün karşılığı olmaksızın, bu parayı ödese durum değişmiyecektir. Üretici de o ürünü yetiştirmek için boşuna zaman, emek ve para harcamamış, daha yararlı işlerle uğraşma olanağını bulmuş olacaktır.

Tabiî, 190 bin aileye bu parayı hiçbir emek veya ürün karşılığı olmaksızın vermeğe de gerek yok... O da bir başka savurganlık olur. Fakat eğer Devlet, şimdiye kadar boşa harcanan bu parayı, belli yörelerdeki tütün ekicilerin, zaman yitirmeksizin ve acemilik çekmeksizin başka bir ürüne geçebilmelerini kolaylaştırmak için harcasa, hem Devlet hem de üretici kazançlı çıkar.

Bu arada, tütün yerine yetiştirilecek ürünün, hem üreticiye tütünden daha çok gelir sağlıyacak hem de Devlete döviz kazandıracak bir ürün olmasına özen gösterilmesi gerekir.

ÇAYDAKİ SAVURGANLIK

Çay üretiminde de tütündekine benzer bir durum vardır ülkemizde.

Son beş yıllık rakamlara bakıldığında, satın alınan çay yaprağının her yıl ortalama onda birinin imha edildiği görülmektedir. Bu yüzden, sırf çay alımı için Devletçe ödenen paraların, bugünkü değerle yaklaşık bir buçuk milyar lirası boşa harcanmış olmaktadır. Buna, imha edilen çay için yapılan taşıma, indirme-bindirme ve işletme harcamaları da eklenecek olursa, boşa giden ödemelerin mikdarı daha büyük boyutlara varır.

Dünya ölçülerine göre bizde, çay elde etmek için gerekenden yaklaşık dörtte bir kadar daha fazla yaprak alındığı ve bu nedenle de gereksiz ödeme yapıldığı gibi, bu uygulama, ayrıca, çayımızın niteliğini ve dünya piyasalarındaki değerini de düşürmüş olmaktadır.

Ekonomimiz o yönden de önemli sayılabilecek kayıplara uğramaktadır.

Tarımsal üretim planlamasının, geniş kapsamlı, çok yönlü ve çok unsurlu olması zorunludur.

Eğer boşa harcanan bu paralar, çayın yanı sıra, Doğu Karadeniz bölgemizde yetişebilecek ve komşu ülkelere satılabilecek başka bazı ürünlerin de tarımına geçilmesini özendirmek için harcansa, hem Devlet kazançlı çıkar hem de üreticinin gelirinde herhangi bir eksilme olmaz.

Tarımda üretim plânlaması yapılmayışı yüzünden uğranan zararı göstermeğe, yukarıda verdiğimiz iki örnek yetse gerek... Kaldı ki, bu savurganlığın, ülke ve Devlet olarak uğranan zararın, değişik ölçülerde başka örnekleri de vardır.

ZARARIN BİR BAŞKA BOYUTU

Zarar bu kadarla da kalmıyor. Belli bir ürünün, gereğinden çok, yurt içinde veya dışında pazarlanabilecek olandan çok yetiştirilmesi yerine, bölgesel özelliklere uygun başka bazı ürünler, dışsatım olanaklarımız gözönünde tutularak yetiştirilseydi ve bunlar döviz karşılığında dışarıya satılsaydı ne gelir elde edilebilirdi ve bu gelirden yoksun kalındığı için Devlet ne kadar kayba uğramaktadır, ayrıca onun da hesaplanması uygun olur.

Yine tütünden örnek vermek gerekirse, son yıllarda tütün ekimi "taban arazî"ye doğru yaygınlaşıyor. Oysa bu arazîde iri yapraklı fakat düşük nitelikli tütün yetişir.

Daha zor koşullar altında yüksek nitelikle tütün yetiştiren geleneksel tütün ekicileri de bu durumdan yakınmaktadırlar.

Oysa taban arazîde, nasıl olsa büyük bir bölümü elde kalan düşük nitelikli tütün yetiştirilmesi yerine, örneğin sebze yetiştirilmesi özendirilip desteklense, bunun için gerekli yatırımlar yapılsa, o sebzelerin dışsatımıyla hem üretici daha çok kazanır hem de Devletin geliri yükselir. Üstelik Türkiye, bu yoldan, komşu ülkelerin beslenme gereksinmesini karşılamağa daha çok katkıda bulunmuş ve bu ülkelerle daha sıkı ilişkiler kurma olanağını elde etmiş olur.

Tütün ekimine ayrılan taban arazî yaklaşık 90 bin hektarı bulmaktadır. Bu büyüklükteki yüksek verimli tarım topraklarında uygun koşullarla yetiştirilecek sebzelerin dışsatımından elde edilecek gelir, döviz olarak yaklaşık 300 milyon doları, Türk parası olarak da 28 milyar lirayı bulur.

Devlet, boşa para harcamaktan kurtulacağı gibi, üstelik de döviz olarak, önemli bir ek kazanç sağlamış olur. Yaklaşık bir aylık petrol dışalımı faturamız bu yoldan karşılanabilir.

Üretici ise, Devlet yardımıyla yapılacak ilk yatırımlardan sonra, daha az emek isteyen ve daha bol gelir getiren bir ürün yetiştirme olanağına kavuşur.

ÜRETİM PLANLAMASI HER ÜRÜN İÇİN AYRI AYRI OLAMAZ

Şimdiki yönetim, gerçi, nitelikli tütün yetiştirmeye elverişli olmayan yerlerde tütün ekimini sınırlamağa başlamıştır. Bu anlamda bir tür "üretim plânlaması" yapma yoluna girmiştir. Fakat bu yetersizdir. Her ürün için ayrı ayrı yapılan üretim plânlaması, genel anlamda tarımsal üretim plânlamasının, geniş kapsamlı bir plânla-

manın yerini tutamaz, hattâ bazı sakıncalara yol açabilir.

Nitekim ülkemizde uzun süredir narenciye, şeker pancarı gibi ürünler için ayrı ayrı üretim plânlaması yapılıyor; fakat bu tür biribirinden kopuk plânlamalar, tarımsal olanaklarımızın gereği gibi değerlendirilmesine yetmiyor.

Bir yörede belli bir ürünün ekimi sınırlanınca, onun yerine başka hangi ürünlerin yüksek verimle yetiştirilebileceğini ve bu ürünlerden hangilerinin iç pazarda veya dışsatım yoluyla en iyi değerlendirilebileceğini, hem üreticiye hem de Devlete maddî açıdan daha yararlı olacağını, mutlaka önceden saptamak gerekir.

Bunları saptadıktan sonra da, o yörede hangi ürünlerin ne ölçüde yetiştirilmesi, gerek ülkenin ve Devletin gerek üreticinin yararı açısından uygun görülüyorsa, üreticiyi o ürünlere yöneltecek özendirici önlemler, arada zaman boşluğu bırakmaksızın, uygulamaya konulmalıdır.

Bütün bunlar yapılmadan, bir yörede belli bir ürünün -örneğin tütünün- yetiştirilmesi sınırlandırılırsa, o ürünü yetiştirmeğe alışmış köylülerimiz çiftçilerimiz, o ürünün yerine neyi nasıl ne kadar yetiştireceklerini bilemiyecekleri için, bilseler bile gereken olanakları her zaman kendi başlarına sağlıyamayacakları için, çok zor durumda kalırlar, büyük gelir kaybına uğrarlar ve toplumsal huzursuzluk artacağı gibi, kentlere akın da hızlanır. Bunun da ötesinde, o yörelerin koşullarına uygun başka ürünlerin zamanında ve yüksek verimle yetiştirilememesinden ötürü, ulusça büyük kayıplara uğramış oluruz.

İşte bu nedenlerle, tarımsal üretim plânlamasının, geniş kapsamlı, çok yönlü ve çok unsurlu olması zorunludur.

ÜRÜN FİYATLARINDAKİ DALGALANMALAR DA ÜRETİM PLANLAMASIYLA ÖNLENEBİLİR.

Bu anlamda geniş kapsamlı bir tarımsal üretim plânlaması yapılmamasından dolayı bir başka sakınca daha ortaya çıkıyor.

Örneğin soğan veya mercimek, belli bir yılda üreticiye iyi para getirince, bunu gören başka birçok üretici de, kendiliğinden soğan veya mercimek yetiştirmeğe yöneliyor.

Oysa pazarlama olanakları düşünülmeden üretim aşırı ölçüde artınca, ertesi yıl soğan veya mercimek fiyatları büyük düşüş gösteriyor.

O yüzden de üreticiler çok zor durumda kalmış oluyorlar.

Hiçbir üretici, bu yıl hangi ürünü daha çok yetiştirirse daha iyi pazarlama ve gelir olanağı elde edebileceğini, kendi başına önceden saptıyamaz. Bu konuda Devlet, tüm olanaklarıyla, ona yardımcı olmalıdır, yol göstermelidir.

Böyle bir yardım ve yol göstericilik de, ancak, belli destekleme önlemlerini, o arada özendirici veya caydırıcı önlemleri içeren geniş kapsamlı bir tarım üretim plânlamasıyla gerçekleştirilebilir.

UZUN DÖNEMLİ DIŞ TİCARET ANLAŞMALARININ ÖNEMİ

Tarımsal üretim plâmasına işlerlik ve geçerlilik kazandırmada, uzun dönemli dış ticaret anlaşmalarının da önemli bir yeri vardır.

Son zamanlarda döviz açığımızın büyümesi ile, tarım ürünlerimizin dışsatımı çok büyük önem kazandı. Yakın zamana kadar ancak iç pazarda değerlendirilebilen bazı ürünlerimiz şimdi döviz karşılığında dışarıya satılabilmektedir. Özellikle 1978'den beri buna ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Bazı bölge ülkeleri, binlerce kilometre uzaktaki ülkelerden, hattâ denizaşırı kıtalardan getirttikleri meyveleri sebzeleri, 1978'den bu yana, ülkemizden sağlamağa alışmaktadırlar.

Eğer gitgide genişleyen bu gibi dışsatım olanaklarını da gözönünde tutan bir tarımsal üretim plânlaması yapılmazsa, bize on milyonlarca, bazen yüz milyonlarca dolar döviz kazandırabilecek bir ürün, yeterince yetiştirilmemiş olacağı için, dışa satılamaz; veya dışa satılsa, kendi halkımız, gereksiz yere, o üründen, o arada alışık olduğu bazı temel yiyecek maddelerinden yoksun kalır. Dışsatım, iç fiyatları da etkilediğinden, bir takım "harc-ı âlem" yiyecek maddelerinin iç piyasa değeri ateş pahasına yükselir. Dar ve orta gelirli halkımızın satın alma gücünün çok üstüne çıkar.

Bunun bir örneği geçen yıl soğanda görüldü. En yoksul yurttaşlarımızın ekmeklerine katık ederek besin gereksinmelerini karşıladığı soğan, geçen yıl büyük ölçüde dışarıya satılınca, ülkemizde soğan fiyatları görülmemiş düzeylere çıktı, ve soğan muzdan daha "lüks" bir yiyecek maddesi oluverdi.

Oysa, dışsatım olanaklarını da gözönünde tutan ve uzun dönem ticaret anlaşmalarıyla ilişkili, dinamik yapıda bir tarımsal üretim plânlaması yapılmakla, hem dışsatım gelirlerimiz arttırılabilir hem de halkımızın beslenme olanağını kısıp sağlığını tehlikeye düşüren bu gibi sakıncalı durumlar önlenebilir.

Onun için, 1978-79 döneminde, bir yandan, yurdumuzda ilk kez geniş kapsamlı bir tarım üretim plânlamasının teknik hazırlıkları başlatılırken, bir yandan da uzun dönemli dış ticaret anlaşmaları çığırı açılmıştı.

UZUN DÖNEMLİ TİCARET ANLAŞMALARI BAKIMINDAN OLANAKLARIMIZ

Bu bakımdan elimizin altında geniş olanaklar vardır.

Bölgemiz ülkelerinden birçoğu, tarım ürünü gereksinmelerinin büyük bölümünü dışardan alırlar. Türkiye, tarımsal olanaklarını gereğince ve plânlı bir yaklaşımla değerlendirirse, bölge ülkelerinin bu gereksinmelerini büyük ölçüde karşılıyabilecek durumdadır.

Eğer o ülkelerin bizden hangi ürünleri ne kadar süre için nasıl koşullarla alacaklarını önceden belirleyen uzun dönemli dış ticaret anlaşmaları yapılacak olursa, üreticilerimiz, önümüzdeki yıllarda nerelerde hangi ürünleri ne kadar yetiştirmekle ne kadar kazançlı çıkacaklarını önceden kestirebilirler; Devlet de, nerelerde hangi ürünlerin üretimi öncelikle desteklenip arttırılırsa yaklaşık ne kadar döviz kazanabileceğimizi yine önceden hesaplıyabilir.

Doğal olarak, bu tür anlaşmalarda, ürünlerin uluslararası piyasa değerlerindeki değişiklik olasılıklarını gözönünde tutucu hükümler de yer alır.

Bölgemiz ülkelerinden bazılarının merkezî plânlama sistemini benimsemiş ülkeler olması, bu bakımdan Türkiye'ye geniş olanaklar sağlamaktadır. O ülkelerin bizden almayı üstlenecekleri ürünlerin yeterince yetiştirilebilmesi için, yine o ülkelerden kredi ve teknik yardım sağlama olanakları da vardır.

ÇALIŞMALAR YENİDEN HIZLANDIRILMALI

1978-79 döneminde tarımsal üretim plânlaması alanında başlatılan hazırlık çalışmaları, ne yazık ki, sonradan durdurulduğu gibi; yine o dönemde uzun dönemli dış ticaret anlaşmalarına verilmeğe başlıyan önem de, sonradan pek verilmez oldu.

Belki de 24 Ocak 1980 kararlarıyla benimsenen ekonomik model, her türlü plânlamayı ilke olarak reddettiği, tüm ekonomiyi ve üretimi piyasa dalgalanmalarına bırak-

maktan yana olduğu için; ayrıca Devlet desteğini azaltıp giderek tümden kaldırmayı öngördüğü için durduruldu bu çalışmalar...

Oysa çağımızda, liberal ekonomiyi en ileri ölçüde benimsemiş ülkelerin bile büyük çoğunluğu, özellikle tarım alanında, geniş devlet desteğine dayanan üretim plânlamaları yapmaktadır. Hattâ yalnız ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde bile tarımsal üretim plânlamasına yönelmektedirler.

Örneğin, liberal ekonomiyi en ileri ölçülerine vardırmış ülkelerden oluşan Ortak Pazar ülkeleri, kendi aralarında, böyle bir uluslararası plânlamaya yönelmişlerdir.

Bu örnekler gözönünde dururken, bizim, kraldan daha çok kralcı, en liberal ekonomili ülkelerden daha liberal olmağa kalkışmamız, hele şu ekonomik bunalım döneminde, akıl kârı değildir.

Onun için, tarımsal olanaklarımızı, köylümüzün çiftçimizin emeğini en iyi değerlendirecek, hem üretici yararına hem de ülke yararına en uygun biçimde değerlendirecek geniş kapsamlı bir üretim plânlaması bir an önce yapılmalı ve uzun dönemli dış ticaret anlaşmalarıyla da desteklenerek uygulamaya konulmalıdır.

Böyle bir plânlama modeli, 1978 yılında, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında, yüksek öğrenim kurumlarından uzmanların da katkısıyla, oluşturulmuştu. Bilimsel verilere ve ülkemiz gerçeklerine dayanarak hazırlanan o model bir hareket noktası olarak alınabilir.

Bu konuda eğer daha çok zaman yitirilirse, bir yandan Türkiye'nin petrol dışalımı faturasını karşılaması büsbütün olanaksızlaşacağı gibi, bir yandan da yurdumuzda çok ağır beslenme sorunları ortaya çıkar. ●

EKONOMİ

DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI

- **Çağımızda Dünya tüm ülkeleri etkileyen bir ekonomik fırtına içindedir. Türkiye de bundan ençok etkilenen ülkelerden biridir.**
- **Ekonomik sorunlara doğru teşhis koymak ve yeni çözümler bulmak için yeni yaklaşımlar ve yöntemler oluşturulması zorunludur. Tüm ülkeler bu konuda bir ARAYIŞ dönemindedir.**
- **Her ülkenin kendi koşullarına ve olanaklarına uygun çözümler bulması gereklidir. Hazır çözüm, hazır reçete yoktur.**
- **Bu tür bir çabaya gerek görmeden "tek çözüm yolu budur" diyerek, Ulusun geleceğini doğruluğu belirlenmemiş katı bir modelin uygulamasına bağlamak çok sakıncalıdır.**

Az gelişmiş ülkeler dayanılmaz bir yoksullaşma süreci içindedir.

SON yıllarda, Türkiye, toplumsal ve siyasal yaşamında büyük sarsıntılar yaratan bir ekonomik bunalım döneminden geçiyor. Bu bunalımın gerçek niteliklerini bilmek, sorunlarımıza geçerli ve kalıcı çözüm yolları bulabilmenin önkoşullarındandır.

Türkiye'deki ekonomik bunalım, dünya ekonomik bunalımından soyutlanarak anlaşılamaz. Çünkü, çağımızda, dünya, (kapitalist ya da sosyalist, gelişmiş ya da gelişmemiş, büyük ya da küçük) tüm ülkeleri etkisi altında bırakan bir ekonomik fırtına içinde bulunmaktadır. Türkiye de, bundan en çok etkilenen ülkelerden biridir. Sorunlarımızın kendimize özgü nedenleri de bulunmakla beraber, yalnızca bunlardan kaynaklandığını düşünme alışkanlığı, birçok temel yanılgıya yolaçmıştır. İşte, bunu önlemek için, Türkiye'nin ekonomik bunalımını, dünya perspektifi içinde incelemeyi amaçlıyoruz. Aslında, böyle bir yaklaşım, ekonomimizin kendine özgü niteliklerinin de daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bu incelemede dünya ekonomik bunalımının boyutları ve etkileri üzerinde durulacaktır. Amaç, Türkiye'nin ne tür bir uluslararası ekonomik ortam içinde bulunduğunu görebilmektedir. İlerde. önce, Türkiye'nin bu ortam içindeki yeri ve bundan nasıl etkilendiği konusu ele alınacak, daha sonra da, ekonomik sorunlarımız, çözüm arayıcı bir yaklaşımla, incelenecektir.

BUNALIMDAN ÖNCE BOLLUK DÖNEMİ

1950'yi izleyen yirmi yıl, "**Gelişmiş Kapitalist Ülkeler**"in "**Altın çağı**" olarak tanımlanır. Gerçekten, bu dönemde, ileri kapitalist ekonomiler, sürekli ve düzenli bir biçimde, oldukca yüksek kalkınma hızları sürdürmeyi başarmışlardır. Önemli bir gözlem, bu gelişmenin, düşük fiyat artışları içinde ve yüksek bir istihdam düzeyinin korunduğu bir ortamda gerçekleştirilebilmiş olmasıdır. Böylelikle, yirmi yıllık bir süre boyunca yılda ortalaması yüzde 5'e varan bir hızla kalkınmış olan kapitalist ülkeler, çeşitli ölçülerde. bir "refah eko-

nomisi" uygulama olanağını bulmuşlardır.

Bu dönemde, genellikle, Keynes'ci görüşü yansıtan politikalar uygulanmış ve ekonomik dalgalanmalar hafif geçirilmiştir (Not 1). O kadar ki, ekonomileri yönetenler, artık, bu dalgalanmaların neden olduğu bunalımları önlemenin kesin yöntemlerini buldukları kanısına varmışlardır. 1970'lerde bu tür politikaların etkinliğini yitirmiş olması, bu kanının değişen koşullarda artık geçersiz duruma geldiğini göstermiştir.

1950'yi izleyen yıllarda, Gelişmiş Kapitalist Ülkeler"in uluslararası ekonomik ilişkileri de, özellikle Bretton Woods Anlaşmaları çerçevesinde oluşturulan kurallar ve kuruluşlarla, etkin bir düzenlemeye bağlanmıştır (Not 2). Örneğin, Uluslararası Para Fonu (IMF) kapitalist ekonomilerin iç ve dış finansman ve para kuru politikalarını gözeten ve denetleyen güçlü bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler, uluslararası ekonomik ilişkilerini sürekli bir düzene bağladıklarını ve 1930'daki ne benzer yeni bir Dünya bunalımının çıkmasını önleme yollarını bulduklarına inanıyorlardı. 1970'lerde Bretton Woods Sisteminin çözülüşü, bu alandaki düzenlemelerin de, değişen dünya ekonomik ortamında etkisiz kaldığını göstermiştir.

Yine 1950'li yıllarda, gelişmiş kapitalist ülkelerin yörüngesinde bulunan "Orta Gelirli Ülkeler"de dinamik bir kalkınma sürecine girmişlerdir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu ve sayıları 60'a varan bu ülkeler, örneğin, 1960-1970 döneminde, yılda ortalama yüzde 6 gibi yüksek bir kalkınma hızı gerçekleştirmişlerdir. Ancak, Lâtin Amerika'da, Akdeniz çevresinde ve Güneydoğu Asya'da kümelenen bu ülkelerin, yüksek kalkınma hızlarına karşın, ekonomik ve toplumsal yapılarında giderek büyümekte olan önemli sorunlar bulunduğu görülmekteydi. Geniş ölçüde dışa bağımlı, gelir bölüşümleri bozuk, sağlıksız bir sınaileşme ve kentleşme nedeniyle işsizlik düzeyi yüksek olan bu ülkelerden birçoğu, kalkınmalarını, otoriter yöntemlerle, çalışanların ezilmesine dayanan politikalarla sürdürüyorlardı. Bütün bunların sonucu olarak, gerçekleşen yüksek kalkınma hızları, geniş kitleler için bir anlam taşımıyor, onların refah düzeyine yansımıyordu.

"Orta gelirli ülkeler"le ilgili bir gözlem, bunların, kalkınma politikalarını, kendi yapılarına uygun bir kurama, ya da düzenli bir yönteme dayandıramamış olmalarıdır. Bunda, bu ülkelerdeki ekonomik büyüme dinamiğinin dışardan kaynaklanmasının etkisi vardır. Bu olgu ile tutarlı başka bir neden de "Orta gelirli ülkeler"in ekonomik ve malî düzenlerinin Bretton Woods Sistemi ile bütünleşmiş olmasıdır. Gerçekten, birçok ülke, ekonomilerini, IMF ve Dünya Bankası gibi, gelişmiş kapitalist ülkelerin uluslararası ilişkilerini düzenlemekle görevli olan kuruluşlarca oluşturulmuş politikalara göre yönlendirmiş ve kendi koşullarına uygun çözümler aramak olanağını bulamamış ya da buna gerek görmemişlerdir.

Güney Asya'nın kalabalık ve yoksul ülkeleri, parsellenmiş Afrika'nın çoğu açlık içinde bulunan toplulukları ile bazı Lâtin Amerika ülkelerinden oluşan "Az Gelişmiş Ülkeler"de kapitalizmin başarılı olmasına önemli katkılarda bulunmuş, fakat bundan yarar sağlayamamışlardır. 1950-1970 döneminde, Hindistan, Bangladeş eski adıyla (Doğu Pakistan), Sri Lanka (Seylan) gibi büyük Asya ülkeleri ve Afrika'daki, Lâtin Amerikadaki "az gelişmiş ülkeler" için, yıllık ortalama kalkınma hızı yüzde 1 dolaylarında kalmıştır.

Dünya nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan ve nüfusları hızla artan bu toplumların durumu gözönünde tutulursa, 1950-1970 döneminin, dünyada, gelir farklılıklarının artığı bir dönem olduğu ortaya çıkar. "Bağlantısızlar Hareketi"nin ortaya çıkması ve "Yeni Bir Dünya Ekonomik Düzeni" kurulması çabalarının güç kazanması, bu gerçeğin giderek daha açıklıkla anlaşılmasından kaynaklanan olaylardır.

Doğu Avrupa'daki "Sosyalist Ülkeler" 1950'li yıllarda, 'merkezden plânlama' yöntemi ile, yılda ortalama yüzde 7'yi aşan kalkınma hızlarına ulaşmışlardır. Bu hız giderek azalmış ve dönem sonuna doğru yılda ortalama yüzde 5 dolaylarına inmiştir. "Sosyalist ülkeler", bir yandan, kendi yöntemleriyle kalkınırken, öte yandan, "gelişmiş kapitalist ülkeler"le giderek yoğunlaşan ekonomik, ticarî, malî ve teknolojik ilişkiler kurmuşlardır. Bunun önemli bir sonucu, değişik siyasal ve ekonomik sistemler uygulayan ülkelerin dünya ekonomisindeki gelişmelerden birlikte etkilenir bir duruma gelmiş olmalarında görülmüştür.

DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI

"**Gelişmiş kapitalist ülkeler**"in yirmi yıl süren düzenli kalkınma süreci 1970'li yıllarda sona ermiş ve bu ülkeler bir ekonomik bunalım içine girmişlerdir. Bu bunalım giderek yaygınlaşmış ve bir dünya ekonomik bunalımına dönüşmüştür.

Bugün de içinde bulunduğumuz dünya ekonomik bunalımının başlama nedeni, genellikle sanıldığı gibi, "Petrol Dışsatıcısı Ülkeler Örgütü" OPEC'in 1973 yılı sonunda petrol fiyatlarına yaptığı büyük zam değildir. Gelişmiş ülkeler, bundan önce de, oldukça ciddî bir bunalıma girmişlerdi. Örneğin, ABD'nin, dünya piyasasında doların değerini ve etkinliğini yitirmesi üzerine 1971'de almış olduğu önlemler, Bretton Woods sisteminin çözülmesine yolaçmıştır. Petrol fiyatlarındaki sürekli artışlar bu bunalımı beklenmedik boyutlara ulaştırmıştır.

Not 1.

Keynes (John Maynard) ve Keynes'ci Görüş:

Keynes 1930'lardaki Dünya ekonomik bunalımından sonra klasik ekonomik kuramların ekonomik bunalımları açıklamada ve bunlara çözüm getirmede yetersiz kaldığını ileri süren tanınmış İngiliz iktisatçısıdır. Keynes'ci görüş; kapitalist ekonomilerin canlılıklarını sürdürmede en önemli etkenin "yatırımlar" olduğunu savunur. Bu nedenle, durgunluk dönemlerinde, devlet öncülüğünde yatırım harcamalarının artırılması, bunalımları engellemenin en etkin yoludur.

Not 2.

Bretton Woods Anlaşmaları:

Temmuz 1944'de ABD'nin Bretton Woods yöresinde toplanan ve uluslararası ekonomik ve mali ilişkilerin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda kurallar oluşturmayı amaçlayan Konferans sonucunda ortaya çıkan Anlaşmalar. Başlangıçta, bu Konferans, kapitalist ve Marksist sosyalist sistemlerin işbirliği ile, İkinci Dünya Savaşı ertesinde, 1930'lu yılların bunalımına benzer yeni ekonomik bunalımların çıkmasını önleyecek düzenlemeler yapılmasını öngörmekteydi. Katılan 44 ülke arasında SSCB de bulunmaktaydı. SSCB'nin çekilmesi üzerine, Anlaşmalar daha sınırlı kalmış ve gelişmiş kapitalist ülkelerin uluslararası ilişkilerini yönlendiren bir nitelik kazanmıştır. Bretton Woods Anlaşmaları sonunda Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın kurulması kararlaştırılmış ve 1945-1946 yıllarında bu kuruluşlar çalışmalarına başlamışlardır.

Ancak, OPEC'in 1973 zammı ve bundan sonra petrol fiyatlarında yaptığı sürekli artışlar, 1970'lerde başlamış ekonomik bunalıma beklenmedik boyutlar katmıştır. Bu süreç içinde, Dünya, bugün, 1930'lardan buyana karşılaştığı en büyük ekonomik bunalımın içine itilmiştir. Bunalımın boyutlarını ve etkilerini gerçekçi bir biçimde değerlendirebilmek için petrol fiyat artışlarındaki iki büyük sıçrama ile çakışan 1974-1978 ve 1979-1981 dönemlerini ayrı ayrı ele almakta yarar vardır.

1. Bunalımın 1974-1978 Aşaması

1973 yılı sonundaki ilk büyük petrol fiyatı artışı dünyanın çeşitli ülkelerini değişik biçimlerde etkilemiştir.

"**Gelişmiş kapitalist ülkeler**", başlangıçtaki büyük ekonomik gerilemeyi oldukça kolay giderebilmişlerdir. Bunu sağlamak için başlıca iki olanaktan yararlanmışlardır:

★ Petrol için ayrılan ek kaynakların, sattıkları sanayi ürünlerine yapılan zamlarla geri alınması;

★ OPEC ülkelerinde oluşan ve "petrodolar" denilen büyük fonların kapitalist finans sistemi içinde eritilmesi...

Bu iki nedenle, kapitalist ülkelerin 1974-1975'te eksi ya da sıfıra düşmüş olan kalkınma hızları, 1976 1978 yıllarında yılda yüzde 4-5 dolaylarına yükselebilmiştir. Bu alanda en büyük başarıyı Federal Almanya, Japonya ve İtalya gibi hem dışa sattıkları malların fiyatlarını artıran, hem de dışsatımlarını geliştirebilen ülkeler göstermişlerdir. Bu ülkelerde ilkin artan enflâsyon gerilemiş ve yatırımlardaki duraklama da sona ermiştir.

★
★ ★

"**Orta gelirli ülkeler**" bunalımdan daha çok etkilenmişlerdir. Ancak, dünya ekonomisindeki gelişmeler bunlar için yeni bir olanak yaratmıştır. Bu , petrodolar piyasasından borçlanma olanağıdır. Yani, bu ülkeler, sorunlarını çözmek için, dış borçlanma yoluna artan ölçülerde başvurmak zorunda kalmışlardır.

Fakat, çeşitli ülkeler dış borçlanma olanağını değişik biçimlerde değerlendirmişlerdir. Bazı ülkeler, aldıkları kredileri, borç ödeme güçlerini arttıracak yolda değerlendirmiş ve bu kaynaklarla üretimlerini ve dışsatımlarını geliştirerek yatırımlarını sürdürmüşlerdir. Bunlar, ayni zamanda, iç tasarruflarını artırmak, enerji tüketimini kısmak, (ya da alternatif enerji kaynakları kullanmak) için çaba göstermişlerdir. Tüketim artışlarını sınırlandırmaya ve enflasyonu önlemeye yönelik "istikrar önlemleri", ekonomik bunalıma göğüs germede tamamlayıcı ögeler olmuştur. Bu tür politikalarla ekonomilerine disiplin getirmiş olan ülkeler, 1974-1978 dönemi başında çektikleri sıkıntıların dönem sonuna doğru hafiflediğini görmüşlerdir. Bu ülkelerden birçoğu, böyle bir güç dönemde, yılda ortalama yüzde 5'i aşan kalkınma hızları gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca, geri ödeme güçlerini koruduklarından, bu ülkeler, uluslararası sermaye piyasasından uygun koşullarda yeniden borçlanma olanağını bulmuşlardır.

"Orta Gelirli Ülkeler"den bazıları, ise, aldıkları kredileri günlük sorunlarını geçiştirmek üzere kullanma yoluna gitmişlerdir. Bunlar, borçlanmayı yüksek tüketim düzeylerini sürdürmek için bir araç olarak görmüşlerdir; fakat üretimlerini, dışsatımlarını artırmak, ekonomik bunalımı gidermek için gerekli önlemleri uygulama zahmetine katlanmamışlardır. Bu sağlıksız yaklaşımın olumsuz sonuçları kısa bir sürede ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerin dış açıkları hızla büyümüş, üretim ve yatırımları gerilemiş, gelir artışları durmuş, işsizlik sorunları ağırlaşmıştır. Geri ödeme güçleri azaldıkça bu ülkelerin dış borçlanma olanakları da daralmıştır. Bunlar, çoğu kez, kötü koşullarda borç alma zorunda kalmış, uluslararası "tefecilik" sistemine teslim olmuşlardır.

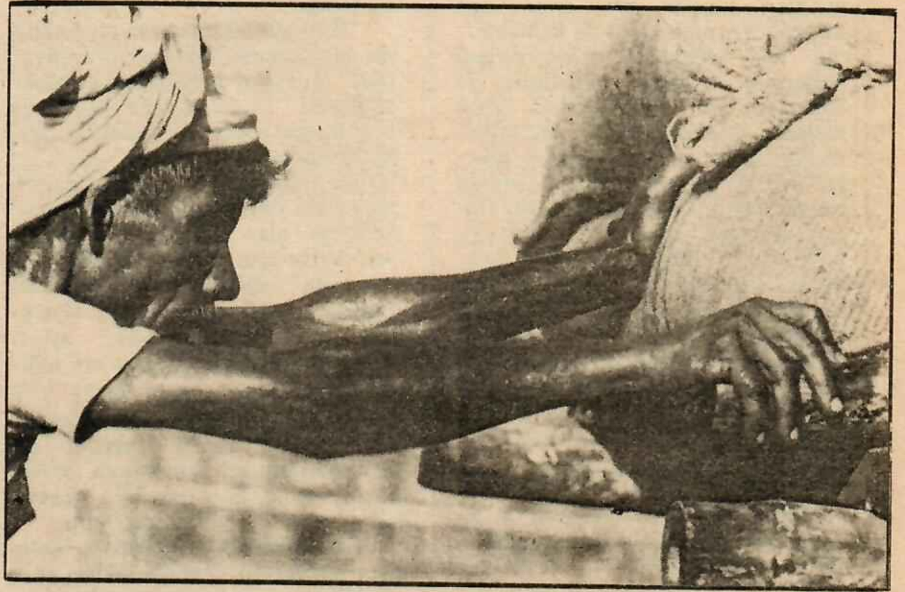
İşte Türkiye, 1977 yılı sonuna kadar, bu sağlıksız yolu izleyen ülkelerin bir örneğini oluşturmuştur. Sonunda, hem ekonomik bunalımı giderek ağırlaşan koşullarda yaşamak zorunda kalmış, hem de, uluslararası malî çevrelerce resmen "müflis" bir ülke olarak ilân edilmiştir.

★
★ ★

"**Az gelişmiş ülkeler**" ise bunalımı çaresizlik içinde yaşamışlardır ve dayanılmaz bir yoksullaşma sürecine girmişlerdir. Bu ülkeler, ekonomik düzeyleri nedeniyle, petrol fiyatlarındaki artıştan çok, dışdan aldıkları mamûl malların pahalılaşmasından ve ticaret hadlerinin kendileri için olumsuz bir yönde gelişmesinden zarar görmüşlerdir. 1974-1978 döneminde,"**Az Gelişmiş ülkeler**"in dışsatımlarının gerçek değerinde yüzde 10-20 kadar bir düşme olmuştur. Borçlanma güçleri olmadığından, uluslararası sermaye piyasasından yararlanamamışlardır. Resmî yardım düzeyi çok düşük kaldığından dışalımları azalmıştır. Zaten çok düşük olan gelirleri giderek daha da azalarak yoksullaşma hızlanmıştır. Bu durumdaki ülkelerden bir çoğunda açlık yaygın bir biçim almıştır.

★
★ ★

Doğu Avrupa'nın "**Sosyalist ülkeler**"i de bunalımdan etkilenmiş, hem enerji, hem de Batı'dan ithal

Tüm yetkili ve uzman kuruluşlar, yakın geleceğin daha sıkıntılı olacağı kanısını paylaşmaktadırlar.

ettikleri mallar için daha çok kaynak ayırmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenlerle plânlarındaki kalkınma ve üretim hedeflerini ve tüketim için öngördükleri artış hızlarını düşürmüşlerdir. Bu konuda ilginç bir olay, "**sosyalist ülkeler**"in Batı sermaye piyasalarından büyük ölçüde borçlanmalarıdır. Doğu Avrupa ülkelerinin Batı'ya borçları 70 milyar doları aşmış, yalnız Polonya 20 milyar doların üstünde borç almıştır. Sosyalist ülkelerin kapitalist finans sistemi ile ilişkilerini yoğunlaştırması, dünya ekonomisindeki bütünleşmeyi ve değişik ekonomik sistemler arasındaki etkileşimi hızlandırmıştır.

2. Bunalımın 1979-1981 Aşaması

Sattıkları petrolden elde ettikleri gerçek gelirin giderek azaldığını gören OPEC ülkeleri, 1979-1980 yıllarında, petrol fiyatlarında yüzde 150'yi aşan yeni bir artışa gitmişlerdir. Petrol fiyatlarındaki bu ikinci sıçrama Dünya bunalımına yeni boyutlar kazandırmıştır. Daha önce, bunalım koşullarına uyum sağlamada başarı göstermiş ülkeler de bu yeni duruma ayak uydurmakta büyük güçlüklerle karşılaşmağa başlamışlardır.

"**Gelişmiş kapitalist ülkeler**"in kalkınma hızlarında görülmemiş düşmeler olmuştur. Bu ülkelerin çoğunda 1980 yılı kalkınma hızı sıfırın altına düşmüştür. 1981 ve sonrası için yapılan tahminler daha da karamsardır. Enflâsyon, önceki dönemin iki katına çıkmıştır ve daha da artmaktadır. İşsizlik 1930 dünya bunalımından buyana görülen en yüksek düzeye ulaşmıştır. Yatırımlar yavaşlamış, üretim azalmıştır. Gelişmiş ülkelerin en dinamik olanlarının bile dış ticaret ve ödemeler dengesi açıkları vermekte olması, bu dönemin önemli bir olgusudur. 1975-1976'da ekonomik canlanma sağlıyabilen ülkelerin öncüsü olan Federal Almanya'nın 1980'nde 28 milyar Markı aşan dış açık vermesi, Suudî Arabistan'dan ve başka kaynaklardan kredi almak için girişimlerde bulunması ilgi çekicidir.

Bütün bunların sonucu, Dünya ticareti hacim olarak azalmıştır. Böyle bir ortamda, kaderlerinin dışsatımlarını artırmaya bağlamış olan ülkelerin ya daha büyük çaba göstermeleri ya da beklentilerini gözden geçirmeleri ve daha gerçekçi davranmaları gerekecektir. Çünkü, Dünya ticaretindeki daralma, "**gelişmiş kapitalist ülkeler**" arasındaki rekabetin yoğunlaşmasına ve bunların, hem birbirlerine hem de başka ülkelere karşı, "himayecilik" uygulamalarına başvurmasına neden olmaktadır.

1979-1981 döneminin bir özelliği de, uluslararası sermaye piyasasındaki olumsuz gelişmelerde görülmektedir. Yakın geçmişteki büyük borç operasyonları ve gelecekle ilgili karamsarlık, finansman kuruluşlarının daha ihtiyatlı davranmalarına neden olmaktadır. Petrodoların kaynağı olan OPEC ülkeleri de sermayelerinin kullanımında daha çok söz sahibi olmak eğilimindedirler. Aldıkları büyük kredileri geri ödeme güçleri zayıflayan ülkelerin sayısı artmaktadır. Faizler, yılda yüzde 5-7 oranlarından yüzde 20'ye kadar yükselmiştir. Öteki koşullar da ağırlaşmaktadır. Borçlanma, artık, güçlü ekonomiler için bile başvurulması zor bir yol olmaktadır.

Bu aşamada, "**gelişmiş kapitalist ülkeler**"in karşılaştıkları bir güçlük de, bunalımdan çıkmak için uygulanacak ekonomi politikalarının oluşturulmasında ortaya çıkmaktadır. 1950-1970'lerde uygulanan politikaların ve bunların kuramsal dayanaklarının bugünkü ortamda geçersiz olduğu anlaşılmaktadır. "**Stagflasyon**" (durgunlukla enflasyonun bir arada yeralması) olayı bunun en çarpıcı kanıtlarından biridir. 1950'lerde, hem enflâsyon hem de ekonomik durgunluk (**Stagnasyon**) olgularının eşzamanda görülmesi, kuramlara aykırı sayılırdı. Şimdi, bu durum, ekonomik yaşamın doğal bir olayıdır. Bunun kuramsal açıklaması henüz yapılmamıştır.

Uygulanacak ekonomik politikalar konusunda, ayni siyasal eğilimde olan uzmanlar, yöneticiler ve politikacılar arasında bile tam bir düşünce kargaşası vardır. Bunun bir örneği İngiltere'de görülmektedir. Thatcher Hükümetinin, 20 ay önce, büyük bir güvenle "tek çözüm yolu" olarak uygulamaya koyduğu "**monetarist**" **(Not 3).** politikalar, bugün, İngiltere'de, Hükümet içinde, Hükümetle kamu yöneticileri arasında, Hükümet'le Merkez Bankası ve hattâ iş çevreleri arasında, derin görüş farklılıklarını yansıtan ve kamuoyu önünde sürdürülen tartışmalara konu olmaktadır.

İngiltere gibi, başka kapitalist ülkelerde de uygulanan bu tür ekonomi politikalarının ortak bir niteliği, ekonomik açıdan 'rasyonel' olma gerekçesi ile bazı politik amaçların gözetilmesine araç olmalarıdır. En belirgin politik amaç, "refah ekonomisi" uygulamalarından geri dönüştür. Kazanılmış sosyal haklar daraltılmaktadır ve böylelikle bunalımın yükü düşük gelirlilere ve özellikle çalışan kitlelere taşıtılmak istenmektedir. Bu uygulamanın yarattığı toplumsal gerilimler sonucunda ekonomik bunalımın giderek bir politik bunalıma dönüştüğü birçok ülkede görülmektedir.

Kapitalist ülkelerin uluslararası ilişkilerine yön vermek için kurulmuş olan Bretton Woods sisteminin çözülmesi ve IMF'nin kur ve para politikaları üzerindeki denetim ve gözetim görevini yitirmesi, bu dönemin önemli olaylarından biridir. Bütün çabalarına karşın, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar Dünya sermaye piyasasında önemli bir ağırlık kazanamamışlardır. Bunların ellerindeki fonlar dünya para piyasasının çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bugün, IMF ve Dünya Bankası, daha çok, özel finansman kuruluşları için ve, bazı durumlarda, resmî yardım operasyonlarına girişen devletler için "ekonomik istihbarat örgütleri" olarak işlev görmektedirler. IMF'den 'yeşil ışık' alma olgusu bu durumu yansıtmaktadır.

★

★ ★

"**Orta gelirli ülkeler**", "**gelişmiş kapitalist ülkeler**"deki bunalımdan bu kez daha çok etkilenmişlerdir. Bu ülkelerin ortalama yıllık kalkınma hızı yüzde 2'nin altına düşmüş, birçoklarında ise gerileme

---

Not 3.

Monetarizm:

Kapitalist ekonomilerde dalgalanmaların "para arzı"na ilişkin nedenlerden kaynaklandığını ve bunalımların yalnız "para politikaları" ile giderileceğini ileri süren bir kuram. Bu kuram, devlet harcamaları yoluyla talep yaratarak ekonomik durgunluğa çözüm bulunacağı savını reddeder. "Para arzı" piyasa güçlerince belirlenen üretim artışına paralel olmalıdır. Aksi halde, (yani ekonomiyi canlandırma gerekçesiyle yapılacak kamu harcamalarının "para arzı"nı yapay olarak artırması durumunda) enflasyon ve giderek bunalımın ağırlaşması sonucu ortaya çıkar.

Bu günkü ortamda, "monetarizm"in en çok üzerinde durulan yanı, sosyal amaçlarla da olsa, ekonomiye devlet müdahalesinden vazgeçilmesi ve "para kuralları"nın egemen olmasıdır. Bu yönüyle, "monetarizm", "refah ekonomisi" uygulamalarından geri dönmek isteyen çevrelerin ve ekonomik bunalıma sosyal boyutları olan "planlı müdahale" yoluyla dinamik çözüm yolları aranmasına karşı çıkanların görüşlerini desteklemek için en çok başvurdukları ekonomi kuramıdır. Bu kuramın bilimsel ve ideolojik önderliğini ABD'nin Chicago Üniversitesinden Profesör Milton Friedman yapmaktadır.

görülmüştür. Üretimde ve yatırımlarda gözlenen daralma, hem dışsatımlarda, hem de dışalımlarda ortaya çıkan yeni güçlükler, işsizliğin daha da artması ve çalışanların gerçek gelirlerindeki sürekli düşüşler bunalımın başlıca diğer etkileri olarak gösterilebilir.

Türkiyenin de aralarında bulunduğu **"Orta gelirli ülkeler"** açısından yukarıda yapılan açıklamalardan çıkarılabilecek sonuçlar şunlardır:

★ Ekonomik bunalıma uluslararası sermaye piyasasından borçlanarak çözüm arama, gittikçe daha güç ve bedeli daha yüksek bir yöntem olmuştur. Politik amaçla yapılan "resmî yardım"lar da, gelişmiş ülkelerde kendi sorunlarına çözüm bekleyen kamuoylarının direnmesi nedeniyle, çok güç sağlanabilmektedir. Ancak olağandışı durumlarda kullanılabilen bu kaynağın genellikle yüksek bir politik maliyeti de birlikte getirdiği bilinmektedir.

★ **"Orta gelirli ülkeler"**, bundan böyle, sorunlarına, kendi kaynaklarının değerlendirilmesine daha çok önem veren köklü çözümler aramak zorundadırlar. Çözümlerin toplumsal ve siyasal açıdan dayanılabilir ölçüde tutulması, üzerinde özenle durulmak gereken bir noktadır.

★ Bunalımı geçiştirmek için, yatırımların büyük ölçüde kısılması geçerli bir yaklaşım değildir. Çünkü bu tür bir uygulama, ülkelerin gelecekteki üretim güçlerini ve giderek dışsatım ve borç ödeme olanaklarını sınırlar.

★ Kitlelerin gerçek gelirlerinde büyük ve sürekli düşüşleri içeren ve işsizliğin artmasını bunalımdan çıkmanın doğal bir koşulu sayan görüşler de her bakımdan çok sakıncalıdır.

★ Ekonomik sorunlara doğru teşhis koymak ve geçerli çözüm bulmak için yeni yaklaşımlar ve yöntemler oluşturulması zorunludur. Bunun bilincine varma zamanı gelmiştir. Tüm ülkeler bu konuda bir ARAYIŞ dönemindedirler. Her ülkenin, kendi koşullarına ve olanaklarına uygun çözümler bulması gereklidir. Hazır çözüm, hazır reçete yoktur.

★

★ ★

"Az gelişmiş ülkeler"in sorunları ise, bunların kendi güçleri ve kaynakları ile çözebilecekleri boyutları aşmış görünmektedir. Bu konuda uluslararası bir dayanışma ortamı yaratma gereği sağduyulu herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Ancak, Birleşmiş Milletler Örgütü çerçevesindeki çabalar, ya da Brandt Komisyonu gibi grupların oluşturduğu ilginç öneriler, dünya ekonomisini yönlendiren güçlerin kısa görüşlü yaklaşımları nedeniyle, büyük bir duyarsızlıkla karşılanmaktadır. Bu duyarsızlığın dünya siyasal dengesini sarsıcı olacağını belirten uyarılar da hiç ilgi görmemektedir.

★

★ ★

"Sosyalist ülkeler"de dünya ekonomik bunalımının bu aşamasındaki gelişmelerden büyük ölçüde etkilenmişlerdir. COMECON (Not 4) içindeki ilişkilerde önemli değişiklikler görülmüştür. Örneğin Sovyetler Birliği, COMECON üyelerine petrol satışlarında uyguladığı düşük fiyatlar yerine, dünya piyasası fiyatları üzerinden işlem yapmaya başladığından, öteki "Sosyalist ülkeler"in petrol faturaları yükselmiştir. Dünya ticaretindeki daralma nedeniyle dışsatımlarını arttıramayan bu ülkeler Batılı kaynaklardan borçlanmayı sürdürmek zorunda kalmış ve zaman zaman ödeme güçlükleri ile karşılaşmışlardır.

Bu olumsuz ortamda, **"sosyalist ülkeler"**in de kalkınma hızı yavaşlamış ve yılda ortalama yüzde 3 düzeyine inmiştir. Bunalımın etkilerini hafifletmek için, bu ülkeler, hem COMECON, hem de teker teker ülke düzeyinde bazı önlemler almışlardır. COMECON içindeki işbölümü ve işbirliği daha sıkı kurallara bağlanmış, sosyalist sistemin bütünleşerek, dışa bağlılığını sınırlı tutma yolları aranmıştır. Birçok ülke de, plânlama yöntemlerinde ve stratejilerinde değişiklikler yapmıştır. Özellikle yavaşlayan kalkınma ortamında, tüketim malları ile başka malların üretimi arasında yeni dengeler kurmuşlardır. Bu arada, tüketim mallarının üretim ve sunumunu kolaylaştırıcı yeni uygulamalar üzerinde durmuşlardır.

Demek ki, Dünya bunalımı **"sosyalist ülkeler"**de de yeni arayışlara gidilmesini zorunlu kılmıştır. Bu ülkeler de bunalımın toplumsal ve siyasal yaşamlarına yansımasına tanık olmaktadırlar.

Not 4.
COMECON (veya CMEA)
Ekonomik Yardımlaşma Konseyi. Sovyetler Birliğinin önderliğinde bazı sosyalist ülkelerin, ekonomik gelişmeyi kolaylaştırıp hızlandırmak ve bu amaçla aralarında ekonomik mali, ticari ve teknolojik işbirliği yapmak üzere 1949'da oluşturdukları örgüt.

SONUÇ

Dünya, 1980'li yıllara son yarım yüzyılda eşi görülmemiş büyük bir ekonomik bunalım içinde girmiştir. Türkiye, bu bunalımdan en çok etkilenen ülkeler arasındadır. Bunalımın görünürdeki geleceği konusunda bütün tahminler karamsardır. Tüm yetkili ve uzman kuruluşlar, yakın geleceğin daha sıkıntılı olacağı kanısını paylaşmaktadırlar. Üstelik, dünyanın ya da değişik ülkelerin sorunlarının hangi bir düşünce kargaşası vardır. Sağduyusu olanlar, bu yeni ortamda yeni yolların ARAYIŞ'ı içindedirler. Ya da böyle bir ARAYIŞ çabasının zorunlu olduğunu kabul etmektedirler.

Türkiye'nin ekonomik bunalımına doğru teşhis koymak ve geçerli çözümler bulmak için, konuya, yukarıda tanımlamaya çalıştığımız Dünya perspektifi içinde yaklaşmak gerekir. Bu tür bir çabaya gerek görmeden "TEK ÇÖZÜM YOLU BUDUR!" diyerek, Ulusun geleceğini doğruluğu belirlenmemiş katı bir modelin uygulanmasına bağlamak, çok sakıncalıdır. ●

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE DİPLOMALI İŞSİZLİK SORUNU

Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorunuyla ilgili veriler, hem yetersiz, hem de oldukça dağınıktır. Ancak, gene de, işsizliğin, genel olarak, kentlerde ve gençler arasında daha yaygın olduğu görülmektedir.

Bazı gelişmekte olan ülkelerde, orta öğretimini tamamlamış olanlar arasında, işsizliğin, hiç eğitim görmemiş veya yüksek eğitim görmüş olanlara nisbetle daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Diplomalı işsizlik sorununun nedenleri arasında, iş pazarının giderek artan diplomalılar karşısındaki yetersizliği, diplomalıların, iyi ücret getiren bir iş bulamadıkları takdirde, bir süre için bile olsa, işsiz kalmayı yeğledikleri gerçeği bulunuyor.

Gelişmekte olan ülkelerin bazılarında, diplomalı işsizlerin güçlü bir siyasi baskı grubu oluşturmalarına karşın, kamu sektöründe diplomalılar için yapay işler yaratılma yoluna gidilmiştir. Ancak, bu da kamu fonlarının verimsiz kullanımına yol açmaktadır.

Yüksek eğitim görmüş olanların iş bulma sorunu ise, konularına göre farklılıklar göstermektedir. Bazı konularda önemli bir insan gücü açığının yanısıra, başka bazı konularda da, yaygın bir diplomalı işsizlik sorunu ülkemizde de görülen bir olgudur.

POLİTİKA

İngiliz İşçi Partisi:

AŞAĞIDAKİLER YUKARIDAKİLER

● İngiltere'de sınıf ayrımcılığı bilincaltına işlemiştir. Onun da ötesinde, insanların dillerini, beden yapılarını, giysilerini bile etkilemiştir.

İngiltere'de bu koşullanmanın izleri günümüzde bile tümüyle silinmiş değildir.

● "Devrimci" sayılabilecek bir işçi hareketinin partisi olan İngiliz İşçi Partisinde bile, bu tür sınıf ayrımcılığı, "aşağıdakiler-yukarıdakiler" ayrımcılığı vardır. İşçi Partisinin geliri sendika ödentileriyle sağlanır, ama birkaç ay önceye kadar üst yönetimi belirlemede sendikacıların yetkisi yoktur.

● Bu nedenle, yalnız Batı demokrasisinin değil, Batılı anlamda "devrimci" işçi hareketinin de beşiği olan İngiltere'de, İskandinav örneği bir "sosyal demokrat" hareket ortaya çıkamamıştır.

● Parti bir yandan çatlarken bir yandan da sivri uçları törpülemeğe çalışıyor.

● İngiltere'de İskandinav örneği bir sosyal demokrasinin benzerini, son günlerde bu Partiden ayrılanlar değil, belki de Partide kalanlar oluşturabilirler.

İNGILTERE Batı demokrasisinin beşiği sayılan ülkelerden biridir.

O beşikte demokrasinin oluşmasını ve güçlenmesini sağlayan da İngiliz işçi hareketidir.

Başlangıçta İngiliz kapitalizmi bir yandan dünyanın birçok yerine sömürgecilikle yayılırken, bir yandan da kendi halkını, kendi işçisini insafsızca sömürmüştür.

İngiliz kapitalizminin nasıl işçileri acımasızca sömürerek doğup geliştiği TV'de seyrettiğimiz "**Kaptan Onedin**" dizisinde çok canlı bir biçimde sergilenmekteydi.

Bu sömürüye karşı güçlü ve tepkici bir işçi hareketi doğmuştur İngiltere'de...

INGILTERE'DE SINIF AYRIMCILIĞININ DERİNLİĞİ

Bu hareket, gerçi, Ingiltere'ye Batılı anlamda demokrasiyi hem de çok güçlü bir biçimde getirmiştir. Ama İngiliz toplumunda bireylerin ve değişik toplum kesimlerinin bilincaltına işlemiş olan sınıf ayrımcılığını ortadan kaldıramamıştır. Sınıf ayrımcılığı bilinçaltının da ötesinde, insanların dillerini ve beden yapılarını bile etkilemiştir İngiltere'de... Bu ülkede biraz yaşayan ve İngiliz toplumuyla biraz kaynaşma olanağı bulan herhangi bir yabancı gözlemci bile, kısa süre sonra, karşılaştığı bir İngiliz'in konuşmasından, şivesinden, kullandığı sözcüklerden, hattâ beden yapısından, onun da ötesinde, giydiği giysilerden, hangi sınıfdan olduğunu kolayca anlayabilir.

Amerika'da uzun süre "aşağı tabaka" sayılan zencilerin belli yerlere girmeleri, belli yerlerde oturmaları, birkaç yıl öncesine kadar, yasalarla yasaklanmıştı. İngiltere'de ise, yasal yasaklamalara gerek kalmaksızın, herkes bilinçaltındaki sınıf ayrımcılığının yönlendirmesine göre, nereye girip nereye giremeyeceğini, birahanelerin hangi bölmesinde bira içmesinin uygun olup olmayacağını, kendi "özgür iradesi"yle değerlendirir ve bilirdi.

İşçi Partisinin geçen yıl yapılan büyük kongresinde sol kanadın ağırlığı ile parti tüzüğü değiştirildi, parlamento grubunun tekelciliğine son verildi.

İngiltere'deki bu koşullanmanın izleri, günümüzde bile tümüyle silinmiş değildir.

İkinci Dünya Savaşından sonra uzun yıllar görevde kalan İşçi Partisi iktidarlarına karşın, bu sınıf ayrımcılığını yansıtan kurumlar, yapılar, gelenekler büyük ölçüde sürmektedir.

FIILİ YASAK BÖLGELER

Eğitim sistemlerinde bile bir ölçüde sürüyor bunlar...

Eğitim sistemlerindeki sınıf yapısı, ister istemez, kamu yönetimini de etkilemektedir. Kamu yönetimi de,büyük ölçüde üst tabakaların, "yukarıdakiler"in tekelindedir.

Kısa bir süre önce, yine TV'de izlediğimiz "**Yukarıdakiler-Aşağıdakiler**" dizi filmindeki, toplum "kat"ları ayrımcılığı İngiltere'de halâ büyük ölçüde geçerlidir.

Kuşkusuz, meslek değiştirme, gelir düzeyini yükseltme, belli yüksek mevkilere gelebilme anlamında fırsat eşitliği çok yaygınlaşmıştır İngiltere'de... Ama yine de, "aşağıdakiler" için, girilmesi bir hayli zor fiilî yasak bölgeler, "kat"lar vardır.

İngiliz Parlamentosunun ağırlıklı kanadına "Avam Kamarası"

denmesi, ağırlığını zamanla büyük ölçüde yitiren ve en "yukarıdakiler"den oluşan "Lordlar Kamarası'nın saygınlığının ise hâlâ sürmesi buna bir örnektir.

Gerçi Lordlar Kamarasına, "aşağıdakiler" arasından da bir hayli atama yapılmıştır İkinci Dünya Savaşından bu yana... Ama yine de, Parlamentonun bu kanadında çoğunluğu, ünvanları kendilerine ailelerinden geçen "soylular" oluşturur.

"Demokrasinin beşiği" İngiltere'de, Parlamentonun tümüyle bir kanadının, doğuştan soylu olsun olmasın, seçimsiz gelmiş ayrıcalıklı kişilerden oluşması, koyu gelenekçilikle devrimciliği tüm çelişkileriyle bir arada yaşatmayı uzunsüre başarabilen İngiliz toplumunun garip özelliklerinden biridir.

İŞÇİ PARTİSİNDEKİ ÇELİŞKİ

Bu kadarla da kalmıyor. "Devrimci" sayılabilecek bir işçi hareketinin partisi olan İngiliz İşçi Partisinde bile, bu tür sınıf ayrımcılığı, "aşağıdakiler-yukardakiler" ayrımcılığı vardır.

İşçi Partisi, gelirini, sendikaların sağladığı ödentilerle oluşturur. Ama bu partinin liderini ve üst yönetimini belirlemede, birkaç ay önceye kadar, sendikacıların hiç bir yetkisi, oyu yoktur. Partinin üst düzey yöneticileri, doğrudan Parlamento Grubunca seçilirdi.

Yalnız Batı demokrasinin değil, Batılı anlamda "devrimci" işçi hareketinin de beşiği olan İngiltere'de bu gibi çelişkiler hâlâ geçerlidir, hattâ yakın zamana kadar böyle çelişkilerin İşçi Partisinde bile kaldırılması pek düşünülmemiştir. Bu nedenle, İngiltere'de, örneğin İskandinav ülkelerindeki gibi, hattâ İkinci Dünya Savaşı sonrası Federal Almanya'daki veya Avusturya'daki gibi, sağılıklı bir **işçi - parti - siyaset** bütünleşmesi oluşamamıştır. Bu saydığımız ülkelerdeki anlamda sağlıklı bir sosyal demokrat hareket ortaya çıkamamıştır.

Fakat İngiliz işçi hareketi ve İşçi Partisi bu çelişkilere dayanma, bu çelişkileri görmezlikten gelme sürecinin artık sonuna geldi ve Parti çatladı.

Bu çatlamaya neden olan son sıcak damla da, İngiliz ölçütlerine göre bile aşırı tutucu Margaret Thatcher Hükumetinin **monetarist** serbest pazar ekonomisi politikaları oldu... Bu politikaların ağırlaştırdığı ekonomik bunalım, İngiliz İşçi hareketinde keskin tepkilere yol açtı.

İskandinav ülkelerindeki gibi, Savaş-sonrası Federal Almanya'daki ve Avusturya'daki gibi, işçilerle uzlaşıp anlaşarak, sorumluluğu değişik ölçülerde paylaşarak ekonomiyi yönlendirme ve Devleti yönetme alışkanlığı yoktur İngiltere'de... O yüzden saydığımız ülkelerde işçi hareketi ne kadar "uysal" görünümlü ise, İngiliz İşçi hareketi giderek o kadar hırçınlaştı. Ekonomik bunalım bu hırçınlığı büsbütün körükledi. İşçi Partisinin yapısındaki geleneksel çelişkiler yüzünden, İşçi Partisi iktidarlarıyla bile uzlaşmazlık içine girmeğe başlamıştı İngiliz işçi hareketi. Son İşçi Partisi iktidarının uğradığı ağır seçim yenilgisinde bunun büyük etkisi olmuştur.

YENİ DOĞAN ÇOCUK

Sonunda İşçi Partisi, üstelik muhalefetteyken, çatlamış ve "sosyal demokrat" adı verilen bir çocuk doğmuştur.

Fakat bunun İskandinav anlamında bir "sosyal demokrat" hareket sayılabilmesi olanaksız görünüyor.

"Sosyal demokrat" denilen hareketi başlatmak üzere, bu ay İşçi Partisinden ayrılmış olan -bazıları yıllarca bu Parti'nin hükümetlerinde en yüksek mevkilerde bulunduktan sonra, ayrılmış olan- politikacılar neye tepki göstererek ayrıldılar Partilerinden?

Sorulduğunda, Ortak Pazar konusunda, nükleer silâhlar konusunda, şu konuda, bu konuda, bir çok görüş ayrılıkları sıralıyorlar. Fakat asıl neden, İşçi Partisinin yönetimine kimlerin ağırlığını koyacağı konusunda çıkan anlaşmazlıktır.

İşçi Partisinin geçen yıl sonlarında yapılan Büyük Kongresinde, sol kanadın ağırlığıyla, Parti Tüzüğü değiştirilmiş ve Parti üst kademe yönetiminin seçiminde Parlamento Grubunun tekelciliğine son verilerek, Partiyi ödentileriyle ayakta tutan sendikacılara da oy hakkı tanınmıştır.

Bir "sosyal demokrat" hareketi başlatmak üzere İşçi Partisinden ayrılanlar, asıl bu nedenle Partiden ayrıldıklarını saklamıyorlar.

Bir anlamda,

— "Aşağıdakiler" nasıl olur da "yukarıdakiler"in seçimine, yönetimine karışırlarmış?,

sorunudur sorun...

Gerçi ayrılanlar, gerekçe olarak,

—Biz "sendika ağaları"nın sultasına girmeyiz,

diyorlar.

Ama buna karşılık İngiliz işçileri de,

— Biz de artık Parlamentodaki politika ağalarının boyunduruğu altında yaşamak istemiyoruz, yönetime ağırlığımızı koymak istiyoruz,

anlamına gelen görüşler açıklıyorlar.

AYRILANLAR GERÇEK "SOSYAL DEMOKRAT" OLAMAZLAR

Sendikalı işçilerin ödedikleri parayla ayakta tuttukları bir Partinin yönetiminde söz ve oy sahibi olmasına daha doğuşundan karşı çıkan, hattâ bu karşı çıkışı doğuş nedeni olan bir hareket, kendi kendine ne kadar "sosyal demokrat" dese de; Batı'nın bazı tutucu çevreleri, birden bire "sosyal demokrat" hayranı kesilip, ne kadar,

— Oh nihayet İngiltere'de de bir "sosyal demokrat" hareket oluşuyor,

deseler de, bu hareketin, İskandinav anlamında bir "sosyal demokrat" hareket durumuna gelebilmesi, yönetimle bütünleşmiş bir işçi hareketine dayanarak ondan güç alması olanaksızdır.

Görünüşe göre, İngiltere'de yeni doğan "sosyal demokrat" çocuk, İskandinav anlamında değil, belki daha çok Portekizdeki anlamda, bir "sosyal demokrat" hareket olacaktır... Bir başka deyişle, ortada, hattâ belki ortanın biraz sağında bir "sosyal demokrat" hareket...

SOSYAL DEMOKRASİYİ BELKİ DE PARTİDE KALANLAR OLUŞTURACAKLAR

Ama İngiltere bu... İngiliz pragmatizminin ve geleneksel İngiliz uzlaşmacılığının, daha doğrusu, uzlaşmacılık değil de, çelişkilerle bir arada yaşama ve giderek yumuşak çözümler bulma yeteneğinin, nelere yol açacağı önceden kestirilemez.

Nitekim, çatlama belli bir aşamaya varınca, İngiliz İşçi Partisi, dayanışma ve bütünleşme yoluyla bir yumuşak çözüm arayışına şimdiden yönelmiştir. İşçi kesimindeki hırçınlaşmayla birlikte Partide belirginleşen bazı sivri uçlar, son yıllarda, İngiliz İşçi Partisini ve işçi hareketini demokrasiyle bağdaşmıyacak türden bir sol çizgiye çekmeğe uğraşıyorlardı; fakat Partide bu çabaları durdurup törpüleme eğilimi şimdiden başlamıştır.

Eğer bu eğilim sonuç verici olursa, İngiltere'de, İskandinav anlamıyla sosyal demokrasiyi veya onun bir benzerini, son günlerde bu Partiden ayrılanlar değil, belki de Partide kalanlar oluşturabilirler. ●

BÜLENT ECEVİT

MEMURLARIN DRAMI

● Son yıllarda memurların gerçek gelirinde büyük düşüş oldu. Son düzenlemeler de bu duruma yeterli çözüm getirmiyor.

● Memurların görevlerini huzurla ve inançla yürütebilmeleri, toplum yaşamının her kesimini ve ekonomik yaşamı olumlu biçimde etkiler.

● Memur sorununa getirilecek geçerli çözümler, emekli ailelerini de sıkıntıdan kurtaracaktır.

YAKLAŞIK bir buçuk milyon ailenin yaşam düzeyini etkileyen memur aylıkları her dönemde güncelliğini koruyan bir tartışma konusu. Bir yandan devlet çarkının işleyişindeki aksaklıklar, yetersizlikler kamuoyunda sürekli tartışmalara, yakınmalara konu olurken öte yandan da bu çarkın işleyişinde temel etmen olan memurların insanca yaşayabilmek için gerekli ücreti almadıkları savı yıllardır gündemde.

Osmanlılıktan Cumhuriyet düzenine geçilirken devlet memuru Atatürk devrimlerini gerçekleştirecek temel öge olarak benimsendi; kamu düzenindeki yeri ve önemi buna koşut olarak belirlendi. Bunun sonucu olarak da, memur, toplum içindeki saygınlığını korumakta herhangi bir parasal zorlama ile karşı karşıya bırakılmadı.

MEMURLARA ÖNEMLİ GÖREV DÜŞÜYOR

Günümüzde de az gelişmişlik çenberinin kırılmasında, devletin ekonomik ve sosyal etkinliğinin artırılmasında ve halk-devlet bütünleşmesinin sağlanmasında tüm umutların bağlandığı temel taşları oluyor devlet memurları... Herkesce kabul edilmektedir ki ancak onların özverili ve bilgili çabalarıyla ekonomik kalkınma girişimi başarıya götürülebilir, ekonomik faaliyetler istenilen düzeyde yürütülebilir, yatırımlar aksamadan sürdürülebilir, vergiler toplanabilir, güvenlik sağlanabilir, yargı erki saygınlığını ve güvenilirliğini koruyabilir. Gene onların çabalarıyla eğitim ve öğretim, gençliği çağdaş ilke ve amaçlara yönlendirir.

Bu kadar yaşamsal bir önemi olan Devlet memurları bu görevlerini huzur ve inançla yürütebilmeleri, ülkenin ve toplumun kendilerinden beklediği verimlilik ve üretkenlik içinde yürütebilmeleri için, Devletin kendilerine hak ettikleri değeri ve insanca yaşayabilecek ekonomik gücü vermesini bekler.

Oysa tüm çabalara karşın devlet memurlarının yaşam koşullarının istenilen düzeye ulaştırılamadığı, üstelik hızlı fiyat artışları yüzünden çok kez eski durumlarının bile korunamadığı gözlenmektedir. Devletin temel görevlerini yürüten bu insanların giderek fakirleşmeleri sonucu görev heyecanlarını, çalışma disiplinlerini yitirmeleri, toplumdan soyutlanmaları kaçınılmaz belirtiler olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Fakirleşme veya geriye gidişin nedeni nedir?

KATSAYI SİSTEMİNİN AMACI

Devlet Memurları yasasının benimsediği katsayı sistemi, aylıklar ile ekonomik gelişmeler arasında ilişki kurulmasını amaçlamıştı. Katsayı sistemi ile ekonomik iyileşmelerden ve milli gelirdeki artışlardan devlet memurlarının gerekli payı alması ve bu arada fiyat yükselmelerinin katsayı yolu ile aylıklara yansıtılması amaçlanmış iken, ekonomik gelişmelere koşut iyileştirmeler bir yana, fiyat yükselmeleri bile izlenememiş ve aylıklar fiyat artışlarının çok gerisinde kalmıştır. Yasanın ilk uygulamaya konulduğu 1971 yılında (7) olarak saptanan katsayı 1972 ve 1973 yıllarında hiç değiştirilmemiş, 1974 yılında (8)'e yükseltilmiştir, 1975 ve 1976 yıllarında (9), 1977 yılında (12), 1978 yılında (14), ve 1979 yılında (16) olarak belirlenmiştir. Ancak bu katsayı artışları, memur aylıklarının fiyat artışlarının çok gerisinde kalmasını önleyememiştir. Dünya Bankasının kitap halinde basılan Türkiye raporunda, bu konuda ilginç bir istatistik yer almaktadır. Devlet Planlama Teşkilatında yapılmış bir çalışmaya dayanan bu istatistik, endeks olarak yandaki tabloda verilmiştir.

GERÇEK DEĞER OLARAK MEMUR AYLIKLARI ENDEKSİ

Yıllar	Endeks
1970	100
1972	72
1976	80
1977	69

Kaynak: Dünya Bankası Türkiye Raporu

MEMURLARIN GELİRLERİNDE BÜYÜK DÜŞÜŞ VAR

Buna göre, 1970 yılında ortalama memur aylığı 100 sayılırsa, fiyatların katsayıdan daha hızlı artması nedeniyle, 1977 yılında 69'a düşmüştür. Bir başka deyişle, memurların ortalama satınalma gücü, yedi yıl içinde yüzde 31 oranında gerilemiştir.

Ancak memurların, toplum içinde gelir bakımından içinde bulundukları gerilemeyi daha da açıklığa kavuşturabilmek için kişi başına gelirdeki artışı da hesaba katmak gerekir.

1970-1977 yıllarında ülkemizde kişi başına düşen gelir, her yıl ortalama yüzde 5 oranında arttı. Gelir dağılımının daha da bozulmadığı varsayımına göre, 1970 yılında geliri 100 olan bir kişinin geliri 1977 yılında 148'e ulaştı. Normal koşullar altında memurların da gelirinin 148'e ulaşması beklenirdi. Oysa onların gelirleri 69'a düştü. Yani, 1970'den 1977 yılına gelindiğinde, memurların gelirleri başkalarına göre yüzde 114 oranında geriledi. Böylelikle memurlar toplumun giderek yoksullaşan, başkalarının geliri artarken, kendi gelirleri gerileyen bir kesimi durumuna geldi.

1977 yılından başlıyarak memurların durumundaki kötüleşme daha da ileri boyutlara ulaştı. Çünkü enflasyon artık ileri ölçülere varmıştı. 1976'da 100 olarak kabul edilen fiyatlar 1981'de 640'a çıkmıştı. Hükümetlerin, bütçe olanakları ölçüsünde aldıkları önlemler de artık soruna çözüm getiremiyordu. Katsayı 25'e kadar çıktı, memurlara aile yardımı, yakacak yardımı gibi

yardımlar verildi, çocuk yardımları artırıldı, ayrıca yan ödemeler yaygınlaştırıldı, her yıl artırıldı, ek göstergeler verildi, bunların tavanı yükseltildi, fazla mesai, yapılmadığı halde parası alınan bir şekle dönüştü; fakat hiç biri kâr etmedi.

BORDRO MAHKUMLARI

Ortaya yeni bir durum çıkmıştı artık... Memur aylıklarındaki artışın büyük bir bölümü Hazineye geri dönüyor, memurların eline bir şey kalmıyordu:

Bin liralık brüt artışın
80 lirası emekli sandığına,
50 lirası memur yardımlaşma fonuna
30 lirası malî denge vergisine,
4 lirası damga puluna ve yaklaşık olarak,
600 lirası gelir vergisine gidiyordu.

Bin liralık bir artıştan memurun elinde kalan yalnızca 236 liraydı. "Bordro mahkûmluğu" denen işte buydu...

Toplumun büyük bir kesimi vergi ödemez ya da gülünç denecek ölçüde az vergi öderken, memurlar ve öteki ücretliler en yüksek oranlarda vergi öder duruma gelmişlerdi. Büyük işadamı ile yoksul memur arasında, vergi oranları bakımından hemen hemen bir fark kalmamıştı.

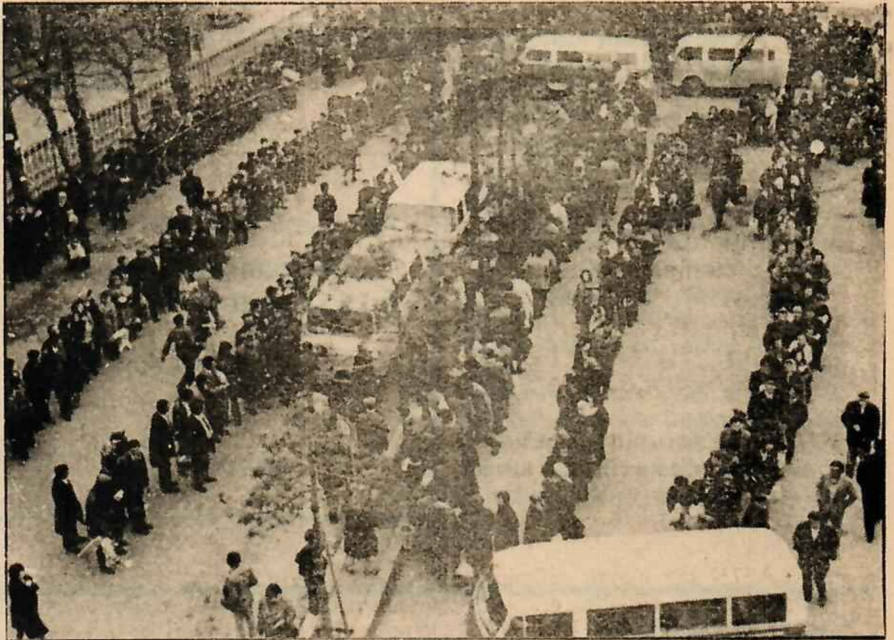
Geçmişte değişik Hükümetlerin, vergi yasalarını düzeltmek, ücretliler üzerindeki ağır vergi yükünü azaltmak için hazırladıkları yasa tasarılarından ise bir sonuç alınamamıştır.

Vergi yasalarında yapılan değişiklik 1 Ocak 1981'de yürürlüğe girmiştir. Vergilerde azalmanın memur aylıklarında yarattığı farklar kendilerine derhal verilmemiş, yeni Bütçenin 1 Martta yürürlüğe girmesi beklenmiştir. Bu farklar, bütçe olanaklarına göre ileriki aylarda ödenecektir.

Vergi yasalarının sağladığı gelir artışı, her memura göre değişik oranlarda olmaktadır. Küçük ve orta memurlarda, çalışan eşlerde net ücret artışı ortalama yüzde 30 civarında kalmakta, yüksek maaşlarda artış yüzde 50'ye kadar ulaşmaktadır.

AYLIKLARDA ARTIŞ İSTENENİN ALTINDA

Bu düzeltmelerin, memurlar gelirlerinde uzun yıllar boyunca ortaya çıkan azalışı telâfi etmiyeceği açıktır. 1980 yılında enflasyon oranı yüzde 107'dir. Yetkililer 1981 yılında enflasyon oranının yüzde 40 ya da yüzde 50 olacağını söylüyorlar. Oysa, yasalarda değişiklik yapılmadığı sürece, memurlar 1982 Martına kadar aynı parayı almakta devam edecekler. Bu, memurların durumunda bir ölçüde de olsa yapılan düzeltmenin tekrar bozulacağı demektir.

Memurların büyük çoğunluğu 11 bin ya da 13 bin lira arasında aylık alıyor. Bu para ile yaşamlarını nasıl sürdürebildikleri giderek artan bilinmezlik taşıyor.

Yıllarca memurlar aleyhine işleyen gelir dengesinin vergi yasalarınca sağlanan kolaylıkla 1981 yılı bütçesi ile gerçekleştirilmesi ve kurulacak dengenin ileriki yıllarda da devam ettirilmesi sağlanabilirdi. Hiç değilse kamu yönetiminde başlatılacak bir iyileştirmeler dizisi için elverişli bir aşamaya gelinmiş olabilirdi. Ancak vergi yasalarının çıkarılmasıyla ve çalışanların vergi yükünün bir ölçüde azaltılmasıyla sağlanan olumlu gelişmenin katsayı sistemi ile desteklenmemesi ve 1981 bütçesinde katsayının bir evvelki yılın düzeyi olan (25)de bırakılması yüzünden böyle bir fırsat yitirilmiş görülmektedir.

Vergi yasalarının getirdiği iyileştirmeye ve aile yardımının 3.500 liraya çıkarılmasına karşın, bugün, yan ödemesi 1500 lira olan iki çocuklu ve 12'nci derecede bir kadroda görev yapan küçük bir memurun eline, tüm ek ödemeleri dahil, 11 bin 906 lira geçmektedir. Aynı durumda, 9uncu dereceden bir kadroda görev yapan memur ise 12 bin 689 lira almaktadır. Memurların büyük çoğunluğu 11 bin ya da 13 bin lira arasında aylık alıyor. Dördüncü derecenin altındaki derecelerden aylık alanların sayısı 1 milyon 322 bin... Tüm memurların yüzde 91'ni bunlar oluşturuyor.

Bugünkü koşullar altında bu kadar az bir para ile bu insanların yaşamlarını nasıl sürdürebildikleri, giderek artan bilinmezlik taşıyor.

Üst derecedeki memurlar da diğerlerinden pek farklı durumda değildir. Örneğin, 4 ncü derecede bir kadroda görev yapan ve 6150 lira yan ödeme alan iki çocuklu bir vergi dairesi müdürünün eline geçen net aylık 20 bin 102 lira.

2 inci derecede görev yapan ve 6900 lira yan ödeme alan teknik hizmetler sınıfından bir fabrika müdür yardımcısının, bütün zamlardan sonra bugün aldığı aylık ise 23 bin 641 liradır.

KAÇ MEMUR VAR?

Yıllar	Memur Sayısı
1970	697.000
1972	807.000
1974	879.000
1976	1.059.000
1978	1.315.000
1980	1.446.000

Kaynak: 1981 Malî Yılı Bütçe Gerekçesi (Konsolide Bütçe ve döner sermayeli kuruluşlarla KİT'lerde kadro sayısı toplamı).

ASGARİ YAŞAM VE MEMUR AYLIKLARI

Tüm memurlar için sorun artık bir yaşam sorunu, bir beslenme sorunu, bir barınma sorunu haline gelmiştir. Yaşamın temel gereksinimlerinin giderilmesi bekledikleri...

Oysa, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal darboğazların aşılmasında ister genel yönetim hizmetlerinde olsun isterse öğretim, teknik, sağlık, yargı, gü-

venlik ve benzer kamu hizmetlerini yürütmekle görevli bulunsun, Devlet memurlarının çok önemli bir yerinin olacağı açıktır. Aile bireyleriyle birlikte toplumun yaklaşık 7-8 milyon kişilik bir bölümünü oluşturan bir kesimin ekonomik sorunlarını çözmek, ülkenin pekçok sorununa çözüm getirme yolunda çok önemli bir başlangıç olabilirdi.

Memurlarla memur emeklilerinin durumu biribiriyle bağlantılı olduğuna göre, memurların geçim zorluğu onlara da aynen yansımaktadır. Onun için, memur sorununa getirilecek geçerli çözümler, ömürlerinin büyük bölümünü bu Devlete ve halka hizmetle geçirmiş olan emekli ailelerini de sıkıntıdan kurtaracaktır. ●

MEMUR DERECELERİ NASIL DAĞILIYOR

Memur Dereceleri	Memur Sayısı	Yüzde Payı
1-4 Derecede Olanlar	124.000	8.6
5-15 Derecede Olanlar	1.322.000	91.4
TOPLAM	1.446.000	100.0

Kaynak: 1981 Malî Yılı Bütçe Gerekçesi.

DIŞ İLİŞKİLER

TÜRKİYE - YUNANİSTAN VE BATILI MÜTTEFİKLER

● Uluslararası ilişkilerde iyiniyet ancak karşılıklı olursa anlam taşır. Karşılıksız iyiniyet jestleri "ödün"dür.

● İkili görüşmelerde hava sahası sorununu kıt'a sahanlığı sorunundan ayırmağa ve öncelikle ele almağa razı olmak, asıl ağırlık taşıyan kıt'a sahanlığı sorununu askıda bırakmaktan başka bir işe yaramaz. Bu, Türkiye'nin aleyhine olur.

● Yunanistan, Türkiye ile kara, hava ve deniz sınırlarını ABD'nin güvence altına almasını istiyor. İki ülkeye yapılacak yardımların da 10-7 oranında olmasını istiyor.

● Ayni savunma sistemi içinde bir müttefikle görüşürken, bir üçüncü müttefik aleyhine önerilerde bulunmak, ittifak kavramıyla çelişir.

● ABD ve öteki müttefiklerimiz Yunanistan'ı Türkiye'ye karşı ittifak ilkelerine ve uluslararası antlaşmalara aykırı davranışlarında cesaretlendirmekten kaçınmalıdırlar.

AMERİKA Birleşik Devletleriyle Yunanistan arasında yeni bir Savunma İşbirliği Anlaşması imzalamak üzere görüşmeler sürdürülüyor. Anlaşma, imzalanıp yürürlüğe girerse, iki ülke arasındaki 1953 tarihli Anlaşma yerine geçecek.

Amerika Birleşik Devletlerinin Yunanistan'da önemli askerî üsleri ve tesisleri var. Girit'te Suda Koyu'ndaki Amerikan deniz üssü ile Heraklion hava üssü stratejik açıdan çok önemli. Bunlara Hellenikon hava üssü ile Nea Makri haberleşme tesisini de eklemek gerekiyor.

Amerika Birleşik Devletleri ile Yunanistan arasında sürdürülmekte olan görüşmelerde, Yunan tarafının 1980 yılı içinde imzalanıp yürürlüğe giren Türk-Amerikan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasını örnek aldığı bildiriliyor.

Yine gelen haberlere göre, görüşmeler sırasında Yunanistan Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye karşı ve Yunanistan lehine bazı güvenceler vermesini de istiyor.

Türkiye ile olan kara, hava ve deniz sınırlarını Amerika Birlesik Devletlerinin güvence altına alması-nı istiyor Yunanistan...

Atina'dan gelen bazı haberlere göre, yeni Reagan Yönetiminin bu güvenceyi vermeğe hazır olduğu ileri sürülüyor...

TÜRKİYE'YE KARŞI "EHL-İ SALİP" Mİ?

Bu güvencenin Savunma İşbirliği Anlaşmasında mı, yoksa ayrı bir anlaşmada mı yer alacağı bir biçim sorunudur. Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin özü ve içeriğidir önemli olan... NATO içinde müttefikler arası ilişkilerin özü, içeriği ve anlamı önemlidir...

Amerika Birleşik Devletlerinin, NATO'nun ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde, Yunanistan yanında yer alıp almayacakları önemlidir... Türkiye'ye karşı yeni bir "Ehl-i Sâlip" havası içine girilip girilmeyeceği önemlidir...

Aslında Yunan önerisinin amacı Ege sorunu ile ilgili Türk - Yunan anlaşmazlığının içine Amerika Birleşik Devletlerini sokmak ve Ege sorununa hakça bir çözüm bulunması yollarını tıkamaktır. Bu amacını gözden saklamak için, Türkiye'yi Yunanistan üzerinde emelleri olan bir ülke gibi göstermeğe uğraşmaktadır; ama Türkiye'nin Yunanistan'a saldırma niyeti de genişleme emelleri de olmadığını herkes bilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri Yunanistan'a istediği güvenceyi verirse, Ege'de uluslararası antlaşmalara ve uluslararası hukuka aykırı olarak fiilî durumlar yaratmış olan Yunanistan'ın yanında yer almış olacaktır... Böyle bir güvenceyi alan Yunanistan da Ege'de zaten katı olan tutumunu daha da katılaştıracaktır. Aynı zamanda Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi de olan Yunanistan'ın, Ege'de başka fiilî durumlar da yaratması beklenebilir.

BOZULAN DENGEYİ BOZDURMAMA ÇABASI

Amerika Birleşik Devletleri ile yaptığı görüşmelerde Yunanistan, ayrıca, Türkiye'ye ve kendisine verilmekte olan yardımların 10-7 oranında olması gerektiğini ileri sürüyor. Yani Türkiye'ye 10 Dolar yardım yapılacaksa, Yunanistan'a 7 Dolar yardım yapılacak. Türkiye'ye 10 uçak verilecekse, Yunanistan'a 7 uçak verilecek...

Böylece Yunanistan Ege'de Türkiye ile kendisi arasında bugünkü askerî dengenin bozulmamasını amaçlıyor.

Oysa, Uluslararası Stratejik İncelemeler Enstitüsü'nün 1980-81 için yayınladığı kuvvet dökümleri 1973-74 için yayınladığı verilerle karşılaştırıldığında, açıkça görülüyor ki, Ege'de bugünkü askerî denge Yunanistan lehine değişmiş... Türkiye'ye konulan Amerikan ambargosundan sonra, Türkiye ulusal savunması için kendi yağıyla kavrulmağa başlamış. Ambargonun olumsuz etkileri hâlâ giderilemiyor.. Buna karşılık, Yunanistan hem askerî yardımdan yararlanmış, hem de yoğun bir biçimde istediği modern silâhları satın almış...

Örneğin Fransa'dan 38 tane Mirage F-1CG satın almış. En ileri teknikte ve yetenekte 12 ulaştırma uçağı (C - 130H) var. Modern helikopterler satın almış. Ve daha da önemlisi, üstün vurucu gücü olan ve deniz kuvvetlerine de destek veren Amerikan yapısı A - 7H tipi 57 uzun menzilli uçak satın almış. Böylece, Amerika Birleşik Devletleri Türkiye ile Yunanistan'a "darbe vurabilecek" uçak satmama politikasını, Türkiye'ye uygulanan ambargo döneminde, Yunanistan lehine bozmuş ve Yunanistan'a ilk defa A - 7H gibi yüksek yetenekli ve uzun menzilli uçak satmayı kabul etmiş. Bu arada, Yunanistan, Deniz Kuvvetlerini de güçlendirmiş ve modernleştirmiş.

Böylece Yunanistan son altı yıl içinde Ege'de askerî dengeyi değiştirmiş zaten... Kendi lehine ve Türkiye aleyhine değiştirmiş. Şimdi bu fiilî durumun sürdürülmesini istiyor.

Türkiye, Yunanistan'dan çok değişik bir coğrafî ve stratejik konum içinde. Ayrıca nüfusu Yunanistan nüfusunun 4.5 katı. Toprak bakımından Yunanistan'dan 5.9 kat büyük. Ulusal savunmasını da bütün bu unsurlara göre düzenlemek zorunda. Eger NATO'nun ve müttefiklerimizin ulusal savunmamıza katkıları olacaksa, bu gerçeğin başta Yunanistan olmak üzere herkes tarafından kabulü gerekmektedir.

İTTİFAKLA BAĞDAŞMAYAN DAVRANIŞ

Yunanistan'ın bu tür davranışlarını ve önerilerini anlamak çok güç. Türkiye de Yunanistan da NATO üyesi... NATO'nun Güney Kanadında bir savunma harekâtı gerekse, güya işbirliği yapacaklar...

Öyle bir müttefik düşünün ki, aynı savunma sistemi içinde bir müttefikiyle ikili savunma ilişkilerini görüşürken, bir üçüncü müttefik aleyhine bazı önerilerde bulunabiliyor. Yunanistan'ın genel politikasıdır bu... Bu tür davranışlarını öteki alanlarda da görmek mümkündür.

İttifak ilişkileriyle, dostlukla, iyi komşulukla bağdaşmayan davranışlardır bunlar...

Öteki müttifiklerimiz ve dostlarımız Yunanistan'ın bu tür davranışlarda bulunmasına göz yummakla, bu konuda kendisini cesaretlendirmiş oluyorlar. Böyle bir davranışdan kaçınmaları gerekir. Bu, Türkiye'nin Yunanistan'la ve genel olarak müttefikleriyle ve dostlarıyla olan ilişkilerinin geleceği açısından son derece önemlidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nden beklenen Yunanistan'la sürdürdüğü ikili görüşmelerde Türkiye aleyhine yapılan bu tür önerileri görüşme konusu bile etmemesidir.

Bu arada, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde ve genel olarak bu iki ülkenin Batı ile olan ilişkilerinde, bir gerçeği vurgulamak ve bazı gözlemlerde bulunmak gerekiyor.

Batı ile olan ilişkilerde Yunanistan bu ilişkilerini ve Batı ile olan yakınlığını hep Türkiye aleyhine kullanmıştır. Batı'nın bu **"kayrılan çocuğu"** Türkiye ile olan ilişkilerinde Batılı ülkelerden hep anlayış ve destek görmüştür. Bu anlayış ve desteği ise çoğu kez istismar etmiştir.

Tarih boyunca hep böyle olmuştur bu. Şimdi de böyle olmaktadır.

Ege'de Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalara ve uluslararası hukuka aykırı olarak yarattığı fiilî durumlara hiç ses çıkarmamıştır ve halen de ses çıkarmamaktadır Batılı ülkeler...

Örneğin, 1974'de NATO'nun Askerî Kanadından ayrılışından önce, Yunanistan, ittifakın gereği olarak Egede üstlendiği ortak savunma yükümlülüklerini istismar etmişti; ve bu yükümlülüklerinden yararlanarak Egede, bir takım oldu bittilerle, egemenlik haklarını genişletmeğe kalkışmıştı. Bu yönde attığı adımlara ilişkin kararları da NATO'nun yetki organlarından geçirmemişti. Dolayısiyle kurallara aykırı davranmıştı. Tüm NATO müttefiklerimiz de bunu biliyorlardı. Fakat Yunanistan tarafından yaratılan bu fiilî duruma yıllarca göz yumuldu. Son yıllarda, NATO Askerî Kanadına dönüşün önkoşulu olarak, Yunanistan, ayni oldubittileri yeniden canlandırmak ve bu kez ittifak çerçevesinde yasallaştırmak isteyince, öteki müttefiklerimiz, bunu bile anlaşılmaz bir hoşgörüyle karşılamışlar ve Türkiye'yi haklı direnişinden vaz geçirmek için uzun süre uğraşmışlardır.

Yine Yunanistan Türkiye kıyılarına yakın adalarını 1923 Lozan ve 1947 Paris Antlaşmalarına aykırı olarak silâhlandırmıştır. Bu Antlaşmalara Batılı ülkeler de taraftır. Ama Batılı ülkeler bu Antlaşmaların Yunanistan tarafından açıkça çiğnenmesini görmezlikten gelmektedirler. Oysa, Yunanistan bu Anlaşmalara aykırı davrandığını saklamak gereğini bile duymuyor.

Yunanistan Ege hava sahasında da uluslararası hukuka ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO -**International Civil Aviation Organization**) kurallarına aykırı olarak fiilî durumlar yaratmıştır. Yine Batılı ülkeler bu fiilî durumu görmezlikten gelmişler ve **"bu sorunlar iki ülkeyi ilgilendirir"** demişlerdir.

"İYİNİYET" JESTLERİ KARŞILIKSIZ KALIYOR

Ama Türkiye'nin 1974 yılında ulusal güvenliği için ilân ettiği 714 sayılı NOTAM* Yunanistan kadar Batılı ülkelerin de bir sorunu olmuştur. Ege'de komuta sahaları

(*) "NOTAM", Devletlerin, uluslararası hava sahası denetimiyle veya kendi güvenliğiyle ilgili olarak yaptıkları bildirimdir. Türkiye, Kıbrıs Barış Harekatı sırasında, Egede ve Akdeniz'in Kıbrıs'a yakın kesiminde, ulusal güvenlik gerekçesiyle, 714 sayılı NOTAM'ı ilan etmişti. Bu NOTAM'la belirlenen çizgiyi aşacak uçakların ilgili Türk makamlarına duyuruda bulunmalarını, uluslararası kurallara uygun olarak istemişti. İki ülke arasında Egede var olan anlaşmazlığın ve gerginliğin sürmesi nedeniyle, bu bildirimi daha sonra da yürürlükte tutmağa gerek görülmüştü.

sorununun çözümü yolunda herhangi bir adım atılmadan Yunanistan'ın 1974'deki Kıbrıs Barış Harekâtı üzerine ayrıldığı NATO Askerî Kanadına geri alınması, Batılı ülkelerin açıkça yan tutmaları ve Türkiye'nin de fazlasıyla "iyi niyetli" davranması ile sağlanmıştır.

Sonuçta ne olmuştur? 714 sayılı NOTAM Türkiye tarafından bir "iyi niyet jesti" olarak kaldırılmıştır. Yunanistan NATO askerî kanadına dönmüştür. Ama Ege'de komuta sahaları sorununa doyurucu bir çözüm getirelememiştir. Ege'de Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin düzelebilmesi için temelde yatan sorunlara da hakça çözümler bulunamamıştır.

Bir başka deyişle, sorun Yunanistan ve Batılı ülkeler açısından bir ölçüde çözülmüştür... Türk-Yunan ilişkilerinin bugünü ve geleceği açısından ise, temel sorun hâlâ askıdadır...

Üstelik, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üye olan ve NATO Askeri Kanadına dönmüş bulunan Yunanistan, 714 Sayılı NOTAM da kaldırıldığına göre, Ege sorununa çözüm yollarını tıkamakta, bu temel sorunu askıda tutmakta, artık kendisini çok daha serbest sayacaktır.

Aslında NATO'nun Güney -Doğu Kanadında, sorunlarına hakça çözümler getirebilmiş, karşılıklı güven havası içinde işbirliği yapabilecek, gerçek anlamda müttefik iki ülkenin bulunması amaçlanıyorsa, NATO ve müttefikler açısından da temel sorun askıda sayılmak gerekir.

HAVA SAHASI VE KIT'A SAHANLIĞI SORUNLARI AYRILAMAZ

Türk Ulusu Ege sorununa Yunanistan'la karşılıklı haklar ve çıkarlar dengesini gözeten hakça bir çözüm bulunması gerektiği görüşündedir. Özellikle, 1974'den bu yana bu görüş Türkiye için geri dönülmez bir ulusal politika olmuştur.

Bu arada Yunanistan'ın isteğine uyarak, Ege sorununu,

★ Hava sahası sorunu ve,

★ Kıt'a sahanlığı sorunu.

diye ikiye ayırmak, hava sahası sorununu, "paket"in içinden çıkarıp ayrı bir konu olarak ve öncelikle görüşmeye razı olmak son derece sakıncalıdır.

Dışişleri Bakanı Sayın İlter Türkmen'in bu konuda Türkiye'yi bir ölçüde bağlayıcı sözleri bir talihsizlik olmuştur.

Ege sorununun ağırlıklı yanı kıt'a sahanlığıyla ilgilidir.

714 Sayılı NOTAM'ın kaldırılmasıyla hava sahasında zaten isteğini büyük ölçüde gerçekleştirmiş olan Yunanistan, eğer bu konuda, biraz da pazarlık marjı kazanmak için oluşturduğu bir takım haksız olup-bittilerden bir iki adım geri çekilerek bir anlaşma sağlarsa, kıt'a sahanlığı konusuyla artık ilgilenmek gereğini bile duymayacaktır.

714 sayılı NOTAM'ın kaldırılmasında Türkiye tarafından gösterilen aşırı iyi niyeti ve aceleciliği Yunanistan'ın ne kadar karşılıksız bıraktığı gözönünde tutulursa, artık tek yanlı "iyiniyet" jestlerinden kaçınmak, Türkiye'nin gösterdiği iyiniyeti Yunanistan'dan da beklemek uygun olur.

KARŞILIKSIZ İYİNİYET "ÖDÜN" DEMEKTİR

Uluslararası sorunların çözümünde, iyiniyet elbette temel kuraldır; fakat iyiniyet ancak karşılıklı olursa bir anlam ve değer taşır; karşılıklı olmazsa, "iyiniyet" yerine "ödün" deyimini kullanmak daha gerçekçi olur.

Yunanistan, Türkiye'ye karşı yarattığı ve bir takıma tutsağı olduğu olumsuz psikolojik durumdan kurtulup, Türkiye ile sorunlarını karşılıklı haklar ve çıkarlar dengesine dayalı bir biçimde ve hakça çözmeğe yanaşırsa, iki ülke arasında Ege Denizi bir işbirliği ve barış denizi olacaktır.

Bu sonuç, Yunanistan kadar, Batılı dostlarımızın ve müttefiklerimizin de davranışlarına bağlıdır. ●

YUNANİSTAN'IN "İYİ NİYETİ"

"Türkiye, Yunanistan ve Batılı Müttefikleri" başlıklı yazı dizgiye verildikten sonra, Yunanistan Ege Uluslararası Hava Sahasında, Uluslararası Hukuka ve uluslararası sivil havacılık kurallarına aykırı olarak oluşturduğu sınırlamalardan bazılarını hafiflettiğini açıkladı.

Buna göre, Yunanistan,

★ Limni adasındaki askeri hava alanı nedeniyle koymuş olduğu 3000 mil karelik terminal kontrol sahasını 1382 mil kareye indirdi.

★ Türkiye kıyılarının yanışabında kuzey-güney doğrultusunda koymuş olduğu W 14 hava koridorunun tavan ve taban yüksekliklerini değiştirdi ve güya Türkiye'ye bazı çıkış kolaylıkları sağladı.

★ Ege uluslararası hava sahasında bazı uçuş hatlarında yeni düzenlemeler yaptı.

Yunanistan'ın bu kararı Dışişleri Bakanlığınca olumlu karşılandı.

Enformasyon Genel Müdürlüğünün yaptığı açıklamanın bir bölümü şöyle:

"**Yunan makamlarının Ege hava sahası ile ilgili olarak aldıkları bazı kararlar, ikili görüşmelerde Türkiye'nin ileri sürmüş olduğu görüşleri tamamen karşılamamakla beraber, Ege hava sahası sorunlarının çözümü yönünde atılmış bir adım ve iyiniyet gösterisi olarak kıymetlendirilmiştir.**"

714 sayılı NOTAM'ın kaldırılmasıyla zaten isteğini büyük ölçüde gerçekleştirmiş olan Yunanistan'ın Ege uluslararası hava sahasında tek yönlü ve haksız olarak oluşturduğu bir takım olup-bittilerden bir iki adım geri çekilmesini "**Ege hava sahası sorunlarının çözümü yönünde atılmış bir iyiniyet gösterisi**" olarak nitelendirmek olanaksızdır.

Yunanistan'ın Ege uluslararası hava sahasında uluslararası hukuka ve uluslararası sivil havacılık kurallarına aykırı olarak oluşturduğu tüm olup bittileri zaten kaldırması gerekmektedir.

"Yunanistan-Türkiye ve Batılı Müttefikler" başlıklı yazıda da belirtildiği gibi, Ege hava sahası sorununu Ege sorunu paketinden çıkararak ayrı bir görüşme konusu yapmak çok sakıncalı bir yaklaşımdır. Ege sorununun özünde kıt'a sahanlığı sorunu yatar ve öncelikle bu sorunun çözümü gerekir.

Çünkü, yine söz konusu yazıda değindiğimiz gibi, Ege'de yarattığı haksız olup-bittilerden bir iki adım çekilmeyi Türkiye'ye bir "iyiniyet jesti" gibi göstermeyi tasarlayan ve bu arada hava sahası sorunu konusunda kısmi bir anlaşmaya varacak olan Yunanistan daha sonra kıt'a sahanlığı konusu ile ilgilenmek gereğini bile duymayabilecektir.

Ege'de karşılıklı haklar ve çıkarlar dengesine dayalı hakça bir çözüm, her konuda tarafların karşılıklı iyi niyetlerine bağlıdır.

TÜRKİYE'NİN TUTUMU

"Türkiye-Yunanistan ve Batılı Müttefikler" başlıklı yazı dizgiye verildikten sonra, Dışişleri Bakanlığı, Amerika Birleşik Devletleri ile Yunanistan arasındaki görüşmelerde, Yunan Hükümetince ileri sürülen isteklerle ilgili olarak bir açıklama yaptı.

Açıklamada Yunanistan'ın Türkiye ile olan sınırlarını ABD'nin güvencesi altına almak istemesinin "**mantıkla pek uyuşmadığı**" ve "**sadece Türkiye'ye karşı değil, NATO'nun bütün diğer üyelerine karşı da bir itimatsızlık manasını tazammun ettiği**" açıkça belirtilmiştir.

Bu açıklamada, ayrıca, Yunanistan'ın Ege'de kuvvet dengesi ile ilgili olarak ileri sürdüğü istek konusunda şöyle denilmiştir:

"**Ege'deki kuvvet dengesinden kasdedilen hususun ise, NATO ile Varşova Paktları arasındaki kuvvet dengesi olabileceğini düşünmekteyiz. Zira bilindiği üzere, NATO içindeki devletlerin kendi aralarında belirli bir kuvvet dengesi muhafaza etmeleri diye bir sorun söz konusu değildir.**"

"**Ege'deki kuvvet dengesinden kasdedilen hususun NATO ile Varşova Paktları arasındaki kuvvet dengesi olabileceğini düşünmek**" bir bakıma çok sakıncalı ve Yunanistan'a karşı da aşırı iyimser bir görüştür.

Sakıncalıdır, çünkü, bu açıklama, sırf Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırda ve yine yalnızca iki ülkenin kıyısı bulanan Ege Denizinde, bir Doğu-Batı dengesi, NATO-Varşova Paktı dengesi söz konusu olabilirmiş ve böyle bir denge aranması haklı görülebilirmiş gibi bir varsayıma dayanmaktadır.

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı haksız tutumunu tevil etmeğe çalışırken, Türk Dışişleri Bakanlığı, bu açıklamayla, adetâ Varşova Paktı üyelerini de Egede Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili dengede taraf durumuna getirmiş olmaktadır.

İŞÇİ SORUNLARI

SENDİKACILIK HAKLARI VE DEMOKRASİ

ENGİN ÜNSAL

- **Aksaklıkları yalnızca yasalarda veya çözümleri yalnızca yasa değişikliklerinde arama alışkanlığına kendimizi kaptırmamalıyız.**
- **Demokratik sendika hakları bir ölçünün ötesinde kısılırsa, bu, tümüyle demokrasinin kısılması anlamına gelir.**
- **Yasa değişiklikleri demokratikleşme sürecimizi aksatmamalıdır.**
- **Yasaları değiştirirken izlenecek yöntem de demokratik olmalıdır.**

12 Eylül'den sonra çalışmaları askıya alınan sendikaların geleceği, Hükümetin gündeminde önemli bir yer tutuyor.

1970'li yılların sonlarında ve özellikle 1980 yılının başında değişik nedenlerle bunalımlı bir dönem geçiren endüstriyel ilişkiler sistemimiz ameliyat masasına yatırılıp yeni bir yapıya kavuşturulmak istenmektedir.

İSTANBUL'DAKİ AÇIK OTURUM

Çalışma Bakanlığının öncülüğünde İstanbul'da 2 Mart günü yapılan ve Çalışma Bakanının da hazır bulunduğu bir açık oturum hayli ilginç görüşlerin ortaya çıkması ile sonuçlandı. Türk Ekonomik Hukuk Araştırmaları Vakfı'nca düzenlenen açık oturuma İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Metin Kutal, Prof. Dr. Toker Dereli, ve Doç. Dr. Can Tuncay katıldılar. "Sendikalar Yasasının Aksayan Yönleri" adını taşıyan oturumda ilk sözü alan Prof. Dr. Metin Kutal, işveren arası ilişkilerdeki kopukluğun yaygınlaşmasıyla ilgili gözlemlerini şöyle sıraladı;

1— Geçmiş 17 yıllık uygulama işçilere, işverenlere ve devlete ciddi bir deneyim kazandırmıştır; bunun yararı yadsınamaz.

2 - Sistemle ilgili olarak ortaya çıkan aksamalar işçi ve işveren sendikalarının uyguladığı politikalardan kaynaklanmamıştır. Devlet otoritesindeki boşluk ve geneldeki tıkanıklıklar işçi-işveren ilişkilerine de yansımıştır.

3 - Türk endüstriyel ilişkiler sisteminin bozulmasına, yasalardaki aksaklıkları gidermek için gerekli yasal düzenlemeleri yapmayan Parlâmentonun ve çelişkili kararlar veren yargı organlarının katkısı büyüktür.

Prof. Kutal daha sonra 274 sayılı Sendikalar Yasasının sağlıklı çözüme ulaştırılamamış yönlerini şöyle belirlemiştir:

1 - İşçi-memur ayrımı sorununa İş Hukuku sistemimiz bir çözüm bulamamıştır.

2 - 274 sayılı yasada sendika sayısında çoğalmayı özendiren hükümler vardır. Bunu önlemek için;

a - Sendika yöneticiliğinin çekici bir meslek olması önlenmelidir,

b - Sendika içi demokrasi geliştirilmelidir,

c - İç denetim sağlanmalıdır,

d - Üyelik ödentilerinin kaynakta kesilmesini işverene yükleyen check - off sistemi gerçekci bir temele oturtulmalıdır,

e - Yetkili sendikanın saptanmasında yeni önlemler alınmalıdır.

3 - Sendika özgürlüğü yeterince güvence altına alınmamıştır. 274'ün konuyla ilgili 19. maddesi İş Yasasının 13. maddesi ile birlikte yeniden ele alınmalıdır.

*
* *

Prof. Toker Dereli ise yaptığı konuşmada özellikle sendika enflasyonuna neden olan yasal boşluklar üzerinde durdu. Dereli'ye göre

meslek sendikacılığının (craft unionism) yasa ile yasaklanması ve sendikacılığın ilk yıllarında yerel sendikaların kendilerini feshedip o iş kolunda kurulu milli sendika veya federasyonlara katılmayışları sendika çokluğunun başlıca nedenleri arasındadır. Daha sonra sendika çokluğuna katkısı olan başka nedenler arasında da şunları sıraladı;

1 - İşverenlerin bazı işkollarında, örneğin bankacılıkta, sarı sendikalar kurmaları sendika sayısını önemli ölçüde arttırmıştır.

2 - 274 sayılı yasanın 9. maddesinin Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen 2. bendinin yeniden düzenlenmesi gerekir. (İptal edilen bu hüküm bir sendikanın Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için o iş kolunda çalışan işçilerin üçte birini temsil etme zorunluluğunu getiriyordu).

3 - Tepeden inme düzenlemelerle, örneğin yasa ile, iş kollarını ve sendika sayısını azaltarak, sendikaların belli bir bölümünü saf dışı bırakmak, sendikâl özgürlük kavramı ile bağdaşamaz.

4 - 274 sayılı yasa iş yerinde çalışan işçilerin dörtte birini temsil eden sendika adına ödenti kesimini işverene bir külfet olarak getirmiştir. Bu hüküm değişirse mantar sendikaların varlığı önlenebilir.

5 - İşçilerin ancak bir tek sendikaya üye olmaları koşulu yeni sendika kurulması konusunda caydırıcı bir nitelik taşıyabilir.

★
★ ★

Son konuşmacı Doç. Dr. Can Tuncay diğer konuşmacıların görüşlerine katıldığını belirterek alınması gereken önlemler konusunda aşağıdaki konular üzerinde durmuştur;

1 - Sendika içinde kuvvetler ayrılığı belirgin duruma getirilmelidir ve iç denetim sağlanmalıdır.

2 - Sendika yöneticilerinin görev süresi ve maaşları sınırlandırılmalıdır.

3 - Sendika yöneticilerinin eski işlerine dönmeleri kolaylaştırılmalıdır.

4 - Sendika yöneticileri için bir asgari tahsil koşulu getirilmesi düşünülmelidir.

5 - Genel Kurul delegelerinin sayısı arttırılmalı ve delegelerin belirlenmesi seçim yolu ile yapılmalı ve atama yolu tıkanmalıdır.

★
★ ★

Oturumu yöneten Prof. Halit Kemal Elbir konuşmalar bittikten sonra yaptığı kısa bir konuşmada sendikaların mutlaka "idarî ve kazaî" denetime tâbi tutulmalarını istedi. 274 sayılı yasadaki Türkiye gerçeklerine uymayan hükümlerin kaldırılmalarını istedi ve bu konuda örnek olarak, işinden çıkarılan sendika temsilcisinin işyerine geri dönme olanağını sağlayan hükmün yasadan çıkarılmasını istedi.

★
★ ★

Bu gibi benzer açık oturumları düzenlemesinden yana olan Çalışma Bakanı, çalışma yaşamını düzenleyen yasalarda yapılması gerekli değişiklikleri bu yoldan belirlemeyi amaçlıyor olmalı.

SORUN YALNIZ YASALARDA DEĞİL

Endüstriyel ilişkiler modelimizin, modeller içinde en iyisi olduğunu ileri sürecek değiliz. Çalışma yaşamını düzenliyen yasalar, canlı varlıklar gibi veya makineler gibi zamanla eskir ve aşınır.

Ne var ki, değişim koşullara ve uygulamada ortaya çıkan aksaklıklara göre, yasaları gözden geçirmek zorunluğu duyulsa bile, gerek bu konuda gerek başka konularda, aksaklıkları yalnızca yasalarda veya çözümleri yalnızca yasa değişikliklerinde arama alışkanlığına da kendimizi kaptırmamalıyız.

Türkiye'de demokratik sendikacılık hareketi ve toplu sözleşme grev hakları, birçok başka yenileşme ve demokratikleşme atılımlarımız gibi, Devletçe gerçekleştirilmiştir; doğal bir gelişme sonucu kendiliğinden oluşmamıştır. O nedenle de bu hareketin birden bire sağlıklı geleneklere kavuşması beklenemezdi.

Öte yandan Türkiye'de sendikal haklar her demokratik ülkede olduğu gibi geniş tutulmuş bulunmakla birlikte, bu hareketin ekonomiyi yönlendirmedeki ve siyasal alandaki etkinliği, başka hemen hiçbir demokratik ülkede görülemiyecek kadar sınırlı kalmıştır.

Ayrıca, bu hakları içlerine sindiremiyen bazı büyük sermaye çevreleri kendi uzun vadeli yararlarının bile sağlıklı ve derli toplu bir sendikacılıkta olduğunu kavrıyamadıkları için, ülkemizde sendikacılık hareketini daha doğarken yozlaştırma , bölme ve sendikaları biribirine kırdırma tertiplerine girmişlerdir.

Ekonomimizde önemli bir yer tutan kamu sektöründe ise, bu sektörün yapısındaki ve işlevindeki özelliklere uygun bir işçi-işveren ilişkileri düzeni oluşturulamamıştır.

Türkiye'deki genel bunalımla birlikte, demokratik işçi hareketinin ve sendıkacılığın da bir bunalıma girmesinde, işçi-işveren ilişkilerinin kopma noktasına gelmesinde, bu gibi etkenlerin, enaz yasalarda bulunabilecek bazı aksaklıklar kadar önemli rol oynadığı gözden uzak tutulmamalıdır.

SORUN, HAKLARIN GENİŞLİĞİ DARLIĞI SORUNU DA DEĞİL

Sorun, hakların geniş mi dar mı tutulduğu sorunu olarak da ele alınmamalıdır. Demokratik sendika hakları bir ölçünün ötesinde kısılırsa, bu, ister istemez, tümüyle demokrasinin kısılması anlamına gelir.

Onun için, daha çok uygulamadaki aksaklıklar, izlenen tutumlardaki yanlışlıklar üzerinde durulması yararlı olur.

Zamanla eskiyebilecek ve toplumun dinamik yapısının gerisinde kalabilecek yasaları değiştirirken de, yapılan değişikliklerin, demokratikleşme sürecimizi aksatmıyacak yönde ve nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.

Bunun bir koşulu da, yasaları değiştirirken izlenecek yöntemin demokratik olmasıdır.

Bu açıdan, Çalışma Bakanının, değindiğimiz türde açık oturumlar, seminerler düzenlenmesinden yana görünmesi umut vericidir.

İçinde bulunduğumuz ortamın getirdiği sınırlamalar çerçevesinde, ülke gerçeklerine ve demokrasinin gereklerine uygun çözümler aranıp bulunabilmesi, böylece, bir ölçüde kolaylaştırılabilir.

UZMANLARA DÜŞEN SORUMLULUK

Bu tür bir arayışa, bazı işçi kesimlerinden, yine bugünkü ortamda, yeterli katkı gelemiyeceğine göre, sosyal siyaset uzmanlarının yapabilecekleri katkı şimdi özellikle önem taşımaktadır. Bu önem oranında da, uzmanların, tarih önündeki sorumluluğu artmaktadır.

Demokratik yaşam biçiminin vaz geçilmez bir bölümü olan sendikacılık sisteminin sorunları elbette olacaktır. Bu sorunları yine demokratik yaklaşımlarla çözmek, en güzeli ve en geçerlisidir. Bunun karşıtı bir yaklaşım, çalışma barışının geleceğini güvence altına almayan ve sağlıklı bir demokrasiye geçişi kolaylaştırmayan, zorlayıcı bir yaklaşım olur. ●

GELİŞME

ATIL KAPASİTE SORUNU

URAL SÖZEN

- **Maliyet ve fiyat artışları büyük ölçüde işletmecilik anlayışından kaynaklanıyor.**
- **İşletmelerimiz artık anlamsız savunmaların ardına gizlenemezler. Çünkü mesele "olmak veya olmamak" meselesine dönüşmüştür.**
- **Atıl kapasite, gelişmekte olan ülkelerin, o arada Türkiye'nin, en önemli işletmecilik sorunudur.**
- **İşletme kendi üretimi için gereksindiği parçaların nereden sağlanabileceğini bilememektedir.**
- **Türkiye'de bir sektör organizasyonuna gerek vardır.**

TÜRKİYE henüz çözüme ulaştırılamamış bir ekonomik darboğazın içindedir. Bir yandan ekonomisinin üretim girdilerine olan gereksinmesi, öte yandan bu girdileri sağlayacak bir olanağı hâlâ yaratamamış olması, sözkonusu darboğazın aşılmasında önemli güçlükler yaratmaktadır. Bu güçlükler bir an önce aşılmamı, gelişme olanakları yaratılmalıdır.

Uygulanmakta olan ekonomik önlemler, döviz darboğazının aşılmasında işletmeciliğimize yeni sorumluluklar getirmiştir. Ancak bu yeni sorumluluklarla birlikte Türk işletmeciliği alışık olmadığı güç ve sıkıntılı bir ortamın içine girmiştir. Yıllar yılı türlü koruma önlemleri ile, gümrük duvarlarından, yatırım indirimlerinden, vergi iadelerinden yararlanıp, ithalât ikamesi anlayışı ile rekabetin acımasız koşullarından soyutlanan işletmeciliğimiz artık bu olanaklardan yoksundur. Artık kendi göbeğini kendisinin kesmesi istenmektedir. Liberal ekonomi anlayışı ile alınmakta olan önlemlerin işletmeye ifade ettiği anlam budur.

İŞLETMELER ARTIK "OLMAK VEYA OLMAMAK" SORUNUYLA KARŞI KARŞIYA

Bu ortamda işletmecimiz ne yapabilir? Rekabetçi üstünlüğünü, hem de dünya pazarlarında, sağlayabilmek için işletme eylemini akılcı bir çizgi üzerine oturtmak zorundadır. Bu üstünlük ancak akılcılıkla kazanılabilir. Akılcı düzenleşmede maliyet, dolayısıyla fiyat ve kalite önemli etmenlerdir. İşletmelerimiz bu nedenle, maliyetlerine, fiyatlarına ve kalitelerine özen göstermek, pazarın istediği nitelikte mal üretebilecek üretim olanaklarına ve esnekliğine kavuşmak zorundadır.

Koruma döneminde işletmelerimiz yalnızca artan maliyetlerinden yakınmakta idiler. Bu yakınmalarda en çok işçilik ücretleri üzerinde durulurdu. Maliyetleri etkileyen tek etmen sanki işçilik ücretleriymiş gibi konuyu abartarak kamuoyuna yansıtırlar, kendi tutumlarından kaynaklanan maliyet artışlarını geri planda tutmağa çalışırlardı. Dün de bugün de maliyet ve fiyat artışlarını etkileyen nedenlerin büyük kesimi işletmecilik anlayışından kaynaklanmaktadır. İşletmeciliğimiz artık anlamsız savunmaların arkasına gizlenmeden, kendi sorunlarını doğru teşhis eden bir yolu aramak zorundadır. Çünkü mesele artık "olmak veya olmamak" meselesi biçimine dönüşmüştür. Liberal ekonominin kuralları çalışmaktadır.

ATIL KAPASİTE KONUSU ÖNCELİK TAŞIYOR

İşletmenin önünde, üzerine eğilmek ve akılcı çözümler bulmak zorunda olduğu pek çok sorunu vardır. Bu sorunlar işletmeden işletmeye fark da gösterebilir. Atıl kapasite yaygın ve yapısal bir sorun olarak öncelik almaktadır. İnancımız odur ki işletmelerimiz yalnızca kendi kapasitelerini kullanma bakımından değil ayni zamanda ülke olanaklarının yarattığı kapasiteyi kullanmak açısından da başarılı sayılamazlar. Nice işletme gereksindiği ham maddeyi, yedek parçayı, uzmanlığı ve benzerini sağlayamadığı için çalışmalarını durdurmak, iş alanlarını kapatmak, işçisine yol vermek gibi kararları alırken veya, daha da kötüsü gereksinmelerini pek akılcı olmayan bir ibçimde kendisi üreterek anlamsız maliyetler yüklenirken, öte yanda ayni hizmeti verebilecek pek çok işletme aylak beklemektedir.

Atıl kapasite gelişmekte olan ülkelerin ve o arada Türkiye'nin karşılaştığı en önemli işletmecilik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorun, gelişmekte olan ülkelerin ve Türkiye'nin sürekli olarak gündemindedir. Ancak ne yazık ki tartışmalar salt akademik düzeyde sürüp gitmektedir. Korumacılık burada da etkisini göstermiş, işletme ile bilim dünyasını birbirinden ayırmıştır. Koşulların verdiği güçle, ne yapsa tersinin kanıtlanması olanağı bulunmayan bir ortam, adetâ işletmeyi kendi başına davranmaya itmiştir.

Milli Prodüktivite Merkezinin 1971 yılında UNIDO (Birleşmiş Milletler Sınai Gelişme Örgütü) ile ortaklaşa olarak İstanbul'da düzenledikleri konferansta bu konu ele alınmış ve atıl kapasite sorununun gelişmekte olan ülkelerde taşıdığı önem vurgulanmıştır. Konferansta atıl kapasitenin dışsatım amaçları için kullanılması işlenmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü 1975 yılından beri işletmelerde atıl kapasitenin nedenlerini araştıran anketler düzenlenmektedir. Odalar Birliğinin, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Türkiye'deki işgücü ve yatırım kapasitelerini saptamak üzere yaptıkları çalışmalar bulunmaktadır. Üniversite ve Akademilerin işletme fakültelerinde atıl kapasite ile ilgili olarak hazırlanmış pek çok çalışma vardır. Devlet Plânlama Teşkilâtı Kamu İktisadi Teşebbüslerindeki atıl kapasite sorunu üzerine eğilmiş ve konuyu Dördüncü Beş Yıllık Plân içinde ele almıştır. Görünen odur ki işletmeler de artık bu sorunun üzerine eğilmek zorundadır.

YARIDAN AZ KAPASİTE KULLANIMI

Bu çalışmaların hemen hepsinde Türkiye'deki atıl kapasite sorunu açık bir biçimde saptanmaktadır. Ancak Devlet İstatistik Enstitüsünün çalışmaları bu sap-

tamayı somut verilere dayandırmaktadır. Bu enstitünün bulgularına göre 1976 yılında sanayi tesislerimizin yarıya yakın bir bölümü, kapasitelerinin yarıdan azını kullanabilmekteydi. 1978 yılından itibaren döviz darboğazının ve ekonomik bunalımın eklenmesiyle durum, daha da kötüye yönelmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsünün çalışmalarında atıl kapasiteyi yarattığı varsayılan etmenler, ham madde yetersizliği, işçi meseleleri, mali sorunlar, talep yetersizliği ve enerji noksanı başlıkları altında toplanmaktadır. Öteki çalışmalarda da aynı nedenler üzerinde durulmuştur.. Bunu Batı kaynaklarının etkisi olarak düşünmek gerekir. Gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye için başkaca özel nedenlerin bulunabileceği düşünülmemektedir. Oysa Kıbrıs çıkartmamız ve onu izleyen ekonomik ve askeri ambargo sırasında Türk Silâhlı Kuvvetleri kendi koşullarımızı gözeten bir çözümün ilk uygulamasını da vermiştir. Silâhlı Kuvvetlerimiz gereksinme duyduğu tüm parçaları sergileyerek, sanayicilerden ve özellikle küçük sanayicilerden bu parçaların hangisini üretebilecekleri hakkında görüşleri istenmiştir. Böylece Türkiye'de atıl kapasiteyi ekonominin emrine sokma yolunda önemli bir adım atmıştır.

Devlet Plânlama Teşkilâtının çalışmaları Silahlı Kuvvetlerin yukarıda belirtmeğe çalıştığımız yaklaşımına benzemektedir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1979 Yılı Uygulama Programında Kamu İktisadi Teşebbüslerinde ortaya çıkan atıl kapasite sorununun çözümü için, sayılan nedenlere dayanmayan bir çözüm önerisi getirilmektedir. 1979 programının 7 ve 9 numaralı önlemleri KİT'lerin atıl kapasite sorununa, bu teşebbüslerin atıl kapasitelerini birbirlerinin emrine vermesini öngören bir çözüm üzerinde durmaktadır. Bu çözüm elbette ki tek başına yeterli değildir. Ancak çözümün sağlanmasında mutlaka önemlidir.

DPT. İktisadi Teşebbüslerin uzun bir süredir birbirlerinin kapasitelerinden habersiz olduklarını varsaymaktadır. Bu nedenle bazılarının elinde atıl kapasiteler varken başka bazı sanayi kuruluşları da o atıl kapasite değerlendirilerek imal edilecek parçaları bulamamaktan dolayı aylak kalmaktadır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin makina parkı, tezgâh kapasitesi, tezgâhların aylık yüklenme çizelgeleri hakkındaki bilgilerin bir merkezde toplanmasıyla atıl kapasite sorununu çözmek istenmektedir. Bir başka ifade ile Devlet Planlama Teşkilâtı, bizim anlayışımıza göre bir sektör organizasyonunu yaratmağa çalışmaktadır.

Türkiye'deki atıl kapasite yalnızca Kamu İktisadi Kuruluşlarında değil özel sektörde de vardır. Devlet İstatistik Enstitüsünün İmâlat Sanayii anketi incelendiğinde, durum açıkca görülmektedir. Sektör organizasyonu özel girişimin oluşturduğu sanayi kesimi için de düşünülmelidir.

Gerek Kamu İktisadi Teşebbüsleri için Devlet Planlama Teşkilâtınca öngörülen, gerek özel sektör için de düşünülmesini önerdiğimiz sektör organizasyonu, gelişmekte olan ülkeler ve bu arada Türkiye için bir zorunluktur. Atıl kapasitenin gelişmekte olan ülkelerde bir başka yoldan çözümü olanaksız denecek kadar zordur. Gelişmekte olan ülkelerin çağdaş teknolojiye yetişmek için ortaya koymak zorunda oldukları hızlı gelişme, serbest pazar kullarının ağır işleyen düzenleyici mekanizması ile sağlanamaz. Gelişmekte olan ülkeler, sektör dengesinin kurulabilmesinde destekleyici yapay mekanizmaları düşünmek zorundadırlar. Sektör organizasyonu bu mekanizmayı sağlar.

AKILCI KAPASİTE KULLANIMI İÇİN BELGİ GEREĞİ

Batı sanayiinin özü akılcı esaslara dayanmaktadır. Akılcılık en önemli işlevini kapasite seçiminde ortaya koyar. Gerek kuruluş kapasitesnin seçiminde gerek ek kapasitelerin edinilmesinde Batılı sanayicinin düşündüğü tek ölçü, bu kapasiteyi tam olarak kullanabileceği varsayımına göredir. Her tezgâhın seçiminde, her yeni işlem sürecinin edinilmesinde, her yeni atölyenin kurulmasında baş ölcü onun tam kapasite ile kullanılabilmesidir. Acan sözü edilen akılcılık, işletme için bir seçeneğin bulunması koşuluna bağlıdır. İşletme ana mamulünü üretebilmek için belli bir üretim gereksinmesi içinde ise bunu dışarıdan daha ucuza alıp alamayacağını araştırır. Eğer dışarıdan sağlanmasında maliyetler açısından üstünlük varsa bu üretimi kendisi yapmaz, satınalır. Böyle bir seçeneğin varlığı herşeyden önce sektör altyapısının oluşmuş olmasına, ayrıca firmanın bunu saptayabilecek olanaklara sahibolmasına bağlıdır. Bu bir sektör organizasyonudur. Gelişmiş ülkelerde ve özellikle Türkiye'de böyle bir organizasyonun bulunmayışı işletmeleri akılcı davranmaktan alıkoymaktadır. İşletme kendi üretimi için gereksindiği parçanın veya parçaların nereden sağlanabileceğine dair bir bilgi sahibi değildir. Kaldı ki sektörün değişik kesimlerine, değişik zamanlar içinde getirilen teknolojilerin birbirlerin ile uyum içinde olduklarını söyleyebilmek de zordur.

MALİYETİ DÜŞÜNME ZORUNLUĞU

Türkıye'nin özel koşullarından kaynaklanarak durumu etkileyen bir başka önemli konu da dışalım ikamesi uygulamasıdır. Yıllardır Türkiye'de üretim dışalımın önlenmesi amacıyla yapılmış ve teşvik edilmiştir. Böylece işletmelere gümrük duvarları ile koruyucu bir tekelcilik olanağı sağlanmıştır. Bu nedenle işletmelerimiz maliyetleri ile fazlaca ilgilenmemekte ve maliyetlerini azaltıcı bir arayış içinde görünmemektedirler. Aynı eğilim kapasite seçimi veya ek kapasite edinmesinde de ortaya çıkmaktadır.

Değişen ekonomik koşullar işletmelerimizi bundan böyle maliyetleri üzerinde düşünmeğe itebilir. Sektör organizasyonu bu nedenle de önem kazanmaktadır.

KÜÇÜK SANAYİNİN KAPASİTESİ

Küçük sanayicinin ve sanatkârın elinde bulunan makine parkı bu organizasyonun sağlanmasında mutlaka değerlendirilmelidir. Böylece bir yandan büyük olduğu bilinen atıl kapasitenin kullanılabilme olanağı sağlanmış, öte yandan ekonominin ağır yükü altında ezilmekte olanların sorunlarına çözümler getirilmiş olabilir. Küçük sanayicinin elinde büyük kesimi yurt dışından bedelsiz dışalımı yoluyla getirilmiş büyük bir kapasite bulunmaktadır. Bu kapasitede genellikle onarım işleri yapılmakta, kapasite tam olarak kullanılıyormuş gibi görünse de büyük sanayi bu kapasiteden etkin bir biçimde yararlanamamaktadır. Bu nedenle sözkonusu kapasitenin kullanılabilmesi yalnızca küçük sanayicinin bir sorunu olarak değil, aynı zamanda büyük işletmeciliğimizin bir sorunu olarak değerlenmelidir. Bu yolla büyük işletmelerin kapasitelerini daha etkin bir biçimde kullanabilmeleri sağlanır. 1978-79 döneminde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı sanayi sayımını yapmakla görevlendirilmiş ve küçük sanayicinin elindeki kapasite saptanmak istenmiştir. Ancak bu olumlu girişimden henüz bir sonuç alınamamıştır.

Küçük sanayi ve esnafın elindeki atıl kapasitenin bir sektör organizasyonu içinde değerlendirilmesinin sağlayacağı önemli bir başka katkı da dışsatım darboğazının aşılmasında ortaya çıkacaktır. Mamul pazarına girebilmek üstün pazarlama gayretlerini gerektirdiği halde yarımamul pazarında rekabet olanakları daha yumuşak ilişkilerle düzenlenmektedir. Tüketicinin mal seçimindeki duygusal tutumu yarı mamul pazarında yoktur. Daha önce de belirttiğimiz gibi firma her seçiminde akılcı esasları benimsemek zorundadır. Standartlarına uygun, kaliteli, nisbeten düşük maliyetli ölçeklerle rekabetçi üstünlükleri yakalamak kolaylaşmaktadır. Böylece tüketicinin beğenileri, kaprisleri, duygusallıktan etkilenen alıcı rolü, kolayca dışlanabilir.

Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından Kamu İktisadi Teşebbüsleri için öngörülen yeni düzenleşme, sanayi organizasyonu açısından Türkiye'ye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Atıl kapasite sorunu ilk kez gerçekci bir açıdan değerlendirilmektedir. Ancak bu model bütün sanayi kesimine yaygınlaştırılmalıdır. Küçük sanayici ve esnafın elinde bulunan makine parkının etkinliğini değerlendirmek, bu etkinlikle büyük sanayinin gereksinmeleri arasındaki ilişkileri kurmak ve böylece varolan bir kapasiteyi daha iyi değerlendirmek, başarılması pek kolay olmayan bir konu olmakla birlikte, üzerinde mutlaka ve ivedilikle durulması gereken önemdedir. ●

Körfez Ülkelerinin İç Güvenliği

"Basra Körfezinin güvenliği" sorunu dünya başkentlerinde tartışılırken, Suudi Arabistan Körfez ülkelerine iç güvenlik alanında yakın işbirliği önerdi.

Kuveyt, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Oman tarafından incelenmekte olan Suudi Planı aşağıdaki ilkeleri içeriyor:

1. Ortak Arap güvenliği ancak her Arap devletinin kendi ülkesinde güvenlik ve istikrar sağlanabildiği oranda gerçekleşebilir. Bir ya da birkaç devletin güvenliği tehlikeye düşerse, tümünün ortak güvenliği ve sonuç olarak da bölgedeki öteki ülkelerin güvenlikleri etkilenecektir.

2. Ortak Arap güvenliği, yerel ya da yurt dışından gelen sabotaja karşı savaşmak ve uluslararası suçluların Arap ülkelerine girmelerini önlemek üzere uluslararası planda işbirliği yapmak için güvenliği tehdit altında olan ülkenin yapacağı yardım çağrısını öteki Arap ülkelerinin olumlu karşılamaları ile sağlanabilir.

3. Çeşitli Arap ülkelerinin iç güvenlik (polis) kuvvetleri arasında işbirliğini güçlendirmek esastır. Bu işbirliği hızlı haberleşme sağlamayı, genel olarak suçlular ve suçlar hakkında bilgi değişiminde bulunmayı ve düzenli ve eşgüdümlü uygulamayı içermelidir.

4. Suudi Arabistan Arap ülkelerinden birinin güvenliğine verilecek zararın, tümünün ortak güvenliğini etkileyeceği görüşündedir. Bu nedenle, ortak Arap güvenliğini kurmak üzere işbirliği yapma ve uluslararası suçluların ve sabotajcıların Arap toplumuna girmelerini ya da Arap ülkelerine sığınmalarını önleme çağırısında bulunur.

5. Suudi Arabistan her çeşit suça karşı savaşmak üzere öteki Arap ülkeleriyle hertürlü işbirliğine ve yardımlaşmaya hazırdır. Aynı şekilde Suudi Arabistan, Arap devletinin herbirinde güvenliği ve istikrarı sağlamak amacıyla Arap ülkeleriyle her düzeyde işbirliği yapmaya hazırdır.

Suudi Arabistan'ın yaptığı bu öneri "Körfez güvenliği"nin bir başka boyutunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Burjuva İktisadının Dahi Çocuğu

PAUL SAMUELSON

Paul Samuelson.

● Samuelson karma ekonomiye inanır ve bunu her ülkenin kendi koşullarına göre biçimlendirmesi gerektiğini ileri sürer.

● Pazar ekonomisi kuralları içinde birçok sorunların çözülemiyeceği ve hakça bir toplum yaratılamıyacağı kanısındadır. Çünkü pazar ekonomisindeki yarışda varlıklılar yoksullardan daha çok ödüllendirilir.

SAMUELSON, iktisat dalında Nobel ödülü alan ilk Amerikan iktisatçısıdır. "**İktisadî Analizin Temelleri**" başlıklı kitabının büyük bir bölümünü, yirmi iki yaşında, Harward Üniversitesinde doktora öğrencisiyken yazmıştı. Keynes'in görüşlerinin anlaşılmasını sağlayan bu görüşleri yayan ve hükümetlerce uygulanmasına yol açan bir iktisatçı olarak tanınır.

Ekonominin temel ilkelerini ve kurumlarını öğreten el kitabı üç milyonun üstünde satış yapmıştır. Türkçe de dahil bir çok dile çevrilen bu kitap, üniversitelerde ekonomi öğretiminin başlangıç yıllarında en çok okutulan bir kitapdır. Samuelson bu kitabı ile dünyanın bir çok yerinde ortak bir iktisat dilinin oluşmasına büyük ölçüde yardımcı olmuştur.

Samuelson'a göre, iktisat burjuvanın bir ilmidir. Burjuva olmayan toplumlarda iktisat ilminin gerilediğini ileri sürer ve Amerika'da bulundukları sıralarda yaptıkları yaratıcı çalışmalara hayran kaldığı iki Marksist iktisatçının, Oskar Lange ve Michael Kalecki'nin, ülkeleri olan komünist Polonya'ya ve Çekoslovakya'ya döndükten sonra benzer çalışmalar yapmadıklarını belirtir.

Samuelson, Keynes'in görüşlerinden esinlenerek, sayısız bilimsel araştırma yapmış, işsizliğin kamu harcamalarını arttırmak, vergileri azaltmak ve böylelikle bütçe açıkları vermek suretiyle önlenebileceğini savunmuştur. Bunlar, o zamanlar için ilerici ve bir bakıma devrimci görüşlerdi. Tutucu çevreler, Samuelson'u, Keynes'in düşüncelerini sadeleştirip yaymakla suçlamışlar ve bazı işadamları, kitaplarının üniversitelerde okunmasını önlemeğe uğraşmışlardır.

Samuelson, geçmişte ve günümüzde, serbest özel girişime taraftar olan ve Devlet müdahalesine karşı çıkan görüşlerin, ekonomide **tam rekabet** bulunduğu varsayımına dayandığını söyler. Ona göre bu, gerçekçi olmayan bir varsayımdır. Sınaileşmiş toplumlarda, **tekelci rekabetin** ya da **haksız rekabetin** varlığı, 1933 yılında, Amerikalı Chamberlein ve İngiliz Bayan Robinson adlarında iki iktisatçı tarafından ayrı ayrı kanıtlanmıştır. Bu anlayış içinde Samuelson karma ekonomiye inanır ve bunu, her ülkenin kendi koşullarına göre biçimlendirmesi gerektiğini ileri sürer.

Samuelson, pazar ekonomisine karşı değildir, ancak bir çok sorunun pazar ekonomisi kuralları içinde çözülemeyeceğine de inanır. Kendisi devamlı sentez arar ve uçtaki çözümlerden kaçınır.

Şikago Üniversitesinin Ekonomi Bölümü Başkanı, bir ara, Samuelson'dan bu üniversitede hocalık yapmasını istemişti. "**Değişik felsefî görüşte iki parlak zekânın, senin ve Milton Friedman'ın, birlikte çalışması ne kadar verimli olur**" diyordu. Öneriyi geri çevirirken Profesör Schultz'a yazdığı mektupta "**bu beni bir başka kutpa iter, istemediğim ilerilikte radikal görüşler savunmama yol açar**" diyordu. Samuelson, kendisine göre çok sağda bir görüşe tepki, olarak çok solda -dengeli gerçekten çok uzakta- bir görüş benimsemekten çekiniyordu.

Samuelson, bir ara politikayla ilgilenmiş, Kennedy'nin Cumhurbaşkanı seçilmesi için çalışmıştır. Kennedy'nin Başkan seçilmesinden sonra ona ekonomik danışmanlık yapmıştır. İleriki yıllarda görüşleri ve Amerika'nın çok satılan bir haftalık dergisindeki yazıları nedeniyle, adı, bir ara Başkan Nixon'ın hazırlattığı "**düşmanlar listesi**"nin ön sıralarında yer almıştır. Samuelson bu konuda, "**bu benim için bir onurdu**" der.

Samuelson sosyal, politik ve ekonomik yaşamı, yarar çatışmasının karara bağlandığı devamlı bir süreç olarak görür. Ona göre, işsizliğin yoğun olduğu bir bölgeden gelen bir parlamenter ile seçmenlerinin çoğunluğunu enflasyondan etkilenen emeklilerin oluşturduğu bir parlamenterin, izlenecek ekonomi politikası konusunda anlaşmaya varabilmeleri olasılık dışıdır. Böyle bir yarar çatışması gerçeklerle ya da akıl yoluyla çözülemez. İşsizliğe karşı alınacak her önlem enflasyonu, enflasyona karşı alınacak önlemler ise işsizliği artıracaktır. Böyle bir çatışma, ancak, değer yargılarını işin içine sokmak yoluyla çözülebilir.

Samuelson'a göre, "**bazen toplumda o kadar akılsızca işler yapılıyor ki bunları düzelttiğiniz zaman herkes kazançlı çıkar**" Fakat çoğu zaman, yine ona göre, "**kardeş kardeşe karşıdır, bazıları kaybedecek, bazıları kazanacaktır. Bu durumda ortak değerler bulmak zorundasınız.**"

Samuelson, özgür bir toplumun sağlıklı ve istikrarlı olabilmesi için, kişilerin "**birbirleriyle çatışan düşünceler taşımakta özgür olmalarını ve kendi seçimlerine göre amaçlar izlemelerini; bunun için de şu veya bu şekilde ortak ahlakî değerlere ulaşmalarını**" önerir.

Samuelson, pazar ekonomisi kuralları içinde hakça bir toplumun yaratılamayacağına inanır. Birincisi, pazar ekonomisinde kişiler arasında yarış eşit koşullar içinde başlamamaktadır. İkincisi, pazar ekonomisi, bu yarışta varlıklıları yoksullardan daha çok ödüllendirir. Samuelson'a göre, gelirin daha hakça nasıl dağıtılması gerektiği ve bunun hangi yollardan sağlanabileceği, yanıtları değer yargılarına dayanan çok güç sorulardır.

Samuelson'un insancıl ve demokratik felsefesi onun ekonomik görüşlerini de biçimlendirir. Bir karma ekonomi düşünürüdür. Özel sektörle kamu sektörü, piyasa kararıyla siyasal kararlar, kişisel özgürlüklerle toplumsal sorumluluklar, kişisel refahla sosyal refah arasında bir sentez bulmaya çalışır. Sürekli bir arayış içindedir, seçenekler arasında bir denge kurmaya, yarar ve zarar arasında en iyi çözümü bulmaya yönelir. Ancak bu konuda aşırı iyimser değildir. "**Yapmadığımız bir dünyaya geldik ve yapmadığımız bir dünyadan gideceğiz**" der. Ekonomi ilminin, dünyada milyonlarca insanı etkileyen çeşitli sorunlara çözüm getiremiyeceğini görür.

Toplumun bir çok sorunları için, ancak "**çabuk ve kötü çözümlere yetecek zamanın var olduğunu**" söyler.

Samuelson, Nobel ödülünü alırken yaptığı konuşmada şöyle diyordu:

"**Ekonomi bilimini reaksiyonerlerin tekeline bırakmak için hiç bir neden yok. Yaşamım boyunca çalışmalarında bu ilkeyi izledim.**" ●

GENÇLİK

YÜKSEK ÖĞRENİMDE YURT VE KREDİ SORUNU

- **Yurtlarda barış sağlandığına göre artık yurtların işlevlerini daha iyi yerine getirir duruma gelmeleri için atılımlar yapma zamanı gelmiştir.**

- **Yurtlar yalnızca barınılan yerler olarak görülmemelidir. Öğrencinin ders dışı zamanını da onun iyi yetişmesi ve kişiliğini geliştirmesi bakımından gereğince değerlendirebilmek için yurtlar geniş olanak sağlıyabilir.**

TERÖRÜN gençlik arasına sızmasından özerk üniversiteleri sorumlu tutmanın ne kadar büyük bir haksızlık olduğuna belirgin bir kanıt, Devlet yönetimi ve denetimi altındaki öğrenci yurtlarının uzun yıllar içinde kaldığı acıklı durumdur.

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı Devlet yurtlarından çoğu, yıllarca, karşıt militan grupların fiili işgalinde idi. Bir yurtta egemen olan siyasal görüşü benimsemeyenler o yurtta barınamaz olmuşlardı. Fakat yasa kaçağı teröristler, öğrenci olmasalar da, yurtlarda kolayca barınabiliyorlardı, atış talimleri yapabiliyorlardı.

Barış içinde öğrenimlerini sürdürmek isteyen gençler, ailelerinin büyük masraflara katlanması pahasına, pansiyonlara çıkmak, aralarında birleşip-bulabilirlerse ve güçleri yeterse daire tutmak zorunda kaldıkları gibi, atış talimgâhı durumuna gelen yurtların çevrelerindeki evler, apartmanlar da gitgide boşalıyordu.

Başkent ortasında "Atatürk" adını taşıyan Devlet yurduna bile, Atatürk'ün "yurtta barış, cihanda barış" ilkesini benimsemiş gençler giremez olmuşlardı.

Bırakınız gençleri, öğrencileri, Devletin güvenlik kuvvetleri için bile fiilen "yasak bölge" durumuna getirilmişti bazı yurtlar. Yasa kaçaklarını aramak için polisin giremediği yurtlar, birkaç yıl öncesine kadar, pek çoktu.

Bu acı gerçeğin anısı henüz taze iken, gençlik arasındaki terörün çatışmaların, bölünmelerin sorumluluğu özerk üniversitelere yüklenemez.

Tersine, Devlet yönetimi ve denetimi altındaki yurtlarda yuvalanan kargaşanın, buradan özerk yüksek öğrenim kurumlarına da sıçradığını düşünmek daha gerçekçi olur.

YURTLARDA BARIŞ

1978 güzünde alınan etkin önlemlerle, bu yurtlardan birçoğunda barış sağlanmıştı. Yurtlarda barış sağlandıkça, yüksek öğrenim kurumlarında da şiddet eylemleri hızla azalmağa başlamıştı.

1980-81 barınma döneminin de, yurtlarda, olaysız sürdüğü, barış içinde geçtiği görülüyor.

Ayni şekilde, üniversitelerde, akademilerde, yüksekokullarda da öğretimin düzenli ve sağlıklı biçimde yürütülmesi çok sevindiricidir.

Öğrenci yurtlarında barış ve can güvenliği sağlanmadığı sürece, bu yurtların işlevlerini veya iyileştirilmesi üzerinde durulmasına olanak yoktu. Fakat artık yurtlarda barış sağlandığına göre, bunları, gençliğin daha iyi yetişmesine katkıda bulunacak kurumlar olarak geliştirmek üzere yeni atılımların yapılabileceği bir ortamda oluşmuş demektir.

YATAK SAYISINDA VE KREDİLERDEKİ ARTIŞ

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, yüksek öğrenim gençliğinin barınma ve kredi sorunlarına çözüm getirmek ve gençlerin sosyal ve kültürel gelişmelerine katkıda bulunmak amacıyla, 1961'de kuruldu.

351 sayılı kuruluş yasası için, yasa koyucunun "bu yasa, Anayasadan sonra çıkardığımız en önemli yasadır" demesinde abartma yoktur.

Bu yasa çıkıncaya kadar, öğrenci yurtları hem sayıca hem de nitelik bakımından çok yetersizdi. Ankara, İstanbul gibi büyük kentlerde, ancak aşevli, koğuş biçimli, yatakhane niteliğinde yurtlar kurulabilmişti.

Oysa ülkemizde yüksek öğrenim gören gençlerden yüzde 83'ü ailelerinin oturduğu kentin dışında okuduğuna göre, onlara sıcak bir aile yuvasını fazla aratmayacak, "yurt" adına lâyık barınma ve yaşama yerleri sağlamak, bir sosyal

devlet için başta gelen görevlerden biridir.

Üç büyük kentimizde, Ankara'da, İstanbul'da ve İzmir'de, yüksek öğrenim gençliğinin yüzde 57'sini barındırma zorunluğu var. Bu kentlerdeki konut açığı ve ev kiralarının yüksekliği, dar ve orta gelirli aile çocuklarına yeterli yurt sağlamanın önemini büsbütün arttırıyor. Ayni zorluklar ve zorunluklar, şimdi birçok başka büyük kentlerimiz için de geçerli...

En başta bu soruna çözüm getirmek için kurulan Yurtkur'un kuruluşundan bu yana 20 yıl geçmiş durumda...

Şimdi bu kurum, Yüksek öğrenim gençliğine yaklaşık otuz bin yatak ve iki yüz binin üstünde kredi sağlıyor. Değişik düzeylerde olan krediler ayda kişi başına 1500 liraya kadar varıyor.

Bu demektir ki YURTKUR, bugün, yüksek öğrenim yapan her on öğrenciden birine barınma, her iki öğrenciden birine de kredi olanağı sağlıyor.

Özellikle yatak sayısı henüz yeterli sayılabilecek düzeyden bir hayli geride bulunsa, bile, 20 yılda bu sonuca ulaşılmış olması pek küçümsenemez.

Kredi hizmetinden şimdiye kadar 218 bin öğrenci yararlanmış. Bunlardan 90 bini ödeme sürecinde, 13 bini de borcunu ödemiş durumda.

Kurum boşalan kredi sayısından daha çoğunu doldurabiliyor. Kredi tahsisini giderek artırıyor.

Böylelikle, YURTKUR, gerek barınma olanaklarını gerek kredi sayısını artırarak, nicelik bakımından görevini yerine getirmeye çalışıyor.

GENÇLERIN SAĞLIKLI VE ÇOK YÖNLÜ YETIŞMESINE KATKI

Önemli olan, şimdi, bir yandan yurt ve yatak sayısını yeterli düzeye ulaştırma yolundaki çabaları hızlandırırken, bir yandan da yurtları nitelik bakımından iyileştirmek ve gençlerin sağlıklı biçimde yetişip gelişmelerine daha çok katkıda bulunabilir duruma getirmek için uğraşmaktır.

Yurtlar yalnızca barınılan yerler, öğrencinin başını sokacağı bir dam altı olarak görülmemelidir.

Yurtlarla yüksek öğrenim kurumları birbirinin uzantısıdır. Bir öğrencinin yaşamı ise, ders saatleriyle ve ders dışı saatleriyle bir bütündür. Eğitim işlevi dersle başlayıp bitmez. Öğrencinin ders dışında kalan zamanını da, onun iyi yetişmesi ve kişiliğini geliştirmesi bakımından gereğince değerlendirebilmek için yurtlar geniş olanak sağlayabilir.

Bu görevin yerine getirilmesi için, yurtlarda, gençlerin bir yandan derslerine daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olmak, bir yandan da onları çok yönlü kültürel, sportif ve sosyal çalışmalara yöneltmek gerekir.

Bu açıdan şöyle bir terslik vardır ortada: Yurt görevlileri, tıpkı başka kamu görevlileri gibi, gündüz normal çalışma saatlerinde yurtlarda bulunurlar. Geceleri yalnız nöbetçi memurlar kalır. Oysa yurtlarda asıl yaşam, akşam üstü, öğrencilerin yüksek öğrenim kurumlarından yurda dönüşüyle başlar.

Öğrencilerin sosyal ve eğitsel gereksinmelerini karşılayacak görevlilerin, asıl o saatlerde yurtta bulunmaları gerekir.

Bu arada, öğrencilere derslerinde yardımcı olabilecek nitelikte ve bununla yükümlü görevlilerin de geceleri yurtlarda bulunmalarında büyük yarar vardır.

Ayrıca, akşamları ve geceleri, öğrencilerin, musiki çalışmalarına, sahne oyunu çalışmalarına, başka sanat çalışmalarına yardımcı olacak, bu gibi alanlara gençlerin ilgisini çekecek yetenekli uzmanlar görevlendirilmelidir yurtlarda...

Yasa koyucu, üniversitelere, "ders dışı saatlerde ve tatillerde öğrencilerin sosyal, kültürel eğitim gereksinmelerinin karşılanması" görevini de verdiğine göre bu tür çalışmalara üniversitelerin de katkısı gerekir.

Öte yandan, beden eğitiminin ve sporun gençler arasında yaygınlaşması, onların sağlıklı yetişmeleri bakımından büyük önem taşıdığına göre, sabahları derse gitmeden önce ve tatil günlerinde öğrencileri beden eğitimine ve spora özendirecek, onlara bu konuda da yardımcı olacak, iyi yetişmiş önderlere, eğiticilere gereksinme vardır.

Yine bu yurtlarda, öğrencilerin hem derslere hazırlanmalarını hem de çok yönlü bir kültür ortamında yetişmelerini kolaylaştıracak zengin kitaplıklar bulundurulmalıdır.

1978-79 döneminde, çok zor koşullar altında, bir yandan yıllardır ilk kez yurtlarda barış sağlanırken bir yandan da bu tür çalışmaları etkinleştirici adımlar atılmağa başlamıştı.

Şimdi, böyle çalışmalar için çok daha uygun bir ortam vardır. Bu ortam, zaman yitirmeksizin, gereğince değerlendirilmelidir.

Sağlıklı ve demokratik bir gençlik politikası izlenecekse, bu politikaya işlerlik kazandıracak temel kurumların ve araçların başında yurtlar gelir.

MALİYET VE YEMEK SORUNU

Ayrıca, yurtlarda yatak başına maliyet sorununa bir çözüm getirilmelidir. Değişik yurtlar arasında, yatak başına maliyet bakımından bire beş gibi akıl almaz farklılıklar vardır. Örneğin bir yurtta ayda 500 lira olan yatak maliyeti, başka bir yurtta 2500 liraya kadar yükselebilmektedir. İşletme kusurları giderilerek ve işletme konusunda belli standartlar saptanarak bu fark daraltılabilir. Yatak başına ortalama işletme maliyeti, nitelikten hiçbir ödün verilmeksizin, bir hayli indirilebilir, ve bu yoldan sağlanacak tasarrufla hem yatak sayısı artırılabilir hem de yurtların kültürel ve sosyal hizmetleri, spor çalışmaları desteklenip geliştirilebilir.

Beslenme sorununa da çözüm getirilmelidir.

Yurtlarda beslenme hizmeti, işletmeciler eliyle ve lokanta biçiminde yürütülüyor. Öğrenci, pişirilen yemeklerden, seçerek ve ücretini ödeyerek yararlanıyor. Fakat yemekler yeterince ucuza mal edilemediği için, çoğu öğrenciler, hele bu aşırı pahalılık döneminde, gereği gibi beslenemiyorlar.

Bu alanda yeni bir örgütlenmeye gidilerek ve genel bütçeden öğrenci başına ayrılan ödeneğin bir bölümüyle kurumun katkısı birleştirilerek, öğrencilerin daha ucuza daha sağlıklı beslenmeleri güvence altına alınabilir.

YÖNETİM KARGAŞASINA SON VERİLMELİ

Yurtlarda bu gibi düzenlemeleri ve atılımları gerçekleştirebilmek için, Kurumun yapısında ve işleyişinde, bazı yasal ve kurumsal değişiklikler yapılması da gereklidir.

Bugün görev, bir yandan memurlar, bir yandan işçiler, bir yandan da sözleşmeliler eliyle sürdürülüyor.

Kurumun denetimiyle, bir yanda Gençlik ve Spor Bakanlığı, bir yandan Maliye Bakanlığı, bir yandan Yüksek Denetleme Kurulu, bir yandan Kurumun kendi organları, bir yandan da Türkiye Büyük Millet Meclisi görevli ve yetkili...

Bu kadar çok kurumun ve yetkilinin birbirini denetlemeğe uğraştığı bir ortamda ne tutarlı ve düzenli yürütüm ne de etkin denetim sağlanabilir. Nitekim yıllarca sağlanamamıştır.

Buna karşılık, yüksek öğrenim gençliği ile asıl ilgili olan, onların iyi yetişmelerinden asıl sorumlu bulunan yüksek öğrenim kurumlarının.

yurtlardaki eğitsel ve kültürel çalışmalar konusunda hiçbir işlevi yok...

Atalarımız "Horozun çok olduğu yerde sabah geç olur" demişler. Yurtlarımızda sabahın olması biraz da bu yüzden geç kalmıştır.

Bu yönetim ve denetim kargaşalığına artık bir an önce son verilmelidir.

Gençlik ve Spor Bakanlığının, Kredi ve Yurtlar Kurumuyla ilgili olarak bazı kadro değişikliklerine yönelmeğe başladığı görülüyor.

Böylece, öğrenci yurtlarında çok gecikmiş bazı atılımları yapabilmek ve geciken sabahı bir an önce oldurabilmek için iyi bir fırsat doğmuş sayılabilir.

Bu fırsatın iyi değerlendirileceğini umarız. ●

HUKUK

PASAPORT KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

PROF. DR. HİCRİ FİŞEK

● Pasaport verilmesini yasaklayıcı nedenler genişletildi, yurtdışına çıkmayla ilgili sınırlamalar arttırıldı.

● Kanunda her türlü yoruma açık deyimler kullanılıyor.

27 Şubat 1981 günle Resmi Gaze'de (no. 17264) yayınlanmış olan 2418 sayılı kanun ile, otuz yılını doldurmuş olan, Pasaport Kanununda yapılmış olan değişiklikler iki grup halinde toplanabilir:

I - Diplomatik, özel ve hizmet pasaportları ile ilgili değişiklikler: Bu alandaki değişikliklerin ilk bölümü, bu üç tür pasaportu alma hakkına sahip kişilerin eşlerinin, hizmet pasaportunda eşlerinin yanı sıra çocuklarının hangi koşullarla bu pasaportları alabilecekleri veya hak sahibinin pasaportunun refakat hanesine kaydedilebileceğini hükme bağlamıştır.

Hizmet pasaportu, yapılan değişiklikle, Türkiye'nin üyesi bulunduğu milletlerarası kuruluşlarda memur statüsü ile çalışmakta olan vatandaşlara da verilebilecektir.

Bu alanda yapılmamış olan iki değişikliğe değinmekte yarar görüyoruz:

Pasaport Kanununun 13. maddesinde, diğer kişiler arasında, "Yargitay, Danıştay, Sayıştay Başkanlarına ve Cumhuriyet Başsavcısına" diplomatik pasaport verileceği hükme bağlanmıştır. Pasaport Kanununun yürürlüğe girdiği tarihte henüz kurulmamış olan Anayasa Mahkemesinin Başkan ve üyeleri, kanunun dar bir yoruma tâbi tutulması halinde, diplomatik pasaport alma hakkından yoksun kalacaklardır. Böyle bir sonucu haklı ve yerinde bulmak mümkün değildir.

— Aynı durum, özel pasaportla ilgili hüküm dolayısı ile, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü ve Profesörleri için ortaya çıkmaktadır. Pasaport Kanununun 14. maddesi, diğer kişilerin yanı sıra, "Devlet bareminin 1, 2, ve 3. derecesinde bulunan askerî ve sivil erkâna" özel pasaport verileceğini hükme bağlamıştır. Devlet Personel Dairesinin 12. 11. 1976 gün ve 1976/741 sayılı istişarî kararında "Devlet baremi" kavramının, günümüzde değiştiği ve "görevlerin yönetim sorumluluğu" ve "Devlet içinde taşıdığı önem" olarak anlaşılması gerektiği yolundaki istişarî mütalâasına rağmen, sözü geçenler özel pasaport alma hakkından yararlanamamaktadırlar. Orta Doğu Teknik Üniversitesinin Rektör ve Profesörlerinin diğer üniversitelerdeki meslekdaşları ile aynı sorumlulukları ve önemi taşımakta olmalarına rağmen, uygulama yukarıda değinilen biçimdedir.

Pasaport Kanunu değiştirilirken, bu iki konunun açıklığa kavuşturulması ve Pasaport Konununun yürürlüğe girmesinden günümüze kadar Devlet yapısında meydana gelen değişiklilere uygun düşecek düzenlemelerin yapılması yerinde olurdu.

II. - Pasaport Kanununda yapulan değişikliklerin ikinci bölümü, pasaport verilmesinin yasaklandığı hallerde Türk vatandaşlarının seyahatlarının sınırlandırılmasına ve yasaklanmasına ilişkin hükümlerden oluşuyor.

Pasaport adı verilen belgenin, genellikle kabul edildiğine göre, iki işlevi vardır: Pasaport sahibinin medeni halini ve vatandaşlığını kanıtlamak; bu kişiye ülkesinden çıkıp uluslararası sınırlardan geçme olanağını sağlamak.

Pasaportun bu ikinci işlevi, onun, seyyahat özgürlüğü ile yakın ilişkisini gösterir. Kişi, vatandaşı olduğu Devletin yetkili makamlarından pasaport, veya onun yerine geçecek bir belge almadıkça, yurt dışına çıkma özgürlüğünden yararlanamıyacaktır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 13. ve Anayasamızın 18. maddeleri bu özgürlüğü güvence altına almıştır. Anayasamızın anılan maddesine göre, "**Herkes seyyahat hürriyetine sahiptir. Bu hürriyet ancak millî güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçları ile, kanunla sınırlanılabilir... Türkler yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetine sahiptir. Yurt dışına çıkma hürriyeti kanunla düzenlenir**". Doktrinde, "yurt dışına çıkma özgürlüğünün kanunla düzenlenmesi" kuralını dar biçimde yorumlama ve bu özgürlüğe getirilecek sınırlamaların ancak "millî güvenliği sağlama" ve "salgın hastalıklardan koruma" nedenlerine dayandırılması eğilimi vardır. Buna rağmen, Pasaport Kanunumuzun, son değişikliklerden önce de bu konuda geniş sınırlamalar getirdiği bir gerçektir. Yapılan değişikliklerle ise, hem pasaport verilmesinin yasaklanması, hem de Türk vatandaşlarının seyyahatlarının sınırlandırılması veya yasaklanması nedenleri genişletilmiştir:

1 - Pasaport Kanunun 22. maddesine eklenen a-i bentlerinde belirtilen çeşitli suçların sanıklarına, bu suçları nedeni ile verilecek takipsizlik, beraat veya davanın düşmesi kararları kesinleşinceye kadar; mahkûmiyet kararı verilmiş ise hükümün infazı tamamlanınca-

ya kadar pasaport verilmesi yasaklanmıştır. Bu yasak kesindir ve idarenin takdir hakkı yoktur.

Sözü edilen suçların bir kısmı, pasaport verilmesinin kesin olarak yasaklanmasını haklı gösterebilirse de, bazı suçlar, örneğin Ceza Kanununun 356 ve 357. maddelerine aykırı hareketten doğan suçlar için bu tedbirin çok ağır olduğu düşünülebilir. Davaların uzaması olasılığı, durumu daha da ağırlaştırabilir. Bu nedenle, sanığa pasaport verilmesinin yasaklanıp yasaklanmıyacağını, davaya bakmakta olacak mahkemenin takdirine bırakmak, belki, daha yerinde bir çözüm olurdu.

2. 22. maddeye eklenen bir fıkra ile, yurt dışında kalmaları genel güvenlik bakımından sakıncalı görülen kişilerin, süresi dolan pasaportlarının yenilenmesi de kesin olarak yasaklanmıştır. Kanun bu gibilere ve , "**yetkili makamlarca haklı nedenlerle pasaport süresi uzatılmayanlara**" Türkiye'ye dönmelerini sağlamak üzere bir seyahat belgesi verilmesini öngörmektedir.

3. Pasaportu kaybedenlerden, "**bunu haklı bir sebebe dayandırmayanlara**" pasaport veya yurt dışına çıkış için bir belge verilmeyebilecektir. Oysa kayıp nedeninin "haklı" bir sebebe dayanıp dayanmadığını belirlemek çok zor olsa gerektir.

Yine aynı şekilde, bulundukları ülkeden sınır dışı edilmiş olan kişilere, sınırdışı edilme nedeni gözönünde bulundurularak, pasaport verilmeyebilecektir.

4. Türk vatandaşlarının seyyahatlarının sınırlandırılması ve yasaklanması ile ilgili hükümler içeren 24. maddede yapılan değişikliklerle, sadece belli ülkeler için geçerli pasaport verilmesi nedenlerine "**ekonomik ve siyasî**" nedenler eklenmiştir.

Sonuç olarak, Pasaport Kanununda yapılan değişikliklerle bazı sanıkların seyyahat özgürlüklerinin sınırlandığı belirtilebilir. Bu sınırlamalara neden olan suçların sayısının çokluğu ve bazı suçların böyle bir sınırlamaya neden sayılabilecek önemde olup olmadığı tartışılabilir. Ancak, sınırlamaların belli kanun maddelerine yollama yapmış olması, idarenin keyfî olabilecek işlemlerini önleme bakımından güven vericidir. Buna karşılık, kanunun eski metninde de bulunan, yeni değişikliklerde yer alan "**siyasî sakınca**", "**siyasî ve ekonomik**" nedenler gibi sınırları belirsiz, her tür yoruma açık deyimlerin varlığı, kanuna ve onun uygulanmasına karşı güvensizlik doğurabilecektir. Eski kanunlarda, kısmî ve önemli sayılabilecek değişikliklerin yapılması, âcil olan, veya öyle görülen, bazı ihtiyaçların, bir an önce, giderilmesini sağlayabilirse de, bu değişiklikler kanunun bütünlüğünü bozucu durumların ortaya çıkmasına yol açabilir; ya da çok eskimiş bir kanunu, günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, yeniden hazırlamak olanağı yitirilmiş olur. Bu bakımdan, Pasaport Kanununun tümü ile ele alınarak değiştirilmesinde, ve bu arada, seyyahat özgürlüğünü sınırlayıcı hükümlerin, Anayasamızın çizdiği çerçeve içinde düzenlenmesinde yarar olduğu kanısındayız.

DÜZELTME:

ARAYIŞ'ın 2 no.lu sayısında yayınlanmış olan "Vatandaşlık Yasası ve Değişiklikler" başlıklı yazının 26. sayfadaki ikinci paragrafının sonunda yer alması gereken cümle atlanmıştır:

"Ancak bu nedenle kaybettirme kararı, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde verilmiş ise, ilgilinin Türkiye'deki mallarının tasfiyesine (çıkartmada olduğu gibi) karar verilebilir."

Yine aynı sayfanın alttan dokuzuncu satırındaki "**karıştırılmaması**" kelimesinin "**karıştırılması**" olması gerekirdi.

Düzeltir, özür dileriz.

BESLENME

İnsanlığı tehdid eden tehlike:

AÇLIK VE KÖTÜ BESLENME

- **Dünyada ve Türkiye'de açlık ve kötü beslenme sorununu çözmek çok zor değil.**
- **Türkiye'de kötü beslenme sorununun çözülememesi, bolluk içinde yokluk demek olur, Allah'ın topraklarımıza verdiği bereketin değerini bilememek olur.**
- **Daha sağlıklı bir ekonomik ve sosyal düzende, bugünkü ulusal gelir düzeyimizle bile, insan sağlığına çok şey katılabilir.**

BUGÜN dünyamızda yüz milyonlarca insan kötü beslenmenin kıvranışı içinde. Özellikle beş yaşının altındaki çocuklarda kötü beslenme daha yaygın ve bu yaştakilerin hastalık ve ölümlerinde başlıca bir etken oluyor.

Kız çocuklar oğlan çocuklara göre daha kötü besleniyor. Uluslararası kuruluşların yaptıkları çalışmalarda, dünyanın bir çok bölümünde bu durum kanıtlanmış.

Kötü beslenmenin temel nedeni yoksulluk... Fakat bunun yanı sıra, kötü beslenme alışkanlıkları ve aile içinde yiyeceklerin bölüşümü de bir ölçüde rol oynuyor.

Kötü beslenmenin hepsinden daha önemli bir nedeni ise, gerek dünyada gerek birçok ülkelerde gelir dağılımı adaletsizliğinin çok ileri boyutlara varmış olması...

Her toplumda, yoksul, gelirinin büyük bir bölümünü beslenme için ayırıyor. Dünya Bankasınca açıklandığına göre Hindistan'da halkın yüzde yirmisi ortalama olarak gelirlerinin yüzde 83'ünü gıda için ayırmak zorunda kalıyor. Tüm öteki gereksinimlere giden gelir sadece yüzde 17... Endonezya'da yapılan bir araştırma ise, yoksullar arasında beslenme için ayrılan gelir oranını yüzde 86 olarak belirliyor.

Yoksul, gelirinin büyük bir bölümünü gıda maddeleri için ayırmakla kalmıyor, aynı zamanda en ucuz ve en düşük nitelikte gıdalarla beslenmeğe çalışıyor. Ailede bu zor işi üstlenen ve omuzlayan da kadın.. Gününün büyük bir bölümünü daha az para ile daha iyi beslenebilmeye ayırıyor. Ekmeğini, bulgurunu, eriştesini, salçasını, yapabileceği her şeyi artık kendi yapmağa çalışıyor.

Cava köylerinden birinde yapı-

lan çok ilginç bir araştırma var... Buna göre, kadın günde ortalama 11 saat çalışıyor. Bu onbir saatın yaklaşık altı saati aileye gelir getiren işlere ayrılmakta... Toprak ve hayvanlarla uğraşmakta, başkasının yanında ücretle çalışmakta ya da pazar işlerine koşmakta. Geri kalan beş saatin iki saati, odun toplama, tezek hazırlama, temizlik yapma ve çocuklara bakma gibi yüzlerce ev işine ayrılmakta. Ailenin yemeğini hazırlamak ise kadının üç saatini alıyor. Sınırlı para ile ailenin beslenmesi için yapabileceği her şeyi yapmağa çalışıyor. Kadın olmasa, insanlık yoksulluğa dayanamayacak bir bakıma.

KÖTÜ BESLENME KENTLERDE DAHA ÇOK YAYGIN

Bugüne kadar genel kanı, yoksulluğun daha çok kırsal alanlarda yaygın olduğu biçimindeydi. Oysa bu alanda yapılan sayısız araştırmalar, kent alanlarında yoksulluğun daha yaygın ve kötü beslenmenin daha etkili olduğunu göstermektedir. Kuşkusuz bunun nedenleri, kentlerde gıda maddelerinin daha pahalı olması ve yoksulların sınırlı bütçelerinin daha büyük bir bölümünü kira, ısınma ve ulaşım gibi giderler için ayırma zorunda kalmalarıdır.

Kötü beslenmenin temel nedeni parasızlık olmakla birlikte, alışkanlık, bilgisizlik ve geleneksel davranışlar da kötü beslenmenin boyutlarını her toplumda arttırıyor. Bu durumun başlıca kurbanları yeni doğmuş çocuklar... Ana sütüyle beslenmede altıncı aydan başlıyarak katı gıdaları katmamak ve süt vermeğe oniki ayın çok üstündeki aylarda da devam etmek, uluslararası kuruluşların gözlemlerine göre, her toplumda yaygın olan bir kötü beslenme alışkanlığı. Ülkemizde yer yer bu sürecin daha da uzadığı görülüyor. Aynı yoksulluk düzeyinde olanlardan daha iyi eğitilmiş anaların çocuklarında beslenme bozukluğu daha az.

ANALARIN VE ÇOCUKLARIN DURUMU

Kötü beslenme alışkanlıklarının ikinci büyük kurbanı, çocuk besleyen ya da emziren analar... Kızlar arasında eğitimin, özellikle bu konulardaki eğitimin yaygınlaşması bu sorunlara etkili çözümler getirebiliyor.

Bilgisizliğin ve geleneklerin yarattığı kötü beslenme alışkanlıklarının üçüncü kurbanı, kız çocukları... Kuşkusuz toplumdan topluma bu durum değişiyor. Gerçek o ki, yoksulluğun aşırı ölçülere ulaştığı ailelerde, bu durum aile bireyleri arasında yiyecek maddelerinin bölüşülmesini de etkiliyor. Değişik ülkelerde bu durumu saptayan araştırmalar yapılmış. Ailenin ekmeğini kazanan, sofrada öncelik alıyor. Kadınlar erkeklere göre daha az yiyecekle yetinme durumunda kalıyorlar.

Çocuklar için durum daha da içler acısı. Bir çok ülkede beş yaşına kadar olan çocuklar, yetişkinlere göre daha kötü durumda... Özellikle bu çocuklar arasında, kendi yiyeceğini bulma ve alma hareketliliğine erişememiş üç yaşın altındakiler, ailenin kazanından en az pay alanlar.

Yoksulluğun insan onurunu ne kadar ayaklar altına aldığını sergileyen acı gerçekler bunlar. Bir çok toplumlarda bu acı gerçeklerin en

İÇME SÜTÜNÜN BESLENMEDEKİ ÖNEMİ

ÜLKEMİZDE toplum beslenmesi üzerine yapılan araştırmalar, vücudun günlük besin gereksiniminin büyük ölçüde bitkisel kaynaklardan, özellikle tahıl ürünlerinden karşılanmakta olduğunu göstermektedir. Oysa bitkisel besinler vücudun tüm gereksinmesini karşılayabilecek yeterlikte değildir.

Beslenme; belirli yiyeceklerle yönlendirilmektedir ve sonuç da, bu amaçla yapılan masraflara karşın, dengesiz beslenme durumu ortaya çıkmaktadır. Büyük kentlerimizde de günlük besin gereksinmesi yeterince karşılanmamakta veya bazı durumlarda gereğinden çok besin alınmaktadır.

Bu durumda, beslenme açısından sütün önemini kamuoyuna duyurmakta yarar vardır.

SÜT EŞSİZ BİR BESİNDİR

Süt canlının gelişmesi, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli tüm ögeleri yapısında bulunduran eşsiz bir besindir. Toplum beslenmesinde çok önemli yeri olan süt, özellikle çocuk sağlığı yönünden vazgeçilmeyecek, yokluğu ya da eksikliği yapısal bozukluklara, zeka gerilemelerine ve bir takım hastalıklara neden olacak bir besindir. Kuşkusuz bir dönemden sonra çocuk beslenmesini yalnızca sütle sürdürmenin bazı sakıncaları vardır. Ancak, beslenmenin sosyal ve ekonomik güçlükler nedeniyle giderek zorlaştığı günümüzde, süt başka yiyecekleri destekleyen, eksiklikleri kapatan, daha önemlisi, çocuk olsun yetişkin ya da yaşlı olsun herkesi, çalışmalarında verimli ve yaratıcı yapan bir beşindir.

İÇME SÜTÜ ÖTEKİ SÜT ÜRÜNLERİNDEN DAHA DEĞERLİDİR.

İçme sütü, yapısındaki doğal niteliklerden tam olarak yararlanılması nedeniyle, öteki süt ürünlerinden daha değerlidir. Sütten yapılan başka süt ürünlerinde, kullanılan yöntemler sonucu, bazı kayıplar olmaktadır. İşleme amacına göre, ürün, yalnızca birkaç ögece zengin kalmaktadır.

Örneğin, tereyağı, yapısındaki süt yağı nedeniyle ve yağda eriyen bazı vitaminler bakımından zengin bir kalori kaynağı olması nedeniyle, değerli ve bir yaşa kadar yararlı bir besın maddesidir. Peynir ve süt tozu, yapılarındaki zengin protein, kalsiyum ve fosfor yönünden değerlidir.

Ama içme sütü, birçok ögeleri tek başına yapısında bulundurmaktadır.

SÜTÜN ÖZELLİKLERİ

Bir litre süt, tek başına, yetişkinlerde günlük kalsiyum ve fosfor gereksinmesinin tümünü, çocuklarda ise tüme yakın bölümünü karşılar. Bu nedenle, özellikle gelişmekte olan çocukların kemik ve diş yapılarının oluşumunda gereklidir.

Protein yönünden zengin bir kaynak oluşu, onu, hücrelerin yapısında ve onarımında önemi çok büyük yaşamsal bir öge durumuna getirmiştir. Bir litre sütle alınan protein, yetişkinlerin ve çocukların günlük protein gereksinmelerinin yarısını karşılamağa yeter. Teknolojik gelişmesini tamamlamış ülkelere bakıldığında, toplum beslenmesinde hayvansal proteinin büyük yeri olduğu görülür. Hayvansal proteini yeterince alan insanların, eksik alanlara göre, boy ve ağırlıkça fazla, ömürlerinin uzun olduğu saptanmıştır.

Yalnızca sütte bulunan süt şekeri, yani laktoz, beyin ve sinirlerin yapısında çok önemli rol oynamakta, kemik ve diş oluşumunu kolaylaştırmakta, etin sıkı bir biçimde gelişimini sağlamaktadır ve ancak barsakta parçalandığından, barsak tepkimelerine uygun asitli bir ortam oluşturarak barsak flora'sını düzeltmektedir.

Süt, sindirimi çok kolay ve enerji sağlama yönünden de güçlü sayılabilecek bir besindir. Günlük kalori gereksinmesinin büyük bir bölümünü vermektedir. Süt yağının yapısındaki, fizyolojik değeri çok yüksek çeşitli yağ asitleriyle, yaşamsal fonksiyonların yürütülmesini sağlayan enzimler ve vitaminler de içme sütünü değerlendiren ögelerndir.

büyük kurbanları kız çocukları ve kadınlar. Çocukluk ya da yetişkinlik çağlarında ailenin sofrasından daha az pay alanlar kız çocukları ya da analar..

SORUNU ÇÖZMEK ZOR DEĞİL

Yoksulluk ve kötü beslenme sorununu çözmenin çok da zor olmadığını, Dünya Bankasının bir raporunda yer alan şu cümleler kanıtlıyor:

"Dünya ölçüsünde gelir daha iyi dağıtılmış olsa, bugünkü hububat üretimi, her adama, her kadına, her çocuğa günde 3.000 kalori ve 65 gram protein sağlamaya yetecektir. Bunlar gerekenin çok üstünde sayılardır. Dünya buğday üretiminin sadece yüzde ikisini aç ağızlara aktarabildiğimiz takdirde, kötü beslenme ortadan kalkmış olur."

Bu açıklama da gösteriyor ki, gerek dünya ekonomik düzeninde gerek bazı ülkelerin iç düzeninde küçük düzeltmelerle beslenme sorununu çözüm yolunda küçüksenemiyecek adımlar atılabilir.

Bu durumda Dünya nüfusunun önemli bir bölümünün açlık çekmesi mazur gösterilemez.

Özellikle Türkiye gibi, hemen tüm besin maddelerinin bütün halkımıza, hattâ birçok bölge ülkeleri halkına da yetecek kadar yetiştirebileceği bir ülkede ise, kötü beslenmenin mazur gösterilmesi hiç söz konusu olamaz.

Türkiye'de böyle bir durum, varlık içinde yokluk demek olur; bolluk içinde açlık demek olur; Allah'ın topraklarımıza verdiği bereketin değerini bilememek olur.

Tarımsal üretim plânlamasıyla, toprağın verimini yükseltici önlemlerle ve gerekli Devlet desteğiyle, üretim dengeli biçimde arttırılabilir. Bunun yanı sıra halkımıza sağlıklı ve ucuz beslenmenin yolları da öğretilmekle, ülkemizde beslenme sorunu temelinde çözülebilir. Açıkta kalanımız olsa bile aç kalanımız olmaz.

Kaldı ki, ARAYIŞ'ın geçen sayısında, "Konut Sorunu" ile ilgili yazıda açıklandığı gibi, açıkta kalanlar sorununu da, yaratıcı halkımızın katkısıyla çözmek o kadar zor değildir.

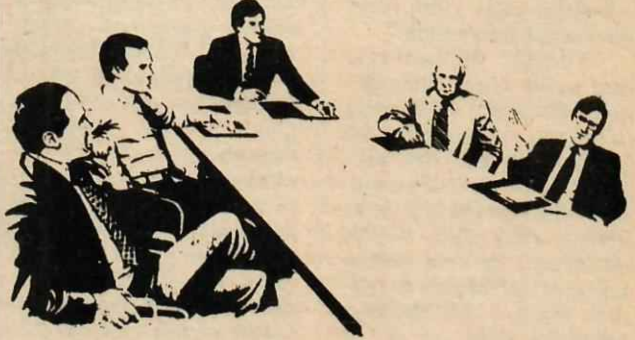
Ama insan unsurunu dikkate almıyan ekonomik politikalarla, insanlarımızın sağlığı, bir avuç varlıklının aşırı kazancına feda edilmiş olur.

Ekonomik sorunlar ve politikalar, sosyal sorunlardan ve politikalardan soyutlanamaz.

Daha sağlıklı bir ekonomik ve sosyal düzende, bugünkü ulusal gelir düzeyimizle bile, insan sağlığına çok şey katılabilir. ●

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

BASIN - YAYIN Genel Müdürlüğü verilerine göre, ülkemizdeki süreli yayınların (günlük gazete, haftalık, aylık dergi) sayısı 400 dolaylarında. Bu süreli yayınların bir bölümü, abonelere posta ile gönderiliyor. Büyük bölüm ise, satışa çıkarılıyor.

Günlük, haftalık ve aylık olarak yayınlanan ve okuyucuya sunulan yayınlar, ülke çapında dağıtımı gerçekleştiren, iki büyük dağıtım örgütünün saptamalarına göre 30 bin ünitede gerçekleştiriliyor. Bu üniteler seyyar bayii, tezgah, büfe ve bakkallardan oluşuyor. Belirtilen ünitelerde günde 2 milyon 500 bin gazete ve haftada da 2 milyon dolayında dergi satılıyor.

* * *

Adı geçen periyodik yayınların, örneğin ARAYIŞ'ın sizlerin eline nasıl ulaştığını biliyor muydunuz? Kısaca özetlersek; Ankara'da basılan ARAYIŞ, matbaadan doğruca ana dağıtım şirketine gitmekte ve ana dağıtım şirketince, bellibaşlı merkezlere gönderiliyor. Bellibaşlı dağıtım merkezlerinden ise il ve ilçeler başbayilerine gönderilen paketler isteğe göre bayilere veriliyor.

Bayilerden ise, siz okurlarımız ARAYIŞ'ınızı almaktasınız. "İÇİMİZDEN BİRİLERİ"ne konuk olarak, bu kez, bayileri davet ettik.

Ankara Umum Gazete Bayii ve Satıcıları Derneği'nin yönetici ve üyeleri ile biraraya geldik. Derneğin 750 üyesi, bu kadar da, ·yaşları henüz 18'i doldurmamış· aday üyesi var. Ayrıca yaşları 9-15 arasında değişen satıcı çocuklar var ki, bunların sayısı zaman zaman, özellikle yaz aylarında bine ulaşıyor. Dernek, gereken durumlarda bu küçük bayileri de koruyor.

Ülkelerin gelişmişlik ölçümlerinin ve kültür düzeylerinin bazen, süreli yayınların tirajı ile belirlendiği çağımızda, toplumumuza, bu süreli yayınları iletilmekle kültüre katkıda bulunan bayilerin sorunlarını inceler ve yetkililerin dikkatine sunarken, umarız ki, çözümler bir an önce bulunur..

"GAZETE BAYİLERİ İLE GÖRÜŞME"

- "Yakında vergi yasaları çıktı. Bu arada, bizim için yerine getirilmesinde zorluklarla karşılaşacağımız maddeler de yeralıyor. Ayrıca bizden istenilen vergi miktarı da çok fazla..."
- "Gazete ve dergi satılan yerlerde, perakende satış fişi yerine, tekel maddelerinde olduğu gibi, belirli bir miktara, mesela 10 bin liraya kadar satışların isimsiz bir fatura ile çıkışının yapılması sağlanmalıdır."
- "Bizim yaptığımız iş bir kamu hizmetidir. Kâr haddimiz sınırlıdır. Yetkililerimiz lütfen bizi içinden çıkamayacağımız vergi işleri ile yormasınlar. Durumumuzu tekrar değerlendirip, vergimizi alsınlar."

SORU: **Ankara Umum Gazete Bayii ve Satıcıları Derneği Yönetici ve üyeleri olarak, sizlerin dert ve isteklerinizi dinlemek istedik. Bize göre, sizlerin yaptığı iş, herhangi bir gazete ya da dergiyi her sabah okuyucuya iletmenin ötesinde, günümüzde değeri giderek artan yayın organları yoluyla, toplumun, nefes almak gibi doğal ihtiyacı haline gelen, kültür gereksiniminin karşılanması bakımından çok önemlidir. Bu işlevinizi yaparken karşılaştığınız güçlükler var mıdır?**

YANIT: Mesleğimize ilişkin övünç verici sözlerinize öncelikle teşekkür ederiz. Bizler, sizlerin de bildiğiniz gibi, her sabah gün ağarmadan önce işimizin başında oluruz. Kimimizin büfesi vardır. Kimimiz ise seyyar bayi olarak görev yaparız. Bizim de, postacılardan kalır yanımız yoktur. Seyyar arkadaşlarımız, sırtlarınki askıya koydukları en az 50 kiloluk gazete ve dergiyi eritmeye çalışırlar...

Geçen dönemde, çeşitli yayın organlarını okuyucularımıza, yani abonelerimize ulaştırırken, bunların siyasal yanlarına göre, başımıza çeşitli işler gelirdi. Bazı gezeteleri veya dergileri satmaya zorlanırdık, bazılarını da satmamız engellenirdi; Özellikle bazı semtlerde can kaygısıyla bazı yayınları alıp satamadığımız olurdu. Allaha şükür, şimdi bu gibi durumlar kalmadı. Yalnız bu arada ortaya çıkan bir sorun var ki tüm arkadaşlar olarak belimizi büküyor.

SORU: **Ne gibi bir sorun?**

YANIT: Siz de bilirsiniz.. Yakında vergi yasaları çıktı. Bu arada, bizim için yerine getirilmesinde zorluklarla karşılaşacağımız maddeler de yeralıyor. Ayrıca bizden istenilen vergi miktarı da çok fazla..

SORU: **Vergiden kastınız, yıllık olarak Maliye'ye verdiğiniz gelir Vergisi mi?**

YANIT: Evet. Mesela, bir arkadaşımızı örnek verelim. Bu arkadaşımız geçen yıl 25 bin lira vergi vermişti.. Yeni yasaya göre biz en az 50 bin lira vergi vermek zorundaymışız. Bizi ikinci sınıf kabul etmişler. Bu sınıfta yeralanlar büyük iş adamları gibi en az 50 bin en çok 600 bin lira vergi vereceklermiş. Bizim aldığımız belli, sattığımız bel-

li.

SORU: Peki, siz mükellef olarak ne kadar vergi vermek isterdiniz? Daha doğrusu, kendi ölçülerinize göre, yıllık vergi ödeme gücünüz nedir?

YANIT: Bir kere bizden peşin vergi almamalılar. Bu ikinci sınıf vergi diliminde bulunanlar 50 bin ile 600 bin lira arasında vergi vereceklermiş. Bizi niye 600 bin lira vergi ödeme gücü olan büyük işadamları ile aynı kefeye koyuyorlar? Biz bir de deftere tabiyiz. Muhasebeci arkadaşa yılda en az 10 bin lira veriyoruz. Biz deriz ki, bu vergi işi için en son üç yılda ödediğimiz verginin ortalaması bizden alınmalı, bu arada -helal olsun- muhasebeciye verdiğimiz 10 bin lira da vergi olarak istenilmelidir. Ama, bizi defter tutma işinden kurtarmalılar..

SORU: Bu durumda sizin vergi yasası ile ilişkiniz yıllık gelir vergisi miktarından kaynaklanıyor..

YANIT: Sadece bu değil. Birde vergi usul yasası değiştirilmiş. Buna göre perakende satış fişi verilmesi ya da günlük bir deftere geçirilmesi gerekiyormuş.. Bizim Derneğin araştırmalarına göre, Türkiye'de, gazete ve dergiler 30 bin civarında ünitede satılıyor. Bu üniteler seyyar, tezgâh, büfe ve bazı yerlerde bakkal şeklinde oluşmaktadır. Gene bizim araştırmamıza göre, iki nüshalı bir perakende satış fişinin kırtasiye olarak maliyeti 15 kuruş civarındadır. Son satıcı olan bayi ise bir gazeteden 100 kuruş kazanmaktadır...

SORU: Yani, sizden satacağınız her bir gazete için perakende satış fişi mi istenmektedir?

YANIT: Evet. Bir gazeteden 100 kuruş kazanıp, bize maliyeti çift nüshalı olarak 15 kuruş civarında olan perakende satış fişi kesmemiz istenmektedir. Bu kazanca göre, fiş kesemeyeceğimiz açıktır. Biz, bu olmayacak işin en kısa sürede halledileceğini umuyoruz. Yasada belirtilen, fiş kesilmemesi durumunda, yazar kasa kullanmamız gerektiği bize anlatıldı. Ancak bu durumda da, seyyar dağıtıcılıkta tezgâh gibi ünitelerde kasa işi nasıl hal yoluna konulacaktır? Hem sizlerin de takdir edeceğiniz gibi, gazete satışları sabah 1,5-2 saat gibi kısa bir sürede gerçekleşmektedir. Bu sürede hangimiz perakende satış fişi kesebilir, ya da yazar kasa kullanabilir? Buna mutlaka çare bulunmalıdır.

SORU: Bu durumun çözümü için sizin öneriniz var mı?

YANIT: Evet. Türkiye'de her gün 2 milyon 500 bin civarında gazete ve haftada 2 milyon civarında dergi satılmaktadır. Gazete ve dergi satılan yerlerde, perakende satış fişi yerine, tekel maddelerinde olduğu gibi, belirli bir miktara, mesela 10 bin liraya kadar satışların isimsiz bir fatura ile çıkışının yapılması sağlanmalıdır. Ayrıca, bize gelen şeyleri mal kabul edersek, bu mallar bize büyük şirketlerden faturalı olarak gelmektedir. Yani otomatik kontrol yapılmış olmaktadır. O nedenle bizim işimizde, hile-hurda yapılması olanaksızdır. Bu vergi durumlarımız bir düzene konulursa, hakça ve adaletli bir şekilde planlanacak vergiyi ödemeye hepimiz candan hazırız. Yetkililerin durumumuzu kısa sürede ele almalarını bilhassa bekliyoruz.

SORU: Dedikleriniz konusunda, özellikle perakende satış fişi ile yazar kasa uygulamasında ortaya çıkacak aksaklıkları herhâlde herkes kabul eder. Öteki konu için, yani gelir vergisi dilimlerinin değiştirilmesi için, ilgililer ne düşünürler bilemeyiz.

Peki dernek olarak vergi konusu dışında başka istekleriniz var mı? Biz

VERGİLER

HER SATILAN GAZETE HER SATILAN EKMEK İÇİN FİŞ Mİ KESİLECEK?

DERGİMİZİN bu sayısında, "İçimizden Birileriyle" bölümünde gazete satıcılarının temsilcileriyle yapılan bir konuşma yer alıyor. Ortaya atılan şikayet konularından biri de, yeni vergi yasalarına göre, gazete satıcılarının her gazete sattıkça fiş kesmek zorunda kalmaları. Her fişin gazete satıcısına maliyeti de yaklaşık 15 kuruşmuş.

Durumu, Dergi olarak biz de araştırdık ve bazı gazete satıcılarının, her gazete ya da dergi için böyle bir fiş kestiğine tanık olduk. Ne kadar zor bir iş olduğu ortada, alıcı için de bekleme süresini uzattığından yakınma konusu...

Vergi yükümlüleri için böyle bir zorunluluk Vergi Usul Kanununda yapılan değişiklikten kaynaklanıyor.

Yasada yapılan değişikliğe göre, işletme hesabıyla ilgili defter tutan ikinci sınıf tüccarlar, işletme hesabı defteri yanında günlük perakende satış ve hasılat defteri tutmakla da yükümlü kılınmışlardır. Bakkal, manav, fırıncı, gazete satıcısı gibi milyonlarca insanı ilgilendiren bir hükümdür bu...

Yine yasaya göre, günlük perakende satış ve hasılat defterinin noterce tasdik zorunluluğu vardır. Günlük satışlar ve alınan paralar, tek tek ve günü gününe bu deftere geçirilecektir.

Her işlemin, özellikle çok sayıda kişilere yapılan küçük satış işlemlerinin tek tek ve satış yapıldıkça deftere geçirilmesinin güçlüklerini gören yasa, bu konuda kolaylaştırıcı bir hüküm de getirmiştir. Buna göre, günlük satışlar, perakende satış fişleri ya da makinalı kasaların kayıt ruloları ve diğer belgelere dayanılarak, tek tek yerine günlük toplam olarak günlük perakende satış ve hasılat defterine geçirilebilir.

Küçük esnafın yakınmasına yol açan hükümler bunlar... Günde binlerce insana satış yapan küçük işyerleri bu düzenlemelere nasıl uyacak? Makinalı bir kasanın fiyatı bugün en az 250 bin lira. Bunu alamaz. Ekmek sattıkça, sigara sattıkça, kibrit ya da gazete sattıkça, her satışı tek tek deftere işleyemez. Perakende satış fişi kesmek de kolay bir iş olmadığı anlaşılıyor.

Yükümlüler genellikle vergi yasalarının getirdiği düzenleyici hükümlere uymak isterler. Ancak bu düzenlemelerin de gerçeklere uygun düşmesi, her işyerinin özel koşullarına göre esneklik taşıması gerekir. Yoksa bile bile, istemeye istemeye, yasalara karşı uyumsuzluk başlar.

Bugün, bakkalınızda, fırınınızda ya da gazetecinizde bir gözlemde bulunun, yukarıda belirtilen hükümlerin uygulanıp uygulanmadığına kendiniz tanık olabilirsiniz.

Yetkililer, vergi yasalarının aksayan ya da gerçeklere ters düşen yönlerinin en yakın bir sürede düzeltileceğini açıklamışlardı. Küçük esnafın vergi yasaları karşısında belirttiği yakınmalar da, umarız ki, gün yitirmeden ele alınsın! ●

sizi burada sadece Ankara'nın Umum Gazete Bayii ve Satıcıları Derneği olarak değil yurdumuzda aynı işlevi gören kişilerin temsilcisi olarak da görüyoruz.

YANIT: Sağolun. Bizim bir sorunumuz da, Ankara Belediye Başkanlığının büfe kiralarını arttırma yolunda her yıl aldığı kararlardır. Gazete büfelerinin kiraları, Belediyenin aldığı bir kararla -4 Kasım 1980 tarihinde- yüzde yüz artırıldı. Her ne ise bilmiyoruz ama, biz, "Musahhaf" değil, "Gayrimusahhaf"mışız. Yani özetle, belediye yüzde 100 zam yapıyor ve bizim yapacağımız bir şey yok. İstenilen kirayı vermeye mecburmuşuz. Belediyenin diğer dükkânlarında böyle bir uygulama olmadığını işittik. Bizi de, kiraların her yıl yüzde 100 artmadığı bir kesimde görseler iyi olur. Yoksa bir kaç yıl sonra gazete-dergi satan büfelerin yerine, yiyecek maddeleri satan büfelerin açılması işten bile değil... Çünkü ben gazetede 100 kuruş kazanıyorum. O ise, bir sandviçte 5-10 lira kazanıyor..

Bizim Ankara'daki Derneğin şu anda üye sayısı 750. Bir de aday üyelerimiz var. Bunlar 18 yaşını doldurmamış olanlar. Bunlar da en az 750 kişi. Bir de ufak çocuklar var ki, bunların sayısı da bine yakın. Yani diyebiliriz ki, bunların kazancı ile 6 bin nüfus geçinmektedir. Bizim yaptığımız iş bir kamu hizmetidir. Kâr haddimiz sınırlıdır. Yetkililerimiz lütfen bizi içinden çıkamayacağımız vergi işleri ile yormasınlar. Durumumuzu tekrar değerlendirip, vergimizi alsınlar. Bu dertlerimizi vatandaşa aktarmada yardımcı olduğunuz için tekrar teşekkür ederiz.

ARAYIŞ: Asıl biz teşekkür ederiz. "İçimizden birileri"nin sorunları, hepimizin sorunlarıdır. İleriki sayıda, yeni bir toplum kesitinden "İçimizden birileri" ile buluşmak üzere hoşçakalın. ●

MUSİKİ

ÇAĞDAŞ VE ÖZGÜN TÜRK MÜZİĞİ

Necdet SUMER

● Müziğimizde evrenselin kapısı henüz açılabilmiş sayılmaz. Bu kapıya yürümeyi Atatürk başlatmıştır. Ama müzik sanatıyla uğraşanlar karşılarında hep iki kapı görmüşlerdir. Kimi kapılardan birine kimi de öbürüne yönelmiştir. Çağdaş ve özgün bir ulusal kültürel bileşimin henüz gereğince oluşturulamamış olmasındandır bu...

● Doğada herhangi bir ses, kulağımızın kolay sezemediği başka sesleri de içinde taşır; tıpkı ışığın kendi içinde sakladığı yedi renk gibi...

● İlk adım tek sesi duyabilmek, anlıyabilmektir. Doğa'nın gerektirdiği çok sesli uyumu yaratmanın düğümü buradadır.

TOPLUMUMUZUN bazı kesimlerindeki kutuplaşma ve biribirinin dilinden anlamama eğilimi, müzikte de kendini gösteriyor. Birçok alanda olduğu gibi, müzikte de, biribiriyle uzlaşıp bileşime varması gerekenleri, biribirinin karşıtı imiş gibi görenlerimiz vardır.

Pekçok ülkede, o ülkenin geleneksel müziğiyle çağın evrensel müziği bir arada yaşar. İkisi de biribirinden etkilenerek gelişmelerini sürdürür ve bir bileşime varır. Ama Türkiye'de "Batı müziği-Türk müziği" biçiminde veya "çokseslilik-tek seslilik" biçiminde sürdürülen tartışma, bazen neredeyse karşılıklı düşmanca bakışlara kadar varan bir kutuplaşmaya dönüşmektedir.

Bu kutuplaşmanın doğurduğu ortamda da üzerinde düşünülmesi ve çalışılması gereken asıl sorun gözardı edilmekte veya bir türlü görülememektedir.

Toplumumuzda bugün müzik sanatının içine düştüğü bu tıkanıklığı açacak ve evrensel boyutta özgün bir bileşimin düşünsel temelini oluşturacak bir çözümlemeye gereksinim vardır. Bir tür "bileşim kuramı" niteliği taşıyacak olan böyle bir çözümlemenin örneklendirme ile birlikte ortaya çıkarılması gerekir kuşkusuz. Başka bir deyişle, örneklendirmeler kuramsal bir çözümlemenin düşün temeline dayandırılmalıdır. Ancak böylelikle ortaya çıkacak bir bileşim yaşama geçirilebilir ve kavranılabilir bir nitelik kazanacaktır.

Amacımız bu nitelikte bir çözümlemenin düşünsel düzlemine ilişkin temel düğüme değinmektedir. Bu düğüm, şöyle dile getirilebilir: Herhangi sesin, ses gruplan içinde erimiş birer kişiliksiz varlık olmaktan çıkması ve birim varlık niteliğini kazanması gerektiğinin bilincine varmak.

HER SES BAŞKA SESLERİ DE İÇERİR

Kişiliğin doğabilmesi, ya da sözkonusu olabilmesi için, kişiliği taşıyacak varlığın öncelikle birim varlık olarak doğabilmesi, yani ayrımlanabilir olması gerekir. Ses için bu, tek başına anlam taşıyabilir olması demektir. Daha açık anlatabilmek için bir örnek vermek gerekirse; müzikte, şu ya da bu biçimde biraraya gelmiş ses gruplarını (sistemi ya da melodik ve armonik grupları) topluma; birim varlık niteliğindeki ses'i de bireye benzetebiliriz. Müziğin toplumsal-kültürel yapılardan soyutlanamaz olmasının ana nedeni burada yatmaktadır.

Eğer bugün toplumumuzda çeşitli kültürel yapıların farklı sistemlerine giren ve bu sistemlerden kaynaklanan müzik ürünleri yanyana, ama bir kargaşa görünümünde bulunuyorsa, nedeni, bu geleneksel-kültürel sistemlerin toplumda ayrı ayrı varlık gösterecek ortamlar (toplumsal-kültürel yapılar) bulabilmesindedir. Tıkanıklığın

temel nedeni de farklı kültür sistemlerine dayalı bu ürünlerin henüz çağdaş ve evrensel boyuta açılacak bir özgün bileşime sokulamamış olmasındadır. Dahası, böyle bir bileşim yolunda kesişebilecek ana noktalar bile henüz saptanabilmiş değildir.

Bu açıdan bakıldığında, yukarıda belirlenen düğüm özgün bir bileşim yolunda ana **kesişme noktası** olarak alınabilir. Öyleyse, tıkanıklığın çözümü için öncelikle **ses'in tutsaklıktan kurtulması** gerekir. Bu da, ses'e gruplar içinde erimemiş, dinlenilebilir, anlam taşıyabilir bir **birim varlık** niteliği, bağlı olarak da **kişilik** tanınması demektir.

Sese varlık ve kişilik tanımak elbette sesi boşluğa itmek demek değildir; yani, müzik ürününü bir sistemsizliğe (kuralsızlığa ya da yasasızlığa) itmek değildir: **kişilikli seslerin** gruplaşmalarını sağlamak, ya da **gruplaşabilir** kişilikli sesler yaratmak demektir ki, bu, kaçınılmaz olarak yine (kurallara, yasalara dayalı) bir düzeni öngörür.

Doğada herhangi bir sesin (kulağımızın kolay algılayamadığı, kolay sezemediği) başka sesleri de içinde taşıdığı bilinmektedir; tıpkı ışığın kendi içinde gizlediği yedi renk gibi. Ana sesle birlikte, ama daha zor duyulan bu sesler (**"doğuşkanlar"**; İng. **overtones** yani **"üst sesler"**) sayı ve nitelik bakımından değişmez bir düzen gösterirler. Demek, doğada ilk anda tek bir ses gibi algılanan bir doğal ses, çok ve değişik başka sesleri de içinde taşımaktadır. "Doğuşkanlar"dan yoksun bir "saf" ses ise ancak özel elektronik araçlarla elde edilebilmekte; fakat bu sesler "müzikalite"den, yani etkili anlatım gücünden yoksun olmaktadır.

ÇOKSESLİLİK - TEKSESLİLİK TARTIŞMASI YAPAYDIR

Görülüyor ki, çokseslilik-tekseslilik tartışması gerçekte yapaydır. Doğada tek seslilik yoktur.

Bir toplumsal-kültürel yapıda müzik, doğadaki çok sesliliğe uygun bir evrim yolunda geliştirilmemişse, ya da geliştirilmemekte direniliyorsa, bu, o toplumun kendi kültürel yapısından doğan bir tıkanıklığın sonucudur. Böyle bir toplumun müziğindeki ses, o toplumdaki birey ve kişi gibi, henüz gereği boyutta doğamamış, henüz başıbaşınalık kazanamamış demektir.

Müzik sanatımızdaki tıkanıklık işte bu toplumsal-kültürel ana düğümde yatmaktadır. Bu düğümün bilincine varılması ve çözümü yoluna gidilmesi ile müziğimizde evrensel boyutun (senfonik yaratmanın) kapıları açılacaktır.

Toplumda süregelen geleneksel-kültürel farklı müzik anlayışlarını ve ürünlerini böylece evrensel boyutta inceleme olanağı da doğacaktır. Bu ise, özgün bileşimlerin yaratılacağı potaya bu ürünleri almak demektir.

Evrensele açılma yolunda bugüne dek kırılamamış koşullanma ve kutuplaşmalar ancak bu yönde verilecek özgün örneklerle kırılabilecektir. Bu ürünleri topluma ulaştırma ve benimsetmenin en doğal yolu da budur.

Müzik sanatı açısından toplumumuzun son derece zengin bir dağarcığı vardır. Yaratma açısındansa gücünü yüzyıllardır kanıtlamıştır. Bununla birlikte, sözkonusu düğümü çözme yolunda bugüne dek gerekli ve ciddi adımlar atılmadığı için, sözü edilen koşullanma ve katılaşmaların da katkısıyla, evrenselin kapısı gerçekte henüz açılabilmiş sayılamaz.

Bu kapıya doğru yönelmeyi ve yürümeyi Atatürk başlatmıştır. Ancak, bu yolda, müzik sanatıyla uğraşanların bakışlarındaki -deyimim hoş görülsün- şaşılık, karşılarında hep iki kapı görmelerine yolaçmıştır.

ULUSAL BİLEŞİM GEREĞİ

Atatürk devriminin doğasında bulunan ve oluşturulması yönünde durmaksızın yürünmesi gereken çağdaş ve özgün bir ulusal-kültürel bileşimin henüz gereğince oluşturulamamış olmasından doğmaktadır bu şaşılık. Bu nedenle, gördükleri iki kapıdan birisine yönelenler "kültürel değerlerimiz mahvoluyor" gerekçesiyle çağdaş, evrensel boyutlara ve ölçülere sırtlarını çevirmişlerdir. Diğerleri, bu yanlıştan uzak duracağız derken, özgün bir bileşimi, değil yaratmaya çalışmak, sorun edinmek zahmetine bile katlanmamışlardır. Sonuçta, birisi geleneksel örneklerin (üstelik çok kötü) bir yineleyicisi; diğeri, çağdaş evrensel, fakat başka toplumların (kendi özgül kültürel bileşimlerinden doğmuş) ürünlerinin kopyacısı olmuştur. Çünkü bu ikincisinin verdiği ve özgün örnek olarak ileri sürdüğü örnekler, büyük ölçüde özgünlükten uzak, bu nedenle de tüm çabalara karşın, topluma bir türlü maledilemeyen örneklerdir.

Bugün müzik alanında yaşanan kargaşayı kutuplaşma ve katılaşmanın kısırlığı beslemektedir. Bu kısırlığın yarattığı başıboşluk ortamından çıkar sağlamağa çalışanlar ise, yoz nitelikli ürünlerini müzik sanatını yavan bir eğlence aracına indirgeyen çerçeve içinde, "yenilik", "gelişme" diye sunmaktadırlar. Toplumun aldanması için ise tüm toplumsal örgüler bu yönde kullanılmaktadır. Bu arada "toplum bunu istiyor", "toplum bunu seviyor" savlarıyla toplum koşullanmakta; toplumsal kültürel yapıdaki yeti birikimi canlı bir yaratmanın sonsuza açık devinimine sokulacak yerde, bu paha biçilmez birikimin üstü örtülmektedir. Böylece de, yozluğu eleştirecek, irdeleyip denetleyecek en büyük güç, yani toplum, edilgen kılınmaktadır.

Yine bu arada toplum, gerçek sorunmuş gibi önüne sürülen çokseslilik-tek seslilik tartışmasında bir yan tutma zorunluğunun anlamsızlığına itilmektedir.

Oysa gerçek sorun çoksesliliktekseslilik gibi yapay, kısır ve yüzeysel bir tartışmadan daha derindedir. Çokseslilik, evrensele açılma yolunda, savunmayı gerektirmeyecek kadar kaçınılmazdır. Kopyacılık ise temel sorunu kavrayamamak demektir. Çünkü sorun çağdaş ölçülerle kültürel kişiliği olan yeni, özgün uyumlar ve bileşimler yaratmaktır.

KURALLARIN SETLERINDEN TAŞMA GÜDÜSÜ

Çağdaş ölçülere dayalı özgün örnekleri toplumla da kolaylıkla bütünleştirecek olan bu yaratma yolu, insan yetilerinin doğal işleyişiyle de uyum içindedir. Çünkü gerçek yaratıcı, doğal bir itiyle, özgür kişiliğini dile dökmekten kendini alamaz.

Bunun en açık örneği halk müziklerinde görülür. Duyarlığının yoğunlaştığı anlarda halk sanatçısının yaratısı büyük ölçüde doğaçtandır (irticalendir). Geleneksel ve yer yer de hayli katı kültürel yapıların ve kuralların sınırlamaları içinde bulunmakla birlikte, yaratıcının, belli ölçülerde de olsa, özgürlüğe gereksinimi vardır. Gerçek yaratıcı, bulabildiği her fırsatta, bu özgürlüğünü haykırmak ister. Bu nedenle özellikle halk sanatçılarının ürünleri bu özgürlüğün anlatımlarını bol bol taşır. En eğitilmemiş kulak ve zihin bile bu anlatımları kavramakta güçlük çekmez. Çünkü yürekten koptuğunu sezer. Öyle ki, bu anlatımların en yalınındaki etki gücünün zaman zaman senfonik boyuta ulaştığı bile sezilebilir. Kurallar ne denli katı, olanaklar ne denli dar olursa olsun, gerçek yaratıcının özlemi bu kuralların setlerinden taşmak, yaratıcı kişiliğinin coşkusunu özgürce dile getirmektir. Bu özlem neredeyse güdüseldir.

Bu açıdan daha karmaşık gibi görünen ve şimdiye dek üzerinde

hiç durulmamış bir alandan örnek vermek isteriz. Tıpkı Divan şiiri gibi Osmanlı Saray müziği de toplumsal-kültürel yapının ezici baskısı altındaydı. Yaratma güçlerinin çok büyük olduğunu bildiğimiz bestecilerden bile bu baskının kurallarını açıkça aşmalarını beklemek haksızlık olurdu. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, yaratıcı güdünün doğası bu yönde doğal bir özlem taşır. İşte ünlü besteci Dede Efendi'nin (İsmail Dede) yapıtlarında yer yer bu özlemin anlatım bulduğunu; yaşama geçmek için en küçük bir aralıktan bile sızmağa çalıştığını dikkatli bir göz görebilir, ama ancak, yukarıda belirtildiği gibi, seste kişilik arayan bir bakışla bakmak koşuluyla.

DEDE EFENDİ BİR BAŞKA ORTAMDA YAŞASAYDI

Konuyu daha fazla açmak bu yazının sınırlarını aşar, uzmanlık, araştırma, uygulama kanalına girer. Yine de şu küçük gözlem konuya ışık tutabilir. Sözleri "Diyemem sine-i berrak-ı semen..." diye başlayan Neveser Nakış Yürük Semai'sinde Dede Efendi yaratmağa giriştiği yapıtının ilk sesine sekiz dörtlük süresince, yani, Türk müziğinde alışılmamış uzunlukta bir sürece **birim varlık** gücü tanır ve beş ayrı heceyi bu sese yükler. Benzer ölçüler özellikle Dede'nin yapıtlarında yer yer kendini gösterir.

Onca kuralların ve kültürel yapının ağır baskısına ve bağlı olduğu müzik sisteminin büyük ölçüde elverişsizliğine karşın, bir sese bunca haykırış olanağı tanıyabilen bir besteci için, "elverişli kültürel ortam ve müzik sistemi içinde yer almış olsaydı, senfonik boyutun büyük ve özgün örneklerini verebilirdi" demek, çok abartmalı bir sav olmasa gerektir.

Öyleyse bugün, geleceğin Türk bestecilerine tüm dünyaya seslenme, yani evrensel boyutta yeni, özgün ürünler yaratma olanağını verecek bir kültürel ortamı oluşturmak zorunluğu vardır. Müzik sanatının, toplum zihin yapısı üzerinde, kolay sezilememekle birlikte, çok büyük etkisi olduğunun bilincine varmak ve bu alanda tıkanıklıklar yaratan düğümleri zaman yitirmeden çözmeğe girişmek gerekir. Bu yolda ise ilk adım, tek bir sesi duyabilmek, dinleyebilmek, anlayabilmek, yaratabilmektir. Doğanın gerektirdiği çok sesli uyumu yaratmanın, yani sonsuza açık güzelliği ve birliği yaratmanın düğümü buradadır. ●

KULTÜR

BEN VE BAŞKASI

PROF. TAHSİN YÜCEL

● Masallardakı yetişim süreci bir bakıma kişinin kendi kendine yolculuğudur.

● Masal kahramanı nice yollar aştıktan ve nice değişimlerden sonra "bir arpa boyu" yol gitmiştir; çünkü hep kendi benliğine doğru yol almıştır.

Ünlü budunbilimci Claude Lévi-Strauss, insanlığın binlerce yıl süresince kuramsal sorunlarını çözmek için hep söylenlere (mitos, efsanelere) başvurduklarını söyler. Söylenlerle birçok ortak yanları bulunduğu düşünülürse, masalların da temelde aynı gereksinimi karşıladıkları ileri sürülebilir. Bunun için, masallar da, tıpkı söylenler gibi, kendilerini yaratan ve sürdüren toplumların insana ve evrene bakışları, inançların, törelerin varlık nedenleri konusunda çok şeyler anlatır bize. Aşağıda, masallarımızın kimi özelliklerini bu açıdan değerlendirmeye çalışacağız.

BÜTÜN masallarda olduğu gibi bizim masallarımızda da genç kahramanların ayrıcalıklı bir yeri vardır: güç işleri hep onlar başarırlar. Bunun için, masal anlatıcılar en küçük kardeşin aynı zamanda en uyanık, en becerikli, en gözüpek kardeş olduğunu yineleyip dururlar.

Oysa, hiç değilse başlangıçta, üstün niteliklerden yoksun görünürler genellikle. Kimileri, sımsıkı kapalı yerlerde, güneşi bile görmeden, tek başlarına büyütüldüklerinden, biçimlenmemiş, toplumdışı yaratıklar olarak çıkarlar karşımıza; kimileri de öyle beceriksiz, öyle çekingendir ki, düşlerinde gördükleri ya da adını duydukları bir uzak yabancıya vurularak yemeden içmeden kesilirler de gizlerini yakınlarına açmak bile gelmez uslarına. Çevrelerindeki görmüş geçirmiş insanların etkin yardımları olmadan çözemezler sorunlarını.

Koşulların zorlaması ya da başkalarının yüreklendirmesiyle kendi başlarına serüvene atıldıkları da olur kuşkusuz, ama, böyle durumlarda bile, hep kendi başlarına, hep kendi bağımsız istemleri doğrultusunda davrandıkları enderdir. Böyle durumlarda bile, adım başı karşılarına çıkan değişik "yardımcı"-larca desteklendikleri, onların öğütlerini dinledikleri ölçüde başarılı olurlar.

Örneğin babasının görmez olmuş gözlerini iyileştireceği söylenen toprağı aramaya çıkan küçük şehzadenin en büyük başarısı kendisini bu toprağın bulunduğu ülkeye götürecek atı seçmek olur; bir kez buseçimi yaptıktan sonra, aşılamayacak hiç bir engel kalmaz önünde, atı ona hem bineklik, hem öncülük eder; kendini beğenmiş sultana vurulan Keloğlan'ın başarısı da kendisini bir hamur gibi yoğurarak kimi zaman bir şehzade, kimi zaman bir kuş, kimi zaman bir yeşil tay biçimine sokan dervişin başarısıdır gerçekte.

Bu durumda, genç masal kahramanlarını olağanüstü güçlerle donatılmış, üstün yaratıklar olarak değil, en önemsiz işleri gerçekleştirmek için bile başkalarına gereksinimi bulunan, edilgen kişiler olarak tanımlamak, sık sık vurgulanan üstünlüklerini de "önceden verilmiş" bir özellik değil, "sonradan kazanılmış" bir özellik olarak nitelemek gerekir. Bunun için, ya şamın güç koşulları içinde, uzun ve çetin bir eğitim sürecinden geçtiklerini, karmaşık bir yetişim izlen-

cesine (programına) uyduklarını görürüz. Bu karmaşık izlenceyi de her buyruğuna uyulması gereken bir yaşlı derviş düzenler genellikle.

BİR GÖRÜNTÜDEN BİR BAŞKASINA

Bilindiği gibi, kişiliğinde bütün karşıtlıkları uzlaştırmış bir varlık olarak, böyle bir iş için biçilmiş kaftandır derviş: hem gezginliği nedeniyle hiç bir yerin yerlisi değildir, hem de her dakika, her köşede belirebilmesi nedeniyle her yerde kendi evindedir; hem yoksuldur, bir dilenci gibi yaşar, hem de gerektiğinde başkalarına sunmak üzere dünyanın bütün zenginliklerini elinin altında bulundurur; hem alabildiğine yaşlı ve güçsüz görünür, hem de göksel ve yersel deneyimlerinin derinliği sonucu, alabildiğine güçlü ve bilgilidir: her şeyi her şeye dönüştürebilir. Ama işin ilginç yanı, yardımına koştuğu masal kahramanına belli bir işin başarılması için gerekli edinci sağlamakla kalmayarak onu çoğu kez bedensel varlığında da değiştirmesidir: "görünür"ken "görünmez" kılar onu, "insan"dan "hayvan"a, "hayvan"dan "nesne"ye dönüştürür.

Ne var ki, bu görünüş değişimi yalnızca dervişin gerçekleştirdiği bir şey değildir. Başkasının yardımına gereksinim duymayan, güçlü masal kahramanları da kolay kolay gerçek görünüşleriyle çıkmazlar karşımıza: padişahlar saraylarından çıktıkları her seferde derviş ya da gezgin satıcı kılığına girerler, genç sultanlar önce erkek kılığına girer de öyle atılırlar serüvene, yeraltı ya da gökyüzü varlıkları dünyamıza küçük ve zararsız evcil hayvan görünüşleri altında gelirler. Hattâ birçok masallarda en canalıcı oluntular, bir kahraman bir başka kahramanı tek bir görünüşe indirgemeye kalktığı zaman başlar: Sevgilisi gizini başkalarına açar açmaz, yeşiltay her şeyi bırakıp gider; yeraltı padişahının bir yeryüzü şehzadesi için sayılmaz üstünlüklerini bırakmaktan çekinmemiş olan güzel kızı, bu şehzade gerçek kimliğini gizleyen köpek postunu yakınca, yüzüstü bırakır onu. Birincisi bir toz bulutu içinde gözden siliniverir, ikincisi bir mavi güvercin olup uçar gider, ama her ikisi de varlığın kendi kendine özdeşliği yeniden kurmaya yönelen çabaların olumsuzluğunu kanıtlamak ister sanki.

ARPA BOYU YOLCULUK

Bütün bunlar, başka birçok şeyler arasında, her yetişim sürecinin belirli bir başkalaşım içerdiğini, gerçek bir etkinlik kazanmak, gerçek bir kahraman durumuna yükselmek için önce "bir başkası" olmak gerektiğini gösterir. Ama yetişmek kendi kendine yabancılaşmak mıdır? Kahramanın yabancılaşa yabancılaşa kendi kendisinin karşıtına dönüşmesiyle mi sonuçlanır? Hayır. Nerdeyse bütün genç masal kahramanları, uzun serüvenler boyunca, nice dönüşümlerden geçerek nice varlıkların kimliğine büründükten sonra, bir gün olur, çıktıkları noktaya geri döner, eski yurtlarıyla birlikte eski kimliklerine de yeniden kavuşurlar.

Çoğu masalların sonunda, yurda dönen genç şehzadenin babasının yerini alması da belirli bir kimliğin daha bir köklülük kazanmasının belirtisi olarak nitelenebilir. Ama artık koca bir geçmiş vardır arkalarında, benliklerinde görünüşlerine bürünüp koşullarını yüklendikleri yaratıkların silinmez izlerini taşırlar. Öte yandan, hemen her zaman, çıkış noktalarına yalnız başlarına değil de nicedir ardından koştukları varlıkla birlikte döndüklerine, onunla nerdeyse tek bir can oluşturduklarına göre, genç kahramanların gerçek kimliklerini, gerçek benliklerini ancak "başkasında", başkaları arasında, başkaları aracılığıyla bulduklarını kesinlemek gerekir. Bu bakımdan, masallarımızdaki yetişim sürecinin bir bakıma kişinin kendi kendine yolculuğu olarak tanımlandığı ve bu yolculuğun sonunda tamamlandığı söylenebilir. Kahramanın "altı ay bir güz" süresince, gece gündüz ilerlemesine karşın, "arpa boyu" bir yol gitmesi de bundandır kuşkusuz, ne yana yönelirse yönelsin, hep kendi kendine, kendi kimliğine, kendi benliğine doğru yol aldığı içindir.

Açıkçası, uzam düzleminde değil, bilinç düzleminde gerçekleşen bir yolculuktur bu, ama, "ben"in ("benden içeri" benin) yolu "başkası"ndan geçtiğine göre, gene de sürekli bir devrimidir. ●

Abidin Dino'dan bir masal resimi.

YAYINLAR

SANATA YANSIYAN ÇAĞ DEĞİŞİMİ

PROF. DR. AKŞİT GÖKTÜRK

●"Sanatta Devrim" kitabı, çağdaş sanatçının kalıpları kırarak yeni bir biçim dili oluşturuşunu, sanatı müzelerden akademilerden kurtarıp yaşamın gerçek bir parçası kılışını anlatıyor.

NAZAN İPŞİROĞLU
MAZHAR IPŞİROĞLU,
SANATTA DEVRİM,
ADA YAYINLARI

Yirminci yüzyıl sanatının öncü ustalarından Paul Klee 1924'te "**dünya bugünkü biçimiyle, olabilecek tek dünya değildir,**" diyordu. Yeni bir yaşam biçiminin, yeni bir yaratıcı bilincin, yeni bir insanlık anlayışının ortaya çıktığı yirminci yüzyıl başında, bir sanatçının ağzından bu söz, çağımız sanatının önemli ilkelerinden birini vurguluyordu: Geleneksel dünyanın varolan yerleşik biçimlerini dile getirmek yerine, yaratıcı, oluşturucu bir düşgücüyle, olabileceğin sınırlarını aramak... Çok hızlı toplumsal değişmeler içeren bir dönemde, yüzyılın yaratıcı bilinci, geleneksel dural ölçüleri değil, devingen bir arayışı ilke ediniyordu kendine. Yüzyıl dönümünde bütün sanat alanlarında, resimde, yontuda, mimarlıkta olduğu gibi, yazınla müzik te de göze çarpan bir eğilimdir bu...

Aristoteles'ten bu yana, değişik çağlarda ayrı derecelerde de olsa doğayı örnek almış yansıtıcı sanat, yerini beş duyunun verileriyle her zaman kuşatılamayacak olan görünmezin dile getirilmesine bırakıyordu. Görünmezin, arayış içindeki tasarımcı düşüncenin, devingen bilinçaltı süreçlerinin görünür kılınması, bütün sanat alanlarında başlıca amaç oluyordu. Dile getirilecek tek dünya değil, sonsuz sayıda olası dünya vardı artık. Yaşam gerçekleriyle biçimlerinin kavranması için tek bir bakış açısı değil, birçok görece bakış açısı vardı. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından bu yana gitgide hızlanarak akıp gelen endüstrileşme süreci, doğal dünyanın yüzünü değiştiriyor, tekniğin yeni bir yaşama ortamı yaratma gücü, sanatçının yaratıcı düşgücünü de kamçılayan başlıca etken oluyordu.

Nazan İpşiroğlu ile Mazhar İpşiroğlu'nun **Sanatta Devrim** kitabında, 1910'lardan başlanarak, endüstri çağının sanatı evre evre bu açıdan irdeleniyor. Kimileri renkli olan bol örneklerle, doğa yansıtıcılığından kopan sanatçının, nasıl kalıpları kırarak bir yeni biçim dili kurduğu, sonsuz yaratma özgürlüğü içinde düşünceyi nasıl görselleştirdiği, sonra da sanatın nasıl müzelerden akademilerden kurtarılarak gerçek yaşamın bir parçası olduğu anlatılıyor.

Cezanne'la başlıyor yansılamacı doğa ressamlığının kırılması... Hacmin yapısını araştıran Cezanne, kübizmin öncüsü oluyor bir bakıma... Picasso'nun, Braque'ın kübist resimlerinde hacim duygusu, daha bir geometrik kesinlik kazanıyor, birden fazla bakış açısı beliriyor.

Gerçekte bilimin de dünyaya bakışı değişikliğe uğramış, 1910'larda Einstein'in görecelik kuramıyla doğaya, olgulara birçok açıdan bakılabileceği kanıtlanmış durumdadır.

Sanatçının arayış serüveni, çağın düşünsel toplumsal yapısından büyük ölçüde etkilenmektedir. Sözgelişi, **Sanatta Devrim**'de vurgulanarak belirtildiği üzere, "duyudan yoksun kavramlar boş, kavramdan yoksun duyular da kördür" diyen Kant'ın düşünçesinin uzantıları, Avrupalı'nın bilincindedir daha. Öte yandan, başdöndürücü hızıyle teknik gelişme, insan duyarlığında derin izler bırakmıştır. İşte bütün bu etkiler çağ değişimi ortamında oluşan yeni sanatsal biçim dillerinin ortak eksenidir.

Sanatta Devrim'in övgüye değer yönü, yirminci yüzyıl sanatını, soyutlamalara, estetik özentili terim karartmalarına düşmeden, bu gerçek yaşam ekseni çevresinde açıklamasıdır. Sözgelişi, İtalya'da gelişen futurist sanat, çağdaş bilim ile tekniğin bulgularını, hız, etkinlik, devinim gibi olguları görselleştirmeyi amaçlar. Fransa'da Orfistler, Gauguin'den, yeni empresyonistlerden (izlenimcilerden), Almanya'da "*Der Blaue Reiter* Mavi Atlı) topluluğu, Alman romantiklerinden birer uzantıdır. Topluluğun ünlü ustalarından Franz Marc, bir gün bilim ile sanatın elele olacağı inancındadır. Tekniğin yaygınlaştırdığı hız ile devinim, Delaunay, Marc, Kandinsky, Duchamp gibi ustaların oluşturdukları biçim dilinde önemli etkenlerdir.

Kandinsky, bu etkiler bağlamında, bireysel iç dünyaşını resimde dışlaştırarak başlar işe. Mondrian ise, doğayı da, hacim duygusunu da silerek, bireyselin ötesinde bir evrensel biçim dilini kurar. Çizgiyi bile yıkar, renk yüzeyleri aracılığıyla, eşit olmayan karşıtların oynak dengelerini arar.

Doğa ile sanat arasındaki bütün köprüleri atan sanatçı ise, ünlü Rus ressamı Maleviç olur. Bütün gelenekleri eledikten sonra, ünlü resminin adı olan bir "sıfır biçim" düzleminde -Dostoyevski'nin nihilist kahramanlarını çağrıştırırcasına- hiçlikteki evrensel eşitliğin dengesini görselleştirir.

Paul Klee ise her türlü soyutlamadan uzak, dünyanın akışı içinde insanın, zaman süreci içinde deviniminin, alabildiğine oynak bir düzlemde noktanın serüvenini dile getirir. Ardında bıraktığı iziyle, ordan oraya kımıldayan nokta, bir düşüncenin görselleştirilmesi işlevini yüklenmiştir. Us ile sezgi, bilinç ile bilinçaltı, gerçek ile düş, buluş ile oyun, sanatçının yaratıcı gücünü, doğanınkine koşut olarak yansıtır Klee'nin resimlerinde... Bir evrensel oluşumu, doğanın beynine ya da yüreğine yakın bir yerlerde sürdürür onun resmi...

ENDÜSTRİ DÜNYASINA BİÇİM VERME ÇABASI

Bu değişik arayış aşamaları, insanla doğa arasına giren endüstri

Bulmacanın Çözümü

SOLDAN SAĞA:
1 - Bini, Okume. 2 - Edebiyat, Nem. 3 - Yaramaz, Na. 4 - İri, Anatomi. 5 - Yetim, Mesire. 6 Eleman. 7 - Ala, Aterina, 8 - İş, Vat, Kemik, 9 - Pirekateşin, 10 - Erk, Adi, İnek, 11 - kE, Alo, Eti, 12 - Ati, Ares, Em.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:
1 - Beyiye, İpeka, 2 - İdare, Aşiret, 3 - Neritel, rK, 4 - ibA, İlave, 5 - İmame, Akala, 6 - Oyan, Matador, 7 - Kazamat, Ti, 8 - Ut, Teneke, Es, 9 - Tos, Reşit, 10 - En, Minimini, Nine, 12 - İma, EraK, Kem.

dünyasını tasarlayıp ona biçim verme çabası ile doruğuna varır. Almanya'da "*Bauhaus*" Okulu (1919-1933) deneyi, on dokuzuncu yüzyılın sanatı yaşamdan koparıp akademilere tıkan geleneğini kırarak, sanat eğitimini, başlangıcındaki usta çırak ilişkisine indirger. Bu deneyin başlıca amacı, yapıcı bir düşünceyi, ortaklaşa bir iş eğitimini yerleştirmektir. Hitler yönetimi, soysuzluk suçlamalarıyle, Bauhaus'u 1933'te kapatır. Tıpkı, benzer nitelikteki köy enstitülerinin Türkiye'de 1947'de kapanması gibi.

Bauhaus'un amaçladığı "büyük yapı", İkinci Dünya Savaşından sonra gerçekleşebilir ancak. Artık sanat, gerçek yaşama ortamının, yapıların, evlerin, çevrenin yapısal öğesi olarak görülür. Özellikle 1950'den sonra, büyük yapılarla sonsuz bir yaratıcı özgürlüğü dener sanatçı. Sürekli değişmelerden arayışlardan geçen sanat, yarınları yaratmaya yönelmiştir artık. Uygulamalı sanatlar, moda, reklam, dokumacılık, kitapçılık, grafik sanatları, "*pop*", "*op*", "*happening*" gibi gündelik yaşamın parçası olan kullanmalık sanat biçimlerine yol açar.

Günümüzde alabildiğine yaratıyor yirminci yüzyıl insanı. Özellikle de, mimarlık alanında göze çarpıyor bu yaratıcılığın ürünleri... Bauhaus okulunun kurucusu W. Gropius'un, yazarların ilk sayfada aktardıkları "**geleceğin mimarı sanatın efendisi olacak; çölleri bahçeye dönüştürecek, göklere tırmanan harikalar yaratacak,**" sözü bir bakıma gerçekleşiyor günümüzde. Bizim büyük tarihsel kentlerimizin bahçelerini çöle dönüştüren birtakım mimarlarımızın öğrenecekleri çok şey var bu sözden. Çağın yaratıcı duygusuna nasıl ters düştüklerini görmek için, çağdaş sanat serüveninin yaşamla ilişkisini kavramaları yeter.

SANATIN SERÜVENİYLE YAŞAM İÇİÇE

Yalnız mimarlara değil, sanatla ilgili herkese söyleyecek sözü olan bir yapıt **Sanatta Devrim.** Yapıtın yazarları, yirminci yüzyıl başında Avrupa'daki hızlı değişme ile arayışın, Türkiye'de de Atatürk'le nasıl yankılandığını, bugün ise tarihle yeni bir hesaplaşma zorunluluğunda bulunduğumuzu belirterek, karşılaştırıcı, irdeleyici, üretici bir etkinliğe yöneltiyorlar okuru. Sanatın serüvenir okulların, akımların, estetik kuramların tarihsel bir dökümü olarak değil, yaşamı bir an bile gözden kaçırmadan, öğretiyorlar bize. Önemli olan da budur ●

DİL

Yanlış sözcük seçimine bir örnek:

ÇÖZMEK VE ÇÖZÜMLEMEK

Dr. KAMİLE İMER

● **Türkçenin bağlantılı bir dil oluşu, çeşitli eklerin çok değişik görevler yüklenerek yeni sözcükler oluşturabilmeleri dilimize çok geniş anlatım olanakları kazandırıyor; yeni kavramların karşılanmasını ve yabancı kavramlara karşılık bulunmasını kolaylaştırıyor.**

● **Ancak bir sözcük ailesine giren sözcükleri biribirine karıştırmamağa özen gösterilmesi gerekir.**

KİMİ sözcüklerin çoğu kez özensizlik, kimi zaman da bilgisizlik nedeniyle birbirinin yerine kullanıldığı ya da karıştırıldığı göze çarpmaktadır. Bunun sonucunda bildirişmede birtakım aksaklıklar olmakta, iletilmek istenilen düşünce, amaca uygun bir biçimde iletilememektedir.

Bir bildirişme (**communication**) işleminde, en basit bir biçimde, bir verici bir de alıcı vardır. Bildirişme, ancak verici ve alıcıda ortak olan bir dizgeyle gerçekleşebilir. İnsanlar arasındaki bildirişme de böyledir. Dille gerçekleştirilen bildirişmede konuşan verici, dinleyen de alıcı durumundadır. Konuşan bildirimini, aktarmak istediği düşüncesini dilde o kavramı gösteren sözcüklerle ve dilin sözdizimi kurallarına uygun tümce ya da tümcelerle şifreler (kodlar).

Bildirimin alıcısı durumundaki dinleyen ancak bu şifreyi çözerek aktarılan bildirimi anlamış olmaktadır. Bu işlemin gerçekleşebilmesi için konuşanın (vericinin) ve dinleyenin (alıcının) uygun koşullarda aynı ortak aracıdan yararlanmaları gerekir. Yazılı bildirim de aynı yola başvurularak gerçekleştirilir. Değişik dilleri konuşan verici ve alıcı arasında bildirişme gerçekleşemez.

Bildirişmenin gerçekleşmesinde uygun koşulların sağlanmasının önemli rolü vardır. Uygun koşullar sağlanmamışsa bildirişme tam olarak gerçekleşmeyebilir.

Bu genel bildirişme kuramı çerçevesinde düşünüldüğünde kimi sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmasında tam bir bildirişmenin gerçekleşemeyeceği ya da bildirişmede aksaklıklar olabileceği ortaya çıkacaktır. Örneğin aynı sözcük ailesinden olan **çözmek** ve **çözümlemek** sözcükleri, hem günlük dilde hem de kitle iletişim araçlarında zaman zaman birbirinin yerine kullanılarak bu tür aksaklıklara yol açmaktadır.

Çözmek sözcüğü, "**1-Bir bağın düğümünü açmak: Paketi çözmek. Hayvanın ipini çözmek. 2-mec. Bir sorunun karanlık noktalarını bulup anlam kazandırmak. 3-fiz., mat. ve kim. Bir problemde aranan sonucu ortaya çıkarmak" (Resimli Türkçe Sözlük, Ankara 1977)** anlamlarına gelmektedir. İkinci ve üçüncü anlamıyla '**çözmek**' sözcüğü, Osmanlıcadaki '**halletmek**' kavramının karşılığıdır.

Çözümlemek sözcüğü ise, "**Bir konuyu bütün yönlerini ortaya çıkararak açıklamak ve sonuca bağlamak" (Resimli Türkçe Sözlük)** anlamındadır ve '**tahlil etmek**', '**analiz etmek**' kavramlarının karşılığıdır.

'**Çözmek**' ve '**çözümlemek**' hem birer genel dil sözcüğüdür, hem de terim olarak kullanılmaktadır. Örneğin matematikte bir problemi **çözersiniz**, kimyada bir bileşimi, dilbilgisinde ve mantıkta bir tümceyi **çözümlersiniz**, ruhbilim alanında **çözümleme yapabilirsiniz.** Ancak genel dilde sorunlar **çoğu zaman çözülür, çözümlenmez.** Örneğin "**Etiyopya'da terör durdu ama iktisadî**

sorunlar bir türlü çözülemedi" (Cumhuriyet, 22 Şubat 1981) tümcesinde 'çözmek' eylemi yerinde kullanılmıştır. Burada 'çözmek' eylemi yerine 'çözümlemek' eylemi kullanılamazdı. Buna karşılık yazılarda, konuşmalarda, reklamlarda sık sık "**sorunları çözümlemek**"ten söz edilir. Bu tür bir anlatımda bildirim, gereğince iletilememektedir. Oysa 'çözümlemek' yerine 'çözmek' eylemi kullanılmış, "**sorunları çözmek**"ten söz edilmiş olsa, bildirim tam olarak aktarılmış olur.

Ortak dilin kullanımına göre yaptığımız bu görece değerlendirme günümüzde geçerli olmakla birlikte gelecekte geçerli olmayabilir. Çünkü adına dil dediğimiz bildirişme dizgesi durağan, değişmeyen bir dizge değildir. Dilin her alanı, kimi kez uzun sürede kimi kez de daha kısa sürede, değişmektedir. Bugün birbirinin yerine kullanılan sözcükler olarak sergilediğimiz bu sözcüklerden 'çözümlemek', gelecekte belki bir anlam genişlemesiyle 'çözmek' sözcüğüyle anlatılan 'halletmek' kavramını da karşılar duruma gelecektir. Söz konusu ettiğimiz bu sözcükleri ve bunların türevlerini birbirinin yerine kullanmak durumu, belki de yalnızca aynı sözcük ailesinden olma durumundan doğmaktadır. Bunu şimdiden kestirmek olası değildir. Bugün için önerebileceğimiz yol, özen gösterildiğinde bu sözcüklerin birbiriyle karıştırılmadan kullanılabileceği, böylece bildirimin daha iyi aktarılabileceğidir.

'Çözmek' ve 'çözümlemek' sözcüklerinin birbirinin yerine ya da karıştırılarak kullanılmasından Dil Devrimi de sorumlu tutulamaz. Türkçenin bağlantılı bir dil olduğu ve bu durumun ona aynı sözcük ailesine giren birçok sözcüğü kazandırdığı unutulmaması gereken bir gerçektir. Örneğin **anlamak, anlam, anlatmak, anlatım, anlamdaş, anlaşma, anlaşmazlık, anlayış, anlayışlı, anlayışsız, anma** vb. sözcükler aynı sözcük ailesinin birey üyesidir. Türkçenin bağlantılı bir dil oluşu, çeşitli eklerin çok değişik görevler yüklenerek yeni sözcükler oluşturulabilmeleri dilimize çok geniş anlatım olanakları kazandırmış, ortaya çıkan yeni kavramların karşılanmasını ve yabancı kavramlara karşılık bulunmasını kolaylaştırmıştır. **Çözmek, çözüm, çözülmek, çözülüm, çözülüş, çözümleme, çözümlemek, çözümlemeli** vb. sözcükler de Türkçenin bağlantılı bir dil oluşundan yararlanılarak, aynı köke değişik görevler yüklenen ekler getirilerek, çeşitli kavramlara karşılık olmak üzere türetilmiş aynı sözcük ailesinin öğeleridir.

Dolaylı bir biçimde 'çözümlemek' ile ilgili olarak özellikle radyo ve televizyon yayınlarında uzun zamandır yapılan bir yanlışa da değinmeden geçemeyeceğiz. Radyo ve televizyonun hava durumuyla ilgili programında her gün duyduğumuz yerinde olmayan bir sözcük seçimi bu... "**Yapılan meteorolojik analizlere göre...**" biçimindeki bu anlatımda geçen 'analiz' sözcüğü 'çözümleme' sözcüğü yerine mi kullanılmaktadır? Eğer öyle ise bu de, bu bağlamda Türkçe için yerinde olmayan bir sözcük seçimi olarak değerlendirilebilir. Kanımızca göre bu bağlamda 'analiz' değil, 'inceleme' ya da 'gözlem' sözcüğü kullanılmalıydı. Bu tür yanlışlıkların ortaya çıkmasında Türkçe sözcükler yerine yabancı sözcüklerin kullanılmasının büyük payı vardır.

Dilimizin çok sayıda örneği içine alan, geniş kapsamlı ve kullanıma yönelik bir sözlüğü henüz yoktur. Bu da böyle yanlışlıkların ve sözcük kullanımında karıştırmaların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Dil yanlışlarıyla ilgili olarak Ömer Asım Aksoy, içinde 900 sözcüğün eleştirisinin yer aldığı "**Dil Yanlışları**" (TDK Yayını, **Ankara 1980**) adlı bir kitap yazmıştır. "**Türkçe Yanlışlar**" ve '**Osmanlıca Yanlışlar**" olmak üzere başlıca iki bölümden oluşan bu yapıtta birbiriyle karıştırılan sözcüklere de yer verilmiştir. ●

ÇİN'İN ÇIPLAK AYAKLI DOKTORLARI

Çin'de 'sağlık politikası' denince, akla hemen 'Çıplak Ayaklı Doktorlar' gelir. Kırsal bölgelerden seçilip, tarımsal faaliyetin az olduğu mevsimlerde verilen kısa bir eğitimden sonra, geldiği bölgeye dönerek, sağlık hizmetinde çalışanlara bu isim veriliyor.

Çin'deki 1,6 milyon çıplak ayaklı doktor, modern sağlık yöntemlerinin yanısıra, akupunktur gibi geleneksel yöntemlerin kullanılmasında da eğitilmiş.

Kırsal bölgelerde çalışan çıplak ayaklı doktorlar, zamanlarının bir kısmını da tarımla uğraşarak geçirmek zorundalar. Çin kırsal kesiminin sağlık sorununu çözmek, sadece çıplak ayaklı doktorların görevi değil. Komünlerdeki kliniklerin ve iyi donatılmış bölge hastanelerinin yanısıra, ihtisaslaşmış kent hastahaneleri de yakınlarındaki kırsal merkezlere sağlık hizmetleri vermekle yükümlü.

Okurlarımız Düşünceleri

DİL DEVRİMİNİN ANLAMI

Atatürk, kurduğu yeni düzenin tüm kuruluşlarının halk ile bütünleşip yerleşmesi için halkımızın anlayacağı bir konuşma ve yazı dilinin oluşturulmasını zorunlu görmüş, laikliğe geçişimiz, ulusallaşıp çağdaşlaşmamız gibi köklü değişimlerle bağdaşacak ve halkımızla etkileşim sağlayacak bir dil ve yazı devriminin gerçekleştirilmesine girişmiştir. Bu amaç doğrultusunda saray ve medrese çevresinin kapalı ve halktan kopuk kültür yaşamından ve bunu yansıtan Osmanlıcadan kurtulmak istemiştir.

Atatürk, Dil Devrimi için gerçek kaynak olarak halkın kendi öğelerinden yararlanılmasına, ulusal kültür ve bilim dilinin buna göre oluşturulup yaratılmasına büyük önem vermiştir. Türkçe, TDK'nun kılavuzluğunda, Anadolu ağızlarından yapılan derlemelerle, eski metinlerden yapılan taramalarla ve incelemelerle özleşip zenginleştirilmiştir. Ayrıca dilimiz bilim, sanat, kültür ve teknoloji alanında birçok gereksinmelerimizi karşılayacak düzeye getirilmiştir. Bugün kültür yaşamımızın çağday uygarlıkla bağdaşık kılınmasında, bilim alanındaki başarılı çalışmalarda ve yasaların halkın anlayacağı dille yazılmasında Dil Devriminin önemi unutulmamalıdır.

Atatürk "Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk Ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır" özdeyişiyle Dil Devrimi konusunda ulaşılacak amacı belirtmiştir. Nedense Osmanlıcaya dönüş özlemi içinde bulunan kimi tutucu çevreler, dilimizin gerçek kimliğine kavuşturulmasına karşı çıkmaktadırlar. Anlaşılan Atatürk devrimlerinin önemli bir dayanağı olan Türk Dil Devrimi, Türkçenin özleşip zenginleşmesi onları korkutmaktadır.

Önceki dönemlerde Atatürk devrimlerine karşı oluşturulan savaşımın destekçilerinin bugün inançsız ve göstermelik bir Atatürkçü görünüm arkasında dil ve kültür devrimi yıkıcılıklarına izin verilmemelidir.

HÜSEYİN ÖZTÜRK

BEDEN EĞİTİMİNDE VE SPORDA GERİ KALIŞIMIZIN NEDENLERİ

- **Halkımızın spora ilgisi her vesileyle belli olduğuna göre, sporda ilerleyemeyişimizin, hele gerileyişimizin sorumluluğu herhalde halka yüklenemez.**
- **Gençliğimizin her bakımdan sağlıklı yetişmesi için Devlet bir an önce bu alanda daha etkin bir yaklaşım içine girmelidir.**

İNSAN ve toplum sağlığı açısından büyük önemi unutularak günümüzde bile eğlence sayılan beden eğitiminde ve sporda, Türkiye'nin sorunları, artan insan sayısına, genişleyen yerleşim merkezlerine, çoğalan öğrenim kurumlarına ve işyerlerine bağlı olarak artmaktadır. Bunda devlet kuruluşlarının tutumunun ve yapısının da payı çoktur.

Sporda ilerliyemeyişimizin, hattâ birçok spor dallarında devlet kuruluşlarına, gönüllü kuruluşlara ve eğitim kurumlarına baktığımızda görebiliriz.

Sporumuz herşeyden önce çağdaş bir yapıdan, çağdaş bir örgütlenmeden yoksundur. Köklü bir beden eğitimi ve sopr eğitimi yoktur.

Okullarda spor, son yıllardaki kıpırdamalara karşın, gelişen ve değişen Türkiye'nin gereksinmelerine olumlu yanıt verecek bir düzeyde değildir. Beden eğitimi dersleri süre ve içerik açısından doyurucu değildir. Okulların spor tesislerinde öğrenciler, öğretmenler, çevredeki spor kulüpleri, gençlik ve halk yeterince yararlanamamaktadır. Yatırımlar yeterli olmadığı gibi, Türkiye'nin nüfus sayısına, yerleşme bölgelerinin niteliğine, doğa ve insan yapısına göre planlı da değildir. Asıl önemlisi, halkın alınteri ile yapılmış spor tesisleri verimlikullanılamamaktadır.

Türk tarihi kadar eski olan Türk sporunda çağdaş örgütlenme 1900 yıllarında raslar. O yıllarda İstanbul'da kurulan spor kulüpleri sporumuzun temel öğeleri olmuşlardır. Bu sayı bugün iki bine yakındır.

Fakat geçmişde, ulusal düzeyde ve uluslararası alanda birçok başarılı sporcu yetiştirmiş olan spor kulüplerimizin sayılarındaki artışa karşın, bugünkü durumu iç açıcı değildir.

Futbol dalında isim yapmış birkaç kulübün dışında, özellikle amatör dallarda uğraş verenler, ne Devletten ne çevrelerinden yeterli desteği görebilmektedirler. Bu kulüpler, gönüllü birkaç kişinin çabası ile gençliğimize ve sporumuza hizmet vermeye çalışmaktadırlar.

Kulüplerimiz, Dernekler Yasası'nın 50. maddesinin değiştirilmesini ve yardım yapılmasını umutla beklemektedirler.

Amatör spor Kulüplerimizin yöneticileri, eğitim, tesis, araç-gereç, malzeme, sağlık, ulaşım, hakem, antrenör, yönetici, sıcak su, ısınma, soyunma odası, gelir kaynağı gibi temel sorunlarını vurgulamaktadırlar. Bu yöneticiler, ülkenin gençlik kesiminin, sağlıklı, mutlu ve barış içinde yaşaması için hiçbir çısar gözetmeden uğraş verdiklerini, buna karşın, gençlerden asıl sorumlu olan devletin gerekli ilgi ve desteği göstermediğini belirtmektedirler.

Amatör spor kulüplerinin yöneticileri, hiçbir gelir kaynağı olmayan kulüplerden idmanlar için bile para alınmasından üzüntü duymaktadırlar.

Kendi ilçelerindeki spor tesislerinden hiç yararlanamıyan kulüpler bile vardır.

3530 Sayılı Yasaya özde bağlı olmamakla birlikte, bu yasaya sığmaya çalışan külüplerimizin sorunlarına köklü çözümler getirilemedikçe, sporda atılım beklemek çok güçtür.

Okulların ve kulüplerin istenen düzeyde beden eğitimi ve spor yapamadığı Türkiye'de, özel ve kamu kuruluşlarının da büyük atılımlar yapması olanaksızdır. Bazı kamu kuruluşlarında bu işe gönül vermiş olanlar bulunmasaydı Şekerspor, MTA, Tekel, DSİ, Et-Balık, Maskespor, PTT adlı spor kulüplerini göremeyecektik. Fakat karşılaştıkları büyük zorluklar vardır.

Okullardan başlıyarak sporda kitleler harekete geçirilemediği, sporun temel kuruluşları iyileştirilemediği, örgütlenme ve yapı eksiklikleri ve sakatlıkları giderilemediği ve beden eğitimiyle spor eğitimine gereken önem verilmediği sürece, birşeyler yapılıyormuş gibi görünülse bile, amatör sporda olsun profesyonel sporda olsun, büyük işler başarılması beklenmemelidir.

Halkımızın spora ilgisi her vesileyle açıkça belli olduğuna göre, sporda ilerliyemeyişimizin, hele gerileyişimizin sorumluluğu herhâlde halka yüklenemez.

Uluslararası yarışmalarda ülkemizin adının bile pek anılmaz olmasının yüreklerde bıraktığı burukluktan kurtulabilmek için, fakat onun da ötesinde gençliğimizin her bakımdan sağlıklı yetişmesini güvence altına alabilmek için, Devlet artık bir an önce bu alanda daha etkin bir yaklaşım içine girmelidir. ●

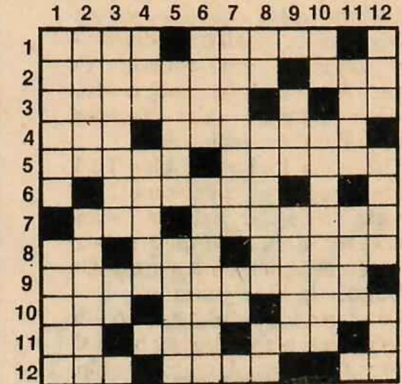
BULMACA

SOLDAN SAĞA:

1 - Kapı, dolap gibi şeylerin kanatları kapanınca kalan aralığı örtebilmek için bu kanatların kenarına çakılan taşkın çıta - Kerestesi parlak, özodunu mor, dişodunu pembe renkli bir ağaç. 2 - Düşünce, duygu ve imgelerin söz ya da yazı ile güzel ve etkili bir biçimde anlatılması sanatı - Rutubet. 3 - Söz dinlemeyen, rahat durmayan çocuk - Kimyada sodyumun simgesi. 4 - Madde bakımından olağandan daha oylumlu - İnsan, hayvan ve bitkilerin yapısını ve organların birbiriyle olan ilgilerini inceleyen bilim. 5 - Babası ölmüş olan çocuk - Gezinti yeri. 6 - Öğe, unsur. 7 - Karışık renkli alaca - Gümüşbalığı. 8 - Çalışma, uğraş - Saniyede bir julluk iş yapan bir motorun güç birimi - İnsanın ve omurgalı hayvanların çatısını oluşturan türlü biçimdeki katı organların genel adı. 9 - Ağacın kimyasal yöntemle boyanmasında ilk boya gereci olarak kullanılan, renksiz, billursu cisim. 10 - Bir işi yapabilme gücü, yetke - Bayağı, aşağılık - Dişi sığır. 11 - TERSİ; İlave - telefonda hitap şekli - Tarihte bir devlet. 12 - Gelecek zaman, istikbal - Mitolojide harp tanrısı - İlaç çare.

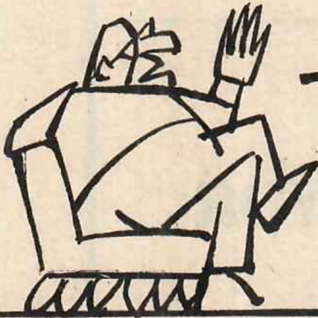
YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1 - Satıcının, mal sahibi adına sattığı şeyden aldığı yüzdelik, satımlık - Altınkökü denilen kusturucu kök. 2 - Yönetme, çekip çevirme - Oymak. 3 - Denizlerin çekilmesiyle oluşan ve yurtlanmaya elverişli olan bölge - TERSİ Kimyada kriptonun simgesi. 4 - TERSİ: Ağabey sözcüğünün halk arasında kullanılan şekli - Ek. 5 - Tespihlerin baş tarafına geçirilen uzunca parça - Bir pamuk türü. 6 - Atın başına geçirilen dizgin ve süsler - Boğa güreşçisi. 7 - Mermilere karşı korunmalı top yuvası - Boru sesi. 8 - Utanma duygusu - Üstü beyaz parlak renkte ince demir yaprak - Notada duraklama zamanı, 9 - Alın ya da boynuzla vuruş - Haklarını kendi kullanmak için yasanın gösterdiği yaşa gelmiş olan kimse, ergin. 10 - Genişlik - Küçücük, 11 - Bir çeşit yabanmersini - Torunu olan kadın, büyükanne. 12 - Dolayısıyle anlatma - TERSİ; Dördül, murabba - Kötü söz.

Çözümü 43. Sayfada

KEYNES DER Kİ,
....

ADAM SMİTH'E
GÖRE......
....

FRİEDMAN
ŞÖYLE DER.....
....

YAAA! VAH VAH!...
OYSA BEN SİZLE
KONUŞMAĞA GEL-
MİŞTİM BEYFENDİ.
